

accipit p magnanimitate: que ponit a Macrobio & Andronico ps integral fortitudinis. Utrū scz magnanimitas que scz promptū reddit animū ad aggrediendum difficilia sit virt⁹ aliqua & pars fortitudinis: presertim cum nulla virtus opponat alteri virtuti: sed magnanimitas opponit humilitati: qz magnanimitas que ē circa honores dignū se reputat magnis: & etiaz alios cōtemnit: vt dicit in. iij. ethi. Cum humilitas in strarium ē circa abiectiōes pprias cōtemnens seipm & alios honorās Ad hoc dicēdū fm Tho. scōa 2°. q. cxxix. qz ad rōnem humane virtutis pertinet vt rebus humanis bonū rōnis seruetur: qd ē ppriū hoīs bonum. Inter ceteras q res humanas exteriores p̄cipuū locū tenēt honores: & ideo magnanimitas que modum rōnis ponit circa magnos honores est virtus. Et quia ē circa materiam determinatam. s. honores: cū honor sit quoddā speciale bonū: ideo magnanimitas fm se cōsiderata est virtus quedā specialis. Sed quia honor est etiam cuiuslibet virtutis p̄mū: ideo ex cōsequenti rōne sue materie respicit omnes virtutes. Nec etiā opponit humilitati magnanimitas: qz in homine duo reperiunt: nam ibidem inuenit aliqd magnū qd ex dono dei possidet: magnanimitas ergo facit qz hō se magnis dignificet: fm cōsideratione donoz que possidet ex deo: sicut si habet magnam virtutē animi magnanimitas facit qd ad perfecta opera virtutis tendat. Et sicut dicendū est de usu cuiuslibet alterius boni: puta scie vel exterioris fortune. Sicut etiam alios p̄tēnit fm qz deficient a donis dei: nō enim intantuz alios app̄ciat qz p eis aliqd indecens faciat. Sicut dicit in ps. de viro iusto. Ad nihilū deductus est in conspectu eius malignus. Qd p̄tinet ad p̄temptū magnanimiti quo p̄temptit cōdescēdere malicijs impioz. Secūdo reperit ibidē aliquis defectus qui cōpetit ei ex infirmitate nature. Humilitas ergo facit qz hō se ipm p̄spondat: fm p̄siderationē pprii defect⁹: & alios honorat ac superiores estimat: in q̄tū in eis aliqd inspiciat de donis dei. Et sic p̄z qz magnanimitas & hūilitas non sūt tria: quia in tria tēdere videant: qz p̄cedunt fm diuersas p̄sideratōes. P̄ponit insup magnanimitas ps fortitudinis: qz iungit ei sicut secundaria virtus p̄ncipali. Et p̄uenit in hoc cū fortitudine: qz p̄firmat aīm circa aliqd

ardnū: deficit aut ab ea in hoc qz p̄firmat animum in eo circa qd facilius est firmitatem seruare: magis enim repugnat animi firmitati arduum in malis qz arduum in bonis. Deniqz tria vitia opponunt magnanimitati fm excessum. Primum est presumptio: quia magnanimitas nō excedit p̄portionem pprie facultatis: presumptio vero nitit illam excedere. Secundū ē ambitio que importat inordinatum appetitum honoris: quibus vtitur magnanimus vt oportet. Tertium est vana gloria: que importat inordinatum appetitum glorie. s. qz rēdo gloriam de eo qd nō est: vel qd nō ē gloria dignū: aut quia q̄rit ab hominibus aut quia gloriam nō refert in debitū finē: puta ad dei honorem vel ad proximi salutem: sed magnanimus moderate vtitur: sicut honore sic & gloria. Unum etiā vitium opponitur magnanimitati fm defectū scz pusillanimitas que ex animi paruitate se retrahit a magnis que magnanimitas amplectit. Tertio vero q̄ri potest: vtrū magnificētia qz scz ad operis cōsumationem deducit ea que magnanimitas aīo p̄mptō aggredi disposuit: sit virtus sp̄alis & pars fortitudinis: p̄sertim cū ad magnificētiā p̄tinere videt aliqd magnū facere: qd p̄uenire potest cuiuslibet virtuti si sit magna: sicut qui habet magnā virtutē tpantie facit magnū opus tpantie. Ad h̄ r̄ndet Tho. scōa 2°. q. cxxliij. qz sicut dicit in. j. de celo. Virtus dicitur p̄ cōparatōez ad vltimū: in qd potentia p̄t: nō quidē ad vltimū ex parte defect⁹: s̄ ex pte excessus: cui⁹ rō cōsistit in magnitudine. Et iō opari aliqd magnū ex qz sumit nomē magnificētie pprie pertinet ad rationem virtutis. S̄z facere aliquod magnū dupliciter accipi p̄t. Primo cōiter p̄ q̄cunqz actōe siue trāseat i materiā exteriores: sicut vrere & secare siue māeat i agēte sicut itelligere & velle: & sic magnificētia nō ē virtus sp̄alis. Scdo p̄t accipi pprie. s. opari aliqd i exteriori mā: sicut facere domū: ecclesiam vltilia: & sic magnificētia ē sp̄alis virtus: qz op⁹ factibile p̄ducit ab arte: i cui⁹ usu p̄t attendi sp̄alis rō bonitatis qz ipm opus factū p̄ artē sit magnū. s. in quātitate: p̄cio sitate vlt dignitate. Nec solū ad magnificētiā p̄tinet facere magnū: s̄ etiā ad magnū faciendū aīo tendere: vt p̄z in diffinitione Tullij p̄t⁹ posita. Et quia quidquid ad p̄sonā vniuscuiusqz p̄tinet ē aliqd parū in compātione ad id qd p̄uenit reb⁹ diuinis

presup

ambit

vana gl

magnif
tia an si
tue

vel rebus cōibus: id magnificē nō intēdit
 pncipaliter facere sumpt^o in his q̄ ptinent
 ad psonā ppriā: nō qz bonū suū nō querat
 sed qz nō est magnū respectiue sed in reb^o
 diuinis vel cōibus. Hinc magnificentia p̄
 cipue opus magnū facit ī ordine ad hono
 rem dei. Uñ p̄hs in. iij. eibi. dicit qz hono
 rables sūptus sunt maxime q̄ pertinet ad
 diuina sacrificia: et circa hoc maxime studz
 magnificē. Hinc etiā magnificentia p̄iungit
 tur sanctitati: qz p̄cipue ei^o effectus ad re
 ligionē siue ad sanctitatē ordinatur. Et qz
 pncipalis actus virtutis ē interior electio
 quā virtus habere pōt absqz exteriori for
 tuna: ideo et paup̄ pōt eē magnificē. Cete
 rā magnificentia fm̄ qz est virtus sp̄ialis:
 nō pōt poni ps̄ subiectiua fortitudinis: qz
 nō puenit cū ea in materia: sed ponitur ps̄
 eius inq̄tum ei adiungit: sicut secundaria
 virtus pncipali: et ad hoc duo requirunt.
 Prīmū ē qz secundaria cōueniat cū pncipa
 li: et sic magnificentia puenit cū fortitudine
 in hoc qz sicut fortitudo tendit in aliqd̄ ar
 duum et difficile: sic etiā magnificentia: vn
 de videt etiā esse in trascibili sicut fortitu
 do. Secūdū ē qz in aliquo extendat ab ea
 sic magnificentia deficit a fortitudine hoc
 qz illud arduū in qd̄ tendit fortitudo: ha
 bet difficultatē ppter piculum qd̄ iminet
 psonē: arduū autē in qd̄ tendit magnificē
 tia habet difficultatē ppter dispendiū rez
 qd̄ ē multo minus q̄ piculū psonē: et id po
 nit ps̄ fortitudinis. Et huic virtuti magni
 ficentie opponit vitiū p defectū qd̄ dicit
 quificētia: qua. s. quis deficit a p̄portione
 debita expensaz: ad opus intendēs min^o
 expendere q̄ dignitas opis req̄rit. Oppo
 nitur etiā aliud vitiū p excessum: q̄ q̄s pl^o
 expendit q̄ sit operi p̄portionatū: qd̄ viti
 um grece dicit barnayesia a furno dicta:
 qz scz ad modū ignis qui ē in furno oīa cō
 sumit. Vel dicitur epyrocalia. i. sine bono
 igne: qz admodū ignis cōsumit non ppter
 bonā. Latine vero dicit potest cōsumptio.
 Quā a nobis auertat qui sine fine viuit et
 regnat Amen.

De patientia et perseuerantia q̄
 sunt etiam due partes integrales
 fortitudinis: Sermo XVI

Emento ut diem

in sab̄. san. Exod. xx. Premissis
 de duab^o virtutib^o q̄ sunt ptes

integrales fortitudinis. s. de magnanimitate
 et magnificētia. Jam psequēdū est de
 alijs duab^o. s. de patientia et perseuerantia.
 Pro q̄ sciendū qz virtus patientie nos ordi
 nat ad fruitionē sūme pacis: qz nihil pati
 moleste ē pacē habere. Qd̄ sit duob^o mo
 dis. s. aut nullā molestiā sentiendo: qd̄ tñ
 erit in patria: vel molestias nō moleste fe
 rēdo qd̄ sit p verā patientiā. Pro q̄ nota:
 qz quedā ē patientia simulatōis de q̄ Greg.
 dicit. Qui mala pximi ita tolerat: vt tñ in
 trinsec^o doleat: et tēpus retributiōis exq̄
 rat: patientiā nō exhibet s̄ ostēdit. Quedaz
 em̄ ē necessitatis: cū. s. q̄s vicisci nō se pre
 sumit qz nō pōt: vel qz nō audet timēs ex s̄
 sibi manus iminere piculū vel depire com
 modū. Quedā etiā ē virtutis: de qua dicit
 Greg. vij. moral. Mens si in deo forti intē
 tiōe dirigis: quicqd̄ sibi in hac vita amax
 fit: dulce estimat: et omne qd̄ affigit requi
 em putat: hec ille. De hac q̄ patientia p̄
 mo q̄ri pōt: vtrū sit virtus: p̄sertim qz vir
 tus nō inuenit ī malis: ex eo qz proprie vir
 tus ē q̄ bonū fac̄ habētē: s̄ patientia q̄s ī
 malis inuenit: vt in luxuriosis q̄ sepe mul
 ta patiunt ad psequēdū bonū delectabile
 et in auaris qui multa patienter tolerāt vt
 diuitias cōgregent. iux̄ illud Eccl. v. Lun
 ctis dieb^o vite sue comedit in tenebris et in
 curis multis et in erūna atqz tristitia. Ad
 h̄ rñdet Tho. sc̄da 2°. q. cxxxvi. qz virtutes
 morales ordinant ad bonū in quātū cōser
 uant bonū rōnis s̄ passionū impet^o. Inter
 alias ergo passiones efficax ē tristitia ad ī
 pediēdū rōnis bonū: fm̄ illud. ij. Cor. vij.
 Seculi tristitia mortē opaf. Necesse ē igit
 aliquā h̄re virtutē p quā rōnis bonū cōser
 uetur s̄ tristitiā vt nō succubat tristitie. Et
 hoc facit patientia. Dicit em̄ Aug^o. lib. de
 patia. qz patientia hoīs ē q̄ mala equo animo
 toleram^o. i. sine pturbatiōe iusticie: ne ani
 mo iniquo bona deseram^o: p q̄ ad meliora
 pueniam^o. Mali hō patientes mlta ad ad
 piscēdū aliqd̄ bonū pticulare. s. honestum
 vtile vl̄ delectabile nō h̄nt verā patientiam
 qz dicit Aug^o. de patia: qz patientes p̄prie
 dicunt q̄ mala malūt nō cōmittendo ferre
 q̄ nō ferendo cōmittere. In illis autē q̄ ma
 la sustinēt vt mala faciāt: nec miranda nec
 laudāda ē patientia q̄ nulla ē: s̄ mirāda du
 ricia nephanda patientia. Uñ tā singularis
 ē hec virtus: qz multi qui vident diuersis
 virtutib^o adornati: reperiunt ad virtutes
 patientie min^o idonei: plures em̄ vident^o

castos: sobrios: humiles: misericordes: in
 oronibus assiduos &c. & paucos admodum
 in contumelijs & iniurijs detractioib⁹ patie
 tes. Hinc dicit Grego. q^d sicut vnguenta re/
 dolere latius nesciunt nisi comota: sic sancti
 viri omne q^d de virtutib⁹ redolent in tribula
 tioibus inotescunt. Et infra. Nam donum q^d i
 traq^{ue} illitate percipit a deo: in tribulatioibus
 manifestat. hec ille. Hec mix⁹ q^d in ta^m pau
 cis inuenit vera patientia: q^{ia} nunq^{ue} possidet
 sine spali diuina gra. Dicit em⁹ Aug⁹. li. de
 pa. q^d via desiderio^{rum} facit tolerantiam labo
 rum & dolorum: & nemo nisi p^{ro} eo q^d delectat:
 sponte suscipit ferre q^d cruciat. Cui⁹ rone
 assignat Tho. vbi. s. dices: q^d tristitiam &
 dolorem s^{ibi} se abhorret anim⁹. An nunq^{ue} eli
 geret ea pati p^{ro}pter se: s^{ed} solum p^{ro}pter finem.
 Oportet q^{ue} illud bonum p^{ro}pter q^d aliquis
 vult mala pati sit magis volitum & amatum: q^{uam}
 illud bonum cui⁹ p^{ro}uatio ingerit dolorem que
 patienter toleram⁹. Quia aut^{em} q^{ui} p^{ro}ferat bonum
 virtutis & gr^{ati}e cunctis bonis naturalibus &
 spalibus: ex quo^{rum} amissione causari potest
 dolor ad charitatem p^{ro}tinet q^{ui} deum sup^{er} oia di
 ligat: nec h^{ab}eri pot^{est} charitas nisi per gram: iu
 xta illud Ro. v. Charitas dei diffusa est in
 cordib⁹ nris p^{er} spm^u sanctum q^{ui} dat^{ur} est nob^{is}. Et
 licet p^{ro}pter bonum pollitice virtutis q^{ui} com
 mensuratum est humane nature: q^{ui} pot^{est} exhibe
 re patientiam absq^{ue} auxilio gr^{ati}e n^{on} q^{ui} n^{on} abs
 q^{ue} auxilio dei: t^{amen} in bonum supernaturali sic est
 bonum gr^{ati}e nullus t^{er}edere pot^{est}: nec p^{ro} eo pati
 p^{ro} virtute sue nature sine auxilio gr^{ati}e: v^{nde} pa
 tientia p^{ro}pter h^{ab}ere sumit: ex amore sup
 naturali p^{ro}cedit. Secundo q^{ui} pot^{est}: v^{nde} pa
 tientia sit p^{ro} fortitudinis: p^{ro}sertim cu^m forti
 tudo noⁿ sit potissima virtut^{um}: s^{ed} patientia vi
 det e^{ss}e potissima virtut^{um}: q^{ui} sic p^{ro}. Illud ei
 q^{ui} est potissimum est p^{ro}fectum in vno quoq^{ue} gene
 re: s^{ed} patientia opus p^{ro}fectum h^{ab}et: vt d^{icit} Jacobi. i.
 & io dicit Aug⁹. li. de pac. q^d virtus animi q^{ui}
 patientia d^{icitur} ta^m magnu^m donu^m dei est: vt etia^m ip^{se}
 q^{ui} nobis ea largit patientia p^{ro}dicat. Ad h^{oc} dice
 du^m s^{ed} Tho. vbi. s. q^d patientia est pars fortitu
 dinis q^{ui}si potentionalis: q^{ui} adiungit forti
 tudini sicut virtus secundaria p^{ro}ncipali. Ad
 sic p^{ro}. Nam ad fortitudinem p^{ro}tinet noⁿ q^{ui}liaciu
 q^{ui} sustinere: sed illud q^{ui} est summe difficile
 in sustinendo. s. sustinere picula mortis. Ad
 patientiam vero p^{ro}tinet sustinentia quorumcuq^{ue}
 malorum sive sint damna temporalia sive scadala
 & silia. Et sic in materia sustinendi p^{ro}ncipali
 tate tenet fortitudo: q^{ui}si sibi v^{er}edicis id q^{ui}
 in hac materia p^{ro}ncipaliss^{ime} est. Hec em⁹ patie

entia est potissima virtut^{um}: s^{ed} deficit noⁿ solum
 a virtutib⁹ theologics & prudencia & iustitia
 q^{ui} directe statuunt hominem in bono: s^{ed} etia^m de
 ficit a fortitudine & patientia q^{ui} retrahunt a
 maiorib⁹ impedimentis. Plus enim retra
 h^{ab}ent a bono mortis picula que est fortitudo:
 & etia^m delectationes tact^{ur} circa q^{ui} est patientia:
 q^{ui} quis aduersa circa q^{ui} est patientia. Patientia t^{amen}
 opus p^{ro}fectum habere d^{icitur} in aduersis tolera
 dis. Ex q^{ui}bus p^{ro}cedit tristitia quam
 moderat patientia. Secundo ira qua^m moderat
 misericordia. Tertio odium quaz tollit cha
 ritas. Quarto iniustum nocentium: q^{ui} tol
 lit iustitia. Tollere q^{ui} p^{ro}ncipium vniuscuiusq^{ue}
 p^{ro}fectus est: & io patientia p^{ro}fectum op^{us} h^{ab}et in q^{ui}bus
 radicit^{ur} passiones aduersitatum euellit q^{ui}bus
 inquietat anima. Hinc ait d^{omi}nus ad discipulos:
 In patientia v^{est}ra pos. animas v^{est}ras. Unde Greg.
 in. v. moral. Ille ho^{mo} p^{ro}fectus est q^{ui} erga imp
 fectionem p^{ro}ximii impatiens noⁿ est. Et ad h^{oc} ma
 xime confortat nos passio redemptoris. Di
 cit em⁹ Aug⁹. q^d nihil dulcius iⁿ pressura tri
 bulationu^m q^{ui} memoria d^{omi}nice passionis: qua
 tuncq^{ue} p^{ro}stis vite p^{ro}mat afflictio pax pati
 mur si recordemur quatu^m bibit ad patibu
 lum q^{ui} nos innuat ad celum. hec ille. Ter
 tio p^{ro}inde p^{ro}ncipaliter q^{ui}ri pot^{est} de q^{ui}arta virtu
 te integrali ipsius fortitudinis q^{ui} d^{icitur} pseue
 rantia: v^{nde} p^{ro}. s. pseuerantia sit spalis virtus in
 digens auxilio diuine gr^{ati}e: p^{ro}sertim cu^m imo
 biliter in ope virtutu^m p^{ro}sistere: req^{ui}ritur ad
 oem virtute: vt p^{ro} in. ij. ethi: s^{ed} hoc pertinet
 ad rone pseuerantie: q^{ui} dicit Tull^{us} iⁿ rbe
 torica sua: q^d pseuerantia est in rone p^{ro}sidera
 ta h^{ab}ere stabilis & p^{ro}petua p^{ro}missio. Ad hoc re
 sp^{ro}ndet Tho. scda 2^a. q. cxxxvij. q^d s^{ed} p^{ro}hm
 in. ij. eth. Virtus est circa difficile & bonum:
 hinc vbi spalis ro^{ne} boni vel difficultat^{is} oc
 currit: ibi spalis est virtus. Opus autem
 virtutis difficultatem habere pot^{est} & boni
 tatem ex duobus. Primo ex ip^{sa} sp^{eci}e actus
 que accipitur s^{ed} rone p^{ro}prij obiecti. Se
 cundo ex ip^{sa} diuturnitate t^{em}pis. Nam h^{oc} ip^{se}
 q^{ui} est diu insistere alicui difficili: spale ha
 bet difficultatem: & ideo diu p^{ro}sistere iⁿ ali
 quo bono vsq^{ue} ad consumationem: pertinet
 ad spalem virtutem que dicit^{ur} pseuerantia.
 Pro quo sciendum q^d pseuerantia quan
 doq^{ue} accipit p^{ro} habitu pseuerantie s^{ed} q^{ui} est
 virtus: & potest p^{ro}tingere q^d q^{ui} habens ha
 bitu^m pseuerantie eligit q^{ui}dem pseuerare: &
 incipit exequi aliq^{ui} diu p^{ro}sistendo: noⁿ tam^{en}
 coplendo actum: vel noⁿ pseuerando vsq^{ue} iⁿ fine
 virtuosi operis: vel vsq^{ue} ad finem humane
 in iij

Patience au sit pars fortitudinis

vite: et hoc modo perseverantia indiget do-
no habitualis gratie: sicut et cetera virtu-
tes infuse. Nec enim est necessarium quod his
habitu virtutis immobiliter utatur: eo
usque ad mortem. Quandoque vero accipit pro
actu perseverantie durate usque ad mortem: et
semper hoc indiget non solum habituali gratia sed
etiam gratuito dei auxilio: hominem in bono
conservantis usque in fine vite: quia cum liberum
arbitrium sit de se vitale et hoc ei non tollat per
habitualis gratiam vite presentis: non subest po-
testati liberi arbitrii: etiam per gratiam repa-
rati ut se immobiliter in bono statuatur: licet in
eius presentia sit quod hoc eligat: nam plerumque in no-
stra presentia cadit electio: non autem executio.
Hic dicit Augustinus. li. de perseverantia. Asserimus
donum dei esse perseverantiam: qua usque in finem
perseverat in christo: quod utique donum nec pro-
thoplasti receperunt in paradiso. Quia di-
cit Augustinus. li. de correctione et gratia: quod primo
homini datum non erat ut perseveraret: sed ut per-
severare posset per liberum arbitrium: quia nul-
la corruptio tunc erat in humana natura que per-
severandi difficultatem preberet: sed prede-
stinatis per gratiam christi non solum datur ut
perseverare possint sed etiam ut perseverent: hec
ille. Ex dictis ergo patet quod perseverantia est virtus
specialis. Est etiam pars fortitudinis cui com-
munitur sicut secundaria virtus principalis: quia
fortitudo firmitatem servat in his in quibus est
difficilimum firmiter persistere: sicut in periculo mor-
tis. Perseverantia vero difficultatem illam
sustinet que pervenit ex diuturnitate boni ope-
ris: quod non est ita difficile. Et si obijcerit quod ea-
dem ratione constantia videretur esse pars fortitu-
dinis: quia idem videtur esse quod perseverantia. Ad
hoc dicendum: quod licet in fine perveniant quia ad utrumque
pertinet in aliquo bono firmiter persistere:
differunt tamen secundum ea que difficultatem afferunt ad
persistendum in bono quia perseverantia proprie
facit homines firmiter in bono persistere in diffi-
cultate que pervenit ex ipsa diuturnitate actus.
Constantia vero in bono firmiter persistere fa-
cit in difficultate que pervenit ex alijs quibus-
cunque exterioribus impedimentis: sed quia diffi-
cultas que est ex diuturnitate actus: essentia-
lior est actui virtutis: ideo perseverantia est pars
principalior fortitudinis. Denique virtus for-
titudinis habet duo vitia propria. Unum perdeser-
tum quod dicitur mollicies: quia laus perseverantie
consistit in hoc quod quis non recedit a bono propter
diuturnam tolerantiam difficultium et laboriosorum.
Lui directe opponitur quod quis defacili a bo-
no recedit propter aliquam difficultatem: quod perti-

net ad rationem mollicies: nam molle dicitur quod facile
cedit tangenti. Sic opponitur pertinacia per
excessum: quia pertinax inordinate persistit in
aliquo in multas difficultates. Hinc dicit
Isidorus. li. etymologia. quod pertinax dicitur aliquis qui est im-
prudenter tenens: quasi a tenax. Quod a
nobis auertat Iesus christus.

De temperantia et vitijs opposi-
tis: scilicet insensibilitate et intem-
perantia: Sermo XVII

Memento ut diem

in sabbato sancto. Exo. xx. A tribus
expediti virtutibus cardinalibus

iam quartam persequamur que dicitur tempe-
rantia. De qua sub nomine continentie dicit Seneca.
Continentiam si diligis circumscribe super-
flua et in artum desideria restringe. Considera
tecum quantum natura poscat: non quantum cupiditas
expetat. Palatum tuum famem excitet
non saporibus: nec ad voluptatem sed ad cibum ac-
cedas: nec presentibus delicijs adhibebis nec
absentes desiderabis. Si continentiam diligis
turpia fugito antequam accidant: nec quemque ve-
reberis alius propter te: omnia tolerabilia propter
turpitudinem crede. hec ille. Hic igitur primo
quod potest: utrum temperantia sit virtus: presentem cum
nulla virtus inclinationi nature repugnat
eo quod in nobis est aptitudo naturalis ad vir-
tutes: ut dicitur. ij. ethica. sed temperantia retrahit a de-
lectationibus ad quas inclinatur natura: ut di-
cit ibidem philosophus. Virtutes etiam sunt ad invicem
connexae: sed quidam habent temperantiam: qui tamen sunt
avarari vel timidi. Ad hoc respondet Thomas. secunda 2^e
q. cxlj. quod de ratione virtutis est: ut hominem ad
bonum inclinatur: bonum autem hominis est secundum rationem
esse: ut dicit Dionysius. iij. de divinis nominibus. manifestum
est autem quod temperantia inclinatur ad id quod est
secundum rationem: et ideo rationabiliter ponitur virtus.
Tamen homo naturaliter appetit delectationem
sibi convenientem: tamen quia homo in quantum homo est rationalis
omnis est quod delectationes sint homini convenientes que
sunt secundum rationem: et ab his non retrahit temperantia sed
potius ab his que sunt contra rationem: non ergo propria incli-
nationi nature humane sed tamen nature bestialium
non subiecte rationi. Nec etiam que caret alijs vir-
tutibus oppositis vitijs subditi: temperantiam
habet que est virtus: sed operans actus temperantie ex qua
datur naturalis dispositio: puta virtutes que sunt in
perfecte sunt hominibus naturales: vel eis insunt
per quamdam consuetudinem acquisitam. Est igitur tem-
perantia virtus vel generalis vel specialis: secundum quod

nōmē tēpantie duplī pōt accipi. Uno modo
 fm cōitatē sue significatiōis put. s. signifi-
 cat qndā tēperic. i. moderatiā quā rō pōit
 i hūanis opatiōib⁹ ⁊ passiōib⁹: ⁊ sic ē x̄tus
 general⁹ qz h̄ ē cōe i omī virtute morali. Et
 differt tēpantia a fortitudīe: s; qz vtrac; su-
 mit vt virtus cōis: qz tēpantia retrahit ab
 his q̄ s̄ rōnē allitūt appetitū: s; fortitudo
 īpellit ad ea sustinēda vl' aggrediēda pp̄
 q̄ refugit hō bonū rōnis. Alio mō accipit
 tēpantia anthōmaticē: fm qz refrenat ap-
 petitū ab his q̄ maxie allitūt hōiem: ⁊ sic
 ē virt⁹ sp̄alis sp̄alē h̄is materiā. Hā consi-
 stit circa concupiscētias ⁊ delectatiōes tact⁹:
 qd̄ sic patet. Sicut enim fortitudo est circa
 timores ⁊ audacias respectu maximorum
 malorum quibus ip̄a natura extinguitur
 que sunt pericula mortis: sic oportet qz tē-
 perantia sit circa concupiscētias ⁊ delecta-
 tiones respectu maximorū delectabilium
 quibus scz ip̄a natura cōseruatur: vel i spe-
 cie vel in individuo. Cum enim delectatio
 consequitur operationem connaturalem:
 tanto sunt aliquę delectatiōes vebemen-
 tiores quāto consequunt operatiōes ma-
 gis naturales. Maxie x̄o naturales ani-
 malib⁹ sunt quibus natura cōseruat indi-
 vidui p̄ cibū ⁊ potū: ⁊ nā sp̄i p̄ iūctiōez
 mar⁹ ⁊ fele: ⁊ iō circa has delectatiōes ē p̄-
 p̄rie tēpantia. Et qz h̄mōi delectatiōes conse-
 quūt sensū tact⁹: iō tēpantia ē circa delecta-
 tiōes tact⁹ p̄ncipalr. Circa delectatiōes x̄o
 gust⁹: olfact⁹ vel visus ē tēpantia secunda-
 rio: inquantū sensibilia horū sensuū cōferūt
 ad delectatiōē sine delectabilē vsū rerū
 necessariarū q̄ ptinet ad tactū: ⁊ qz gustus ē
 pp̄inquitior tactui q̄ alij sensus: iō tēpantia
 ē magis circa gustū q̄ circa alios sensus.
 Pro quo nota qz vsus ciborū ⁊ delectatio
 eēntialiter ip̄m cōsequēs ad tactū pertinet
 sed delectatio saporis ē quasi supueniens
 sicut delicie p̄ncipalit̄ in ip̄a cōsistunt ali-
 menti substantia: ⁊ secundario in ei⁹ exqui-
 sita p̄paratiōe ⁊ sapore. H̄i dicit ph̄s in. ij.
 de anima: qz tactus ē sensus alimentī: nutri-
 mur em̄ calido: frigidō: humido ⁊ sicco: s;
 ad gustum pertinet discretio saporū qui cō-
 ferūt ad delectatiōē alimentī. Secūdo
 queri pōt: vtrqz tēpantia ē virtus cardinalis
 potior ceteris: p̄sertim cū bonum virtutis
 moral' a rōne depēdeat s; tēpantia ē circa ea
 q̄ magis a rōe distāt. s. circa delectatiōes q̄
 sūt nob̄ ⁊ brutis cōes: vt d̄r in. iij. ethi. Ad
 h̄ dicendū fm Tho. vbi. s. qz virt⁹ cardina-

lis seu p̄ncipalis d̄r: que p̄ncipalit̄ laudat̄
 ex aliquo illoz que cōiter requirunt ad ra-
 tionē x̄tutis. Moderatio x̄o q̄ req̄rit i oī
 virtute p̄cipue laudabilis est in delectatio-
 nibus tact⁹ circa que ē tēpantia: tū qz tales
 delectatiōes sūt nobis magis naturales ⁊
 iō difficill⁹ ē ab eis abstinere ac eaz concu-
 piscētias refrenare. Tū etiā qz eaz obiecta
 p̄nti vite magis sūt necessaria: ⁊ iō ponit̄
 tēpantia virtus cardinalis seu p̄ncipalis.
 Ad cui⁹ p̄ncipalitatem pertinet qz tāto ma-
 ior eius virtus ostēdit: quāto i ea q̄ sūt ma-
 gis distantia a rōne suā pōt ostēdere ope-
 rationē: qz p̄ eā pōt rō cōcupiscētias ⁊ dele-
 ctationes maxime distantes moderare nō
 est tamē potentior ceteris virtutibus car-
 dinalibus: quia quāto virtus aliqua ma-
 gis pertinet ad bonum multitudinis: tan-
 to melior est. Iusticia autē ⁊ fortitudo ma-
 gis pertinet ad bonum multitudinis q̄ tē-
 perantia: quia iusticia consistit in cōmuni-
 cationibus que sunt ad alterū: fortitudo
 autem in periculis bellozum que sustinen-
 tur pro salute cōmuni: sed temperantia mo-
 derat̄ solū concupiscētias ⁊ delectationes
 eorum que pertinet ad ipsum hominem: ⁊
 sic iusticia ⁊ fortitudo sunt excellentiores
 virtutes q̄ temperantia. Quibus pruden-
 tia ⁊ virtutes theologice sunt potiores: q̄
 uis quo ad aliquid temperantia possit di-
 ci potior nō solum fortitudine: sed etiā iu-
 sticia. Et huius quidem temperantie pos-
 sunt assignari quattuor gradus. Primus
 hominē ab excessu ⁊ defectu custodit: qz
 ei medium virtutis in omni tempore ostē-
 dit: ⁊ sic est virtus pollica: que est nihil ap-
 petere penitendum: in nullo legem mode-
 rationis excedere: sub iugo rationis cupi-
 ditatem domare. Secundus mentem ad
 eterna perfecte dirigit: quia omnem super-
 fluitatem rerum grauantium firmiter ex-
 cludit: ⁊ sic est virtus purgatoria: que est
 omnia relinquere: inquantū natura pati-
 tur que corporis vsus requirit. Terti⁹ gra-
 dus mentem in eternis figit: quia concu-
 piscētiam omnis inordinati concupiscibi-
 lis penitus extinguit: ⁊ sic est virtus pur-
 gati animi: que ē terrenas cupiditates nō
 solum reprimere sed penitus oblitisci.
 Quartus gradus in deo est: ⁊ predictos
 gradus inchoat: deducit: perducit: ⁊ per-
 ficit: et sic est virtus exemplaris que sic est
 qz in se perpetua intentione conuersa est.
 Ex predictis ergo patet qz temperantie

temperantia
 gradus

10

temperantia an sit potior ceteris
 virtutibus moralibus

virtus accipit necessitates vite huius: sicut regula delectabilium quibus utitur: ut. s. tñ eis utat. Qñ necessitas huius vite requirit. Pōt tñ necessitas hūane vite attendi dupl'r. Uno mō fm q' d'r: necessariū id sine q' res nullo mō pōt eē: sic cib' necessari' est aīalī. Alio mō fm q' necriū d'r id sine q' cōueniēter res eē nō pōt. Non solū q' t'pantia primā necessitatē attēdit: s' etiā scōdam: qz dicit pbs in. iij. ethi. q' t'patus appetit delectabilia ppter sanitatē et ppter bonā habitudinē. Insuper q'dā sūt q' nō sūt his impeditiua: et his sūr moderate t'patus utit' pro loco et t'pe: ac cōgruētia eorū quib' p'uiuit. Hinc dicit ibidē pbs: q' etiā t'patus appetit alia delectabilia q. s. nō sūt necria ad sanitatē vel ad bonā habitudinē nō impeditiua his existentia: temperat' em̄ nullo mō utit' his q' sunt impeditiua sanitatis vel bone habitudinis: qz hoc eēt intēperantie p'ut videbit'. Deniqz q' tēperātia respicit necritatem q' tū ad puenientia vite: hoc nō ē intelligendū solū fm puenientia corporis s' etiā fm puenientia rerū exteriorū: puta diuitiarū et officiorū: ac multo magis fm cōuenientia honestatis. Et iō subdit pbs ubi supra: q' in delectabilib' q'bus utit' t'pat': nō solū p'siderat vt nō sint impeditiua sanitatis et bona habitudinis corporalis: s' etiā vt nō sint p'ter bonū. i. s' honestatē: et q' nō sint supra subam. i. supra diuitiarū facultatem. Tertio pncipal'r queri pōt de vitijs oppositis tēperātie: et pmo de vitio opposito p defectū qd' ē insensibilitas. Atrū. s. in sensibilitas sit pctm: p'sertim cū insensibiles dicunt' hī qui deficiunt circa delectationes tactus: sed i his penit' deficere videtur laudabile et xtuosū: eo q' potissimū remedium abstinentiā a pctō esse videt' q' hō fugiat delectationes. Dicit em̄ pbs in. iij. ethi. q' abijciētes delectationē min' peccabimus. Insuper ab oībus delectatiōib' tactus abstinere: maxime p'mouet homines in bono rōnis: qz Bas. j. dicit. q' pueris q' leguminib' utebant' dedit de' sciam et disciplinā in oī libro et sapia. Ad hoc r'ndet Tho. ubi. s. q. cxlij. q' omne illud qd' ordini naturali p'riat' ē vitiosū: et qz natura delectationē apposuit opatiōib' necessarijs ad vitā hoīs: iō naturalis ordo req'rit vt hō i tātū h'mōi delectatiōib' utat: q' tū ē necessariū hūane salutē: v' q' tū ad p'seruationē indiuidui: vel quantum ad cōseruationē sp'ei. Si q's igit' intantū delectationē refuge-

ret: q' ea p'termitteret q' sūt necria ad p'seruationē nature peccaret: q'st repugnās ordini naturali: qd' p'tinet ad vitū insensibilitatis. Ad maiorē tñ euidentiā sciendum q' a delectatiōibus p'sequētib' h'mōi opatiōes abstinere: quōq' laudabile vel etiā necessariū ē ppter aliquē finē: sicut aliq' p'pter sanitatē corpalem abstinēt a q'busdam delectatiōib'. s. cibis: potib': et veneris sūr ppter officij alicui' executionem: sicut athletas et milites necesse ē a mult' delectatiōib' abstinere: vt debite p'p'riū officij exequāf. Sic penitētes ad recuperandam aīe sanitatē abstinētia delectabilium quasi diēta quadā vtunt': et hoīs volētes p'templationi ac rebus diuinis vacare: oportet q' se magis a carnalib' abstrahāt. Et simīle iudiciū ē de s'ilibus causis rōnabilibus. Sic daniel abstinētia a delectatiōib' utebatur: ubi dicit eiusdē. x. In diebus illis: ego daniel iugebā triū hebdomadarū t'ps: panē desiderabilē nō comedī: et caro et vinū nō introierūt in os meū: s' neqz vnguento vnctus sum. Hoc tñ nō fecit ppter se: q' si delectatiōes abhorrēs vt fm se malas: s' ppter aliquē finē laudabilē: vt se idoneū redderet ad altitudinē p'templationis abstinentiā. s. a corporalib' delectatiōib'. Hinc statim ibi subdit de reuelatiōe sibi scā. Dñs tñ h'mōi abstinētie sicut fieri debent ppter aliquē debitū finē: sic etiam fieri debet fm rectā rōnem: qz nō pōt eē bonū rōnis i hōmine si abstineat ab oībus delectatiōib'. Cui' rō ē: qz rōne quis uti nō pōt sine sensitiuis potētijis que indigēt organo corporali. Hinc necesse ē vt hō sustentet corpus ad hoc q' utat rōne. Sustētatio hō corporis fit p opationes delectabiles: et sic oportet q' utat aliquib' delectatiōib'. Nihilominus tñ fm q' in exequēdo rōnis actum plus vel minus corporali x'tute quis indiget fm hoc plus vel min' delectatiōibus corporalibus uti necesse habet. Et iō hoīs qui hoc officium assumpserūt vt contemplationi vacent: et bonum spūale quasi q'dam spiritali propagatiōe in alios transmittant: a multis delectatiōibus laudabiliter abstinent: a quibus illi quibus ex officio competit operibus corporalibus insistere generationiqz carnali vacare: laudabiliter nō abstinērent. Quarto pncipal'r q'ri p't de secūdo vitio opposito. s. p excessū qd' d'r itēperātia utz. s. sit pctm puerile: sic in. iij. ethi. pbs sentire videt' dicēs: Romē

et p'ncipal'r

Intpantie ferim⁹ ad puerilia pctā. Ad hoc rñdet ibidē Thomas: q̄ p̄bus nō intēdit dicere intpantie pctm̄ eē puerile: eo q̄ p̄ueniat puer: s̄ fm̄ q̄ndā similitudinē: eo q̄ intpantia ē pctm̄ supflue p̄cupie q̄ puero asimilat q̄tū ad tria. Primo q̄tuz ad id q̄ vterq̄ appetit aliqd̄ turpe: pulchrū enī in hūanis reb⁹ attēdit: put aliqd̄ ē ordinatū fm̄ rōnez. Et Tull⁹. j. de offic. Pulchrū ē qd̄ cōsentaneū ē hoīs excellētie: i eo in q̄ natura ei⁹ a reliq̄s animātib⁹ differt. Puer aut̄ non attendit ad ordinē rōnis: s̄lī r̄ p̄cupia nō audit rōnez: vt d̄r in. vij. ethic. Scdo q̄tū ad euctū: qz puer si sine volūtatē dimittit: i p̄pria volūtate crescit. Sic si p̄cupie satisfiat: mai⁹ robur accipit. Hinc Aug. i. v. p̄fes. dicit. Dū seruif̄ libidini facta ē p̄suetudo: r̄ dū p̄suetudini nō resistit facta ē necessitas. Tertio q̄tū ad remediū qd̄ vtriq̄ p̄bet. Puer enī emendat p̄ h̄ q̄ cohercet: sic dū p̄cupie resistit: ad debitū honestatē modū reducit: r̄ ideo dicit p̄bus in. iij. ethic. q̄ quēadmodū puer optet fm̄ p̄ceptū pedagogi viuere: sic r̄ p̄cupiscibile p̄sonare rōni. Et vitiū h̄ intpantie maxie videt̄ exprobrabile iter hūana vitiā: q̄ scz attēdit fm̄ passiōes hūane nature aliq̄līter p̄formet: r̄ h̄ p̄pter duo. Primo qz maxime repugnat hoīs excellētie: ē enī circa delectatiōes nob̄ r̄ brutis cōmunes. Hic i p̄s d̄r. Hō cū i honore eēt non itellexit r̄c. Scdo qz maxie repugnat homīs claritati vel pulchritudinē. s. in q̄tū i delectatiōib⁹ circa q̄s ē intpantia min⁹ apparet d̄ lumie rōnis: ex q̄ resultat tota claritas r̄ pulchritudo virtutis. Merūtū illa vitiā q̄ modum excedūt hūane nature: sūt mag⁹ exprobrabilia: sicut p̄cupia r̄ delectatiōes bestiales: q̄ tñ reduci p̄nt ad gen⁹ intpantie fm̄ quēdā excessū: sicut si q̄s delectaret̄ in cōmestione carniū humanarū aut in coitu bestiarū vel masculorū. Ad a nobis auertat Iesus christus. Ad laudē dei.

De ptib⁹ integralibus tpantie q̄ sūt verecūdia r̄ honestas: ac ptib⁹ potētiālib⁹ scz p̄tinētia: clemētia r̄ modestia: Sermo XVIII

Emēto vt diē sab.

m sanc. Exo. xx. Ordie p̄gruo iā vī dēdū ē de ptib⁹ ip̄i⁹ tpantie. Pro quo sciēdū: q̄ alicui⁹ virtutē cardinalē p̄tes

triplices eē p̄nt. s. integrales: subiectiue et potētiāles. Dicūt at̄ p̄tes itegrales alicuius virtutē: q̄s p̄currere necē ē ad ip̄az virtutē: r̄ fm̄ h̄ due sūt p̄tes itegrales tpantie scz verecūdia p̄ quā aliq̄s refugit turpitudinē tpantie p̄ria: r̄ honestas p̄ quā quis amat tpantie pulchritudinē. Itā inē virtutes tpantie p̄cipue sibi vēdicat quēdā decorē: r̄ intpantie vitiā maxie turpitudines h̄nt: vt visū ē i sermone p̄cedēti. Hic igit̄ p̄mo p̄t q̄ri: vtz verecūdia sit virt⁹: p̄fert̄ cū p̄bus i. ij. r̄. iij. eth. dicit verecūdia non eē virtutē. Ad hoc rñdet Tho. scda. 2. q. cxliij. q̄ virt⁹ duplī accipi p̄t. P̄rio p̄p̄t r̄ tūc ē p̄fectio qd̄a: vt d̄r in. vij. eth. r̄ ideo oē illud qd̄ p̄fectiōi repugnat etiā si sit bonū deficit a rōne virtutē: verecūdia aut̄ p̄fectiōi repugnat: est enī timor alicui⁹ turpis qd̄. s. ē exprobrabile. Et Dam. dicit q̄ verecūdia ē timor de turpi actu. Timor autē ē de malo poscibili r̄ arduo: p̄fect⁹ aut̄ fm̄ h̄itū virtutē: nō app̄hēdit aliqd̄ exprobrabile r̄ turpe ad faciēdū aut arduū r̄ ip̄ossible. i. difficile ad vitādū neq̄ etiā actu facit aliqd̄ turpe vñ opprobriuz timeat: r̄ sic p̄p̄te loquēdo nō ē virt⁹: qz deficit a p̄fectiōe virtutē. Sic enī defect⁹ verecūdie cōtigit i pessimis: iux̄ illud Miere. iij. Frons meretricē facta ē tibi: nesc̄ erubescere Sic etiā p̄tigit i optis vir⁹: r̄ ideo dicit p̄bus in iij. eth. q̄ verecūdia nō ē hoīs virtuosi: l̄ h̄ p̄tigit ex diuisis causis Sic duplici rōne p̄tigit malū n̄ timeri. P̄rio qz nō estimat vt malū. Exēpli grā: qz ea q̄ sūt erubescibilia n̄ app̄hēdūt vt turpia: r̄ h̄ mō verecūdia carēt hoīs i pctis p̄fundati: qd̄ pctā sua nō displicēt: s̄ mag⁹ de eis gliant̄: iux̄ illud. Qui letāt cū malefecerit r̄ exul. in reb⁹ pessimis. Scdo qz nō estimat malū vt possibile v̄l difficile vitare: vt vbi grā: nō app̄hēdūt turpitudinē vt possibile sibi v̄l q̄si si facile vitabile: r̄ h̄ mō senes r̄ virtuosū verecūdia carēt: l̄ sic dispositi sūt: qz si in eis eēt aliqd̄ turpe: de h̄ verecūdarēt: vñ i ij. rhetor. dicit p̄bus: q̄ oīa illa hō mag⁹ verecūdat: q̄ ip̄e ē cā. Opprobria aut̄ q̄ inferūt alicui p̄p̄ virtutē virtuosus p̄tēnt: qz idigne sibi irrogāt: l̄ inueniat̄ i eis aliq̄s verecūdie mor⁹ p̄ueniēs rōem: sic r̄ ceterarū passionū. Et ideo q̄tū ad p̄mū dicit p̄bus in. iij. eth. q̄ vitanda sūt virtuosō tā ea q̄ sūt mala fm̄ veritatem q̄ ea q̄ sūt mala fm̄ opinionē. Scdo mō virt⁹ accipi pōt cōmuniter: put scz virt⁹ esse d̄r qd̄ ē bonū

B
Verrum
super vir

et laudabile in humanis actibus vel passionibus et
 secundum hoc verecundia dicitur virtus quoniam cum sit quidam
 laudabilis passio. Et inuenitur proprie in his quae me-
 dio crif se habent: secundum quod est in eis aliquid de amore
 boni: et tamen non sunt totaliter immunes a malo. Hic
 etiam non est proprie pars continentiae velut intrinsecus esse
 etiam eius: sed quasi dispositiue se habens ad ipsam. Di-
 cit enim Ambrosius .i. de officiis. quod verecundia facit
 prima continentiae fundamenta: in quantum. scilicet. incutit hor-
 rorem turpitudinis. Alium enim continentiae tur-
 pissimum est et maxime exprobrabile vel tactum est
 in sermone precedenti: et ideo verecundia quae vo-
 uet honestatem ea remouendo quae sunt honesta-
 ti propria: sed ad perfectam rationem honestatis non per-
 ueniat: pertinet tamen ad continentiam ratione motum quod
 est turpe: quia ex seipso verecundari causam ha-
 bitur virtutis acquisite: per quam quis vitat turpia
 de quibus est verecundia: unde licet verecundia principaliter
 respicit vituperium: ita quod in turpibus que
 quis agit ex verecundia vitat respectu publico
 propter timorem vituperij: sicut erubescencia
 desinit agere vitiosa propter timorem vituperij
 unde dicit Gregorius nicenus. Tamen quia vituperium pro-
 prie vitio debet sicut honor virtuti: ideo
 ex parte verecundia respicit turpitudinem vi-
 tiosam. Secundo vero quia potest: vitare honestum sit
 idem virtuti et pars continentiae: praesertim cum principa-
 le virtutis in interiori consistit electione: ut dicit
 philosophus in .vij. ethicis. Honestas vero magis perti-
 nere videtur ad exteriorem conversationem: inquit il-
 lud .j. Cor. .xiiij. Omnia honeste et secundum ordinem
 fierent in vobis. Ad hoc refertur Theophrastus .vbi .s. q. cxlv
 quod sic Aristoteles dicit: Honestas dicitur quasi honoris
 stat: unde ex hoc aliquid videtur dici honestum quod
 est honore dignum: honor autem excellentie debe-
 tur: quia scilicet excellentia maxime consideratur secundum vir-
 tutem quae est dispositio perfecti ad optimum: ut dicitur in
 .vij. philosophiae. et ideo honestum proprie loquendo in
 idem refertur cum virtute. Ad obiectum ergo dicen-
 dum: quod ex quo honestum importat debitum honorem
 et honorem testatio quaedam est de excellentia alicuius
 nec ferit testimonium nisi de rebus notis: ideo cum interior electio non innotescit homini nisi
 per actus exteriores: exterior conversatio rationem
 habet honesti secundum quod est demonstratiua interioris
 rectitudinis. Hinc radicaliter consistit
 honestas in interiori electione: significatiue
 autem in exteriori conversatione. Et ex his conclu-
 ditur quod virtus proprie sibi vendicat rationem honesti: licet
 alia quaedam que sunt infra virtutem
 honorant: in quantum ad operationem virtutis con-
 adiuuant: sicut nobilitas: potentia: diuitiae etc.
 Et enim dicit philosophus in .iiij. ethicis. Homini hono-
 rantur a quibusdam: sed secundum veritatem solus bonus

est honorandus. Similiter honestas est idem de
 cori spirituali: qui consistit in hoc: quod conversatio
 hominis sit bene proportionata secundum claritatem
 spiritualis rationis. Hinc dicit Augustinus in libro .lxxxiij.
 questionum: quod honestatem voco intelligibilem
 pulchritudinem quam spiritualement nos proprie di-
 cimus. Et infra subdit: quod sunt multa pul-
 chra visibilia que minus proprie honesta ap-
 pellantur: hec ille. Et ex hoc habet honestas
 quod est pars temperantiae: quia est quaedam pulchritu-
 do spiritualis: turpe vero opponitur pulchro
 opposita autem maxime se invicem manifestant.
 Et ideo finaliter honestas ad continentiam perti-
 nere videtur: que repellit id quod est homini
 turpissimum et indecentissimum scilicet brutales
 voluptates: hinc ponitur pars eius integralis
 sicut quaedam eius additio. Tertio queri potest
 de partibus eius potentialibus: que sunt virtu-
 tes adiuncte et secundarie: quia modum quem prin-
 cipalis virtus obseruat circa materiam ali-
 quam principalem: idem tempore obseruat in quibusdam
 alijs materijs: in quibus non est ita difficile
 modum obseruare: ut scilicet hec partes convenienter
 assignentur a Tullio in rhetorica sua:
 vbi ponit continentiam: clementiam et modestiam
 esse partes ipsius temperantiae: praesertim cum
 Macrobius super somnium Scipionis ponit
 ix. et Andronicus .vij. partes. Ad hoc dicendum
 secundum Theophrastum .vbi .s. q. cxliij. quod ad continentiam perti-
 net moderare delectationes tactus quod diffi-
 cillimum est moderare. Hinc quaecumque virtus
 moderationem quamdam operatur in aliqua mate-
 ria et refrenationem appetit in aliquid ten-
 dētis: poni potest pars continentiae: sicut virtus eius ad
 iuncta. Quod quidem contingit tripliciter. Uno
 modo in interioribus motibus animi: nam propter
 motum concupiscentiae quem continentia moderat et
 refrenat inuentus in anima tres motus tendē-
 tes in aliquid. Primus est motus voluntatis ex
 passionis impetu commotus: quem motum refre-
 nat continentia: ex qua fit quod licet immoderatas
 concupiscentias quis patiat: voluntas tamen non
 vincit. Secundus motus est ire tendentis in
 vindictam quam refrenat mansuetudo siue cle-
 mentia. Tertius motus est spei et audacie:
 que ipsam sequitur: quem motum modera-
 tur et refrenat humilitas. Secundo modo con-
 tingit in exterioribus motibus et actibus corpo-
 ris: circa quos moderationem et refrenationem
 facit modestia quam Andronicus in tria
 diuidit de quibus gratia breuitat superse-
 deo. Tertio modo in exterioribus rebus:
 circa quas adhibenda est duplex modera-
 tio. Prima ut superflua non requirant. Se-

honesto

cunda vt non nimis exquisita requirant. Sed quia Tullius omnia comprehendit sub modestia que pertinent ad moderationem: tam corporaliū motuū q̄ rerum exteriorum et etiam moderatiōe spei quaz diximus ad humilitatē pertinere: ideo quātuz ad p̄sens hec sufficiant. Et sic principaliter tres sūt virtutes potentiales tēperantie scz continentia: clemētia et modestia. Quarto igitur queri potest: vtrum cōtinentia sit virtus: p̄sertim cum dicitur Eccl̄i. xxvj. Omnis enī ponderatio nō est digna cōtinentis anime. Ad hoc dicendū s̄m Tho. ibidem. q. clv. q̄ nomen continentie dupliciter sumi potest. Primo modo s̄m q̄ cōtinentia nominat abstinentiā ab omni venerea delectatione et tunc omnis ponderatio non est digna cōtinentis anime in genere castitatis: quia nec fecunditas carnis que querit̄ in matrimonio adequat̄ cōtinentie virginali viduali vel etiam cōiugali: vel etiam nominat abstinentiā ab omnib⁹ illicitis: et sic omnis ponderatio non est digna continentis anime: quia non recipit estimatiōnem auri vel argenti que cōmutant̄ ad p̄dus: quia sic nominat quādam virtutē p̄fectam. Secūdo modo cōtinentia dicit̄ eē p̄ quā aliquis resistit cōcupiscētijs prauis que in eo vehemētes existūt: et sic accipit̄ a p̄bo in. vij. ethi. et etiam in coll. patrum. Hoc aut̄ modo continentia habet aliquid de rōne virtutis: in quātū scz ratio firmata ē p̄tra passiones ne ab eis deducatur: nō tñ attingit ad rōnem p̄fectā virtutis moralis: s̄m quā etiā appetit̄ sensitiv⁹ rōni subditur sic vt in eo non resurgāt vehemētes passiones rōni p̄trarie. Hinc dicit p̄bus in. iij. ethi. q̄ cōtinentia non ē virt⁹ sed q̄daz mixta: in quātū scz aliquid habet de virtute et i aliquo deficit a virtute. Large tamē accipiēdo nomē virtutis: p̄ quolibet p̄ncipio laudabiliū opex: p̄tinentia virtus eē dicit̄: habēs vitiū oppositū q̄d dicit̄ incōtinentia: et vtraq̄ p̄prie dicit̄ esse circa cōcupiscētijs delectabiliū tactus: maḡ tñ circa delectationes venereoz q̄ alimentorum: licz s̄m p̄bm circa vtrūq̄ dici possit. Et cōpatur p̄tinentia ad tēperatiā sicut imperfectum ad p̄fectum: quia bonus rōnis ex quo virtus laudat̄: magis esse ostenditur ex hoc q̄ p̄tingit nō solū vsq̄ ad voluntatem: sed etiam vsq̄ ad vim cōcupiscibiliem: q̄d accidit tēperato: q̄ si solū p̄tingat ad voluntatē q̄d accidit in eo q̄ p̄tinens ē.

Quinto q̄ri pōt: vtz clemētia sit idē q̄d mansuetudo quā Tullius sub clemētia cōprehēdit: et vtz sit virt⁹ p̄sertim cū clemētia s̄m Tullius in. iij. rheto. Virt⁹ ē p̄ quā animus p̄citat̄ i odiū alicui⁹ benignitatē retinet: s̄ odiū vt ait Aug. ab ira causat̄ circa quā ē mansuetudo: que ē moderatiua irarū: vt dicit p̄bus in. iij. ethi. Ad hoc r̄idet Tho. vbi supra. q. clvij. q̄ vt dicit̄ in. ij. ethi. Virtus moralis consistit circa passiones et actiones. Passiones autē interiores sūt actionū exteriorū p̄ncipia vel etiam impedimēta: hinc etiā virtutes que passiones moderant̄ quodāmodo p̄currūt i eundē effectum cū virtutib⁹ que moderant̄ actiones: lz specie differāt: et sic est in p̄posito. Nam ex ire passiōe quis ad hoc puocat̄ vt grauiorē debito penam inferat: ad clemētiā autem p̄tinet directe q̄ sit diminutiua penarum: quod q̄dez impediri posset p̄ excessum ire: et ideo mansuetudo in quātū refrenat eius impetū: p̄currit in eundē effectum cum clemētia. Differūt tñ: quia clemētia p̄nitionis exterioris ē moderatiua: mansuetudo vero p̄prie diminuit iram et respicit appetitū vindicte: sicut clemētia respicit penas que adhibent̄ ad vindictam. Et sicut iracūdie vitium quod importat excessum ire directe mansuetudini opponit̄: sic clemētie crudelitas opponit̄ que importat excessum in p̄niēdo. Dicit enī Seneca in. ij. de clemētia: q̄ crudeles vocant̄ q̄ p̄niendo causā habent et modū non h̄nt. Et vtraq̄ ponit̄ virtus: q̄ ratio virtutis moralis i b̄ p̄sistit q̄ appetit̄ rōni subdatur: vt p̄tz p̄ p̄bm in. j. ethi. et hoc seruat̄ tam in clemētia q̄ i diminūdo penas respicit ad rectā rōnez: q̄n scz optet et q̄b⁹ optet: vt dicit̄ ibidē Seneca: q̄ etiā i mansuetudine q̄ silr s̄m rectā rōnem iras moderat̄: vt dicit̄ in. iij. ethi. Et ideo tam clemētia q̄ mansuetudo adiūgun̄t p̄prie sicut virtuti p̄ncipali: eo q̄ in quadā refrenatiōe p̄sistūt et ponuntur p̄tes ipsius. Sexto videndū est de modestia que ponit̄ p̄s p̄prie et ab ea differt in hoc q̄ p̄prie est eoz moderatiua q̄ difficilimū est refrenare: modestia vero est eoz moderatiua q̄ mediocriter in b̄ se habent. Et s̄m q̄ accipit̄ a Tullio: non solum est circa exteriores actiones: s̄ etiam circa interiores motus: q̄ pariter vidēt̄ eē q̄rtuoz s̄m Tho. vbi supra. q. clx. Prīmū ē mot⁹ animi ad aliquā excellentiā quā moderat̄ hūilitas: cui opponit̄ supbia. Sedz

moderatio

De desiderii eorum quae pertinent ad cognitiones: et in
 moderata studiositas: cui opponitur curiositas. Ita secundum philosophum in vij. metaphisice. Omnes
 homines naturaliter scire desiderant. Moderatio
 huius autem appetitus ad virtutem pertinet studi-
 ositatis: oportet enim quod homo laudabiliter appe-
 titum tale refrenet: ne imoderate et inutiliter
 rerum cognitioni intendat: quod pertinet ad vitium cu-
 riositatis: de quo vide si placet scilicet 2. q. 1.
 clxvij. Tertium est quod pertinet ad corporales mo-
 tus et actiones: ut scilicet deceter et honeste fiat:
 tam in his quae serio quam in his quae ludo aguntur: quod dicitur
 Eccl. ix. quod risus dentium et ingressus hominis de-
 nunciat de illo. Et Ambrosius. j. de offic. dicit quod
 habitus mentis in statu corporis cernitur et quod vox
 quaedam animae est corporis motus: unde et ludo quod uti mo-
 derate potest: quoniam delectatio quae in talibus actibus
 habetur ordinatur ad quandam aie recreationem et
 quietem. Dicit enim Tullius. j. de offic. Ludo et
 ioco uti quod dicitur licet: sicut solum et quietibus cete-
 ris: tunc cum gravibus seriisq; rebus satisfecerit
 mus. Et sic fecit Jobes evangelista ridens
 his qui scandalizati fuerant quod animus hominis fra-
 geret si nunquam ab intentione sua relaxaretur.
 Quartum est quod pertinet ad exteriorum appa-
 ratum: ut in vestibus et alijs huiusmodi. De quo Ambrosius. j.
 de offi. dicit. Decor corporis non sit affectatus
 sed naturalis simplex: neglectus magis quam ex-
 petitus: non proclusis et albescentibus adiunctis ve-
 stimetibus: sed communibus: ut honestati vel necessi-
 tati nihil desit: nihil accedat nitore: sed ille.
 Item quod in utroque extremo potest esse vitium.
 sed dicitur plene tactum est in primo precepto. Ad. l. d.

De partibus temperantiae subiectivis scilicet
 abstinentia: sobrietate: castitate:
 cui adiungitur virginitas et pudicitia:

Sermo XIX

Emeto ut die sab.

Sancti. Exo. xx. Hinc autem in fine dicitur parti-
 bus temperantiae subiectivis persequendum est: quod di-
 cum spiritus est: quod utique spiritus virtutis optet di-
 versificare secundum diversitatem materie vel obie-
 cti. Pro quo sciendum quod temperantiae virtus est circa
 delectationes tactus: quod dividitur in duo gene-
 ra. Ita quaedam ordinatur ad nutrimentum: et in his
 virtus ad cibum est abstinentia: virtus autem ad potum est
 sobrietate. Quedam autem ad vim generativam
 et in his virtus ad delectationem ipsius coitus principaliter
 est castitas: virtus autem ad delectationes
 circumstantes puta quae sunt in osculis tactibus et
 amplexibus attenditur pudicitia. Quia igitur

ad primam virtutem quae dicitur abstinentia quae potest: ut
 scilicet abstinentia sit virtus: persertim cum dicitur
 Aug. in. x. confess. ad deum loquens. Hoc me
 docuisti ut quemadmodum medicamenta sic
 alimeta sumptur accedant. Medicamenta vero
 moderare non pertinet ad virtutem sed ad artem me-
 dicinae: hinc super illud. j. Cor. xliij. Ita est re-
 gnus dei esca et potus: dicitur glo. Nec in absti-
 nendo nec in manducando esse iustitiam. Ad hoc re-
 spondet Tho. scilicet 2. q. cxlvj. quod abstinentia
 ex suo nomine subtractionem ciborum importat: et
 accipi potest nomine eius dupliciter. Uno modo secundum quod
 absolute subtractionem ciborum significat: et hoc
 modo nec designat virtutem nec actum virtutis sed
 quaedam indifferentes. Alio modo potest accipi secundum quod
 est ratione regulata: et tunc significat vel habitum virtu-
 tis vel actum: et hoc significat in eo quod dicitur. ij.
 Pet. j. Distrate in fide vestra virtutem: et in virtu-
 te sciam: in scia autem abstinentiam. Quod fit quoniam
 quod a cibis abstinet potest oportet pro congruen-
 tia hominum cum quibus vivit: ac persone suae ac vali-
 tudinis suae necessitate: et hoc in fidei dilectio-
 nis virtute. Hinc moderatio ciborum secundum quanti-
 tatem et quantitatem pertinet ad artem medicinae in
 comparatione ad validitatem corporis: tamen secundum affe-
 ctiones interiorum in comparatione ad bonum rationis
 pertinet ad abstinentiam: quod si quoniam vitia quaedam ex ea
 provenire videantur. scilicet impatiencia vel vana gloria:
 hoc tamen fit ex eo quod abstinentia illa non est secundum rectam
 rationem: nam recta ratio facit abstinere sicut oportet
 scilicet cum hilaritate: et propter quod oportet scilicet propter
 gloriam dei non propter gloriam propriam. Est ergo absti-
 nentia secundo modo accepta virtus et virtus spiritualis: quod
 ubi reperitur spiritualis ratio quae passio abstrahit a bo-
 no rationis: ibi necessarium est esse spiritalem virtutem: dele-
 ctationes autem ciborum nate sunt hominem a bono
 rationis abstrahere: tamen propter eorum magnitudi-
 nem: tamen etiam propter ciborum necessitatem quibus quod in di-
 get ad vite sustentationem quam maxime deside-
 rat: et ideo ponitur virtus spiritualis et pars ipsius temperantiae.

Ceterum principalis actus ipsius abstinentiae est ieiunium.
 Dicit enim Hieronimus. quod ieiunium est peccatorum
 victus abstinentiaque ciborum: et hoc actus pro ratione or-
 dinatur est virtuosus: quod principaliter assumitur ad
 tria. Primum ad concupiscentiam carnis edomandas:
 dicit enim Hieronimus. Sine sicera et bacho friget
 venus. id est pro abstinentia cibi et potus tepescit lu-
 xuria. Secundo ad hoc quod mens verberetur eleuetur ad
 sublimia contemplanda: dicit enim Basil. x. quod post
 ieiunium trium hebdomadarum revelationem ac-
 cepit a deo. Tertio ad satisfaciendum pro pec-
 cati: unde Jobel. ij. Convertimini ad me in to-
 to corde vestro in ieiunio. Hinc autem virtuti absti-
 nentiae opponitur vitium gula: dicitur quod supra tactum est.

De ieiunio

Secundo quod potest de sobrietate quod est proprie circa potum: ut scilicet sit virtus aliqua spiritualis: preterquam cum sicut in his quod pertinet ad nutritionem potus a cibo distinguitur: sic etiam diuersa genera ciborum distinguuntur sicut et diuersa genera potuum. Si ergo sobrietas est virtus spiritualis videtur quod circa quolibet differetiam cibi vel potus sit quedam spiritualis virtus quod est inconueniens. Ad hoc respondet Thoma ubi supra. q. clix. q. ubi reperitur impedimentum spirituale rationis: ibi necessarium est esse spirituales virtutes ad illud remouendum: sed potus inebriatus spiritualis habet rationem impediendi rationis versus in quantum sua fumositatem perturbat cerebrum: et ideo ad hoc impedimentum rationis remouendum requiritur virtus spiritualis quod est sobrietas: quod virtus magis requiritur in aliquibus duplici ratione. Primo quod in eis est maior pronitas ad concupiscentias: quod oportet refrenare per virtutem et ad vitia quod per virtutem tolluntur: et sic maxime requiritur in iuuenibus in quibus viget concupiscentia delectabilis propter feruorem etatis: hinc dicitur ad Titum. ij. Iuuenes similiter hortare ut sobrii sint. Et in mulieribus in quibus non est sufficiens robur mentis: ad hoc quod resistat concupiscentiis: de quibus. j. ad Timotheum. iij. Mulieres sicut pudicas et sobrias: unde secundum Valerium maximum mulieres apud romanos antiquis vinum non bibebant. Secundo quod in eis est magna necessaria sobrietas ad propria ipsorum operationem: quod vinum in moderate superfluum impedit rationis usum: et ideo in senibus in quibus ratio vigere debet: ut in episcopis seu alijs quibuslibet ecclesie ministris: quod mente deuota spiritualibus officijs insistere debet: et etiam regibus alijsque iudicibus quod per sapientiam populum subditum regere: gubernare et iudicare debet: spiritualiter sobrietas indicitur: ut patet ad Titum. ij. Senes ut sobrii sint. Et iterum. j. ad Timotheum. iij. Oportet episcopum irreprehensibilem esse vnius uxoris virum: sobrium: prudentem. Item de regibus. Prover. xxxj. Noli regibus dare vinum: quod nullum secretum est ubi regnat ebrietas: ne forte bibant et obliuiscant iudicium iustorum: et mutant causam filiorum pauperum. Et huic opponitur vitium ebrietatis de quo supra tactum est. Tertio quod potest de castitate: ut scilicet sit aliqua virtus preterquam cum virtus sit habitus voluntarius: ut dicitur in. ij. ethicorum. sed castitas non videtur esse aliquod voluntarium: cum per violentiam auferri posse videatur: ut patet in mulieribus violenter oppressis: et hoc ideo: quod castitas potius ad corpus quam ad animam pertinere videtur: quod utique violentari potest. Dicitur enim a castigando iuxta illud: Castigo corpus meum etc. Ad hoc respondet Thoma ubi supra. q. clj. q.

nomine castitatis sumitur ex hoc quod per rationem concupiscentia castigatur quod refrenanda est ad modum pueri: ut patet per philosophum in. iij. ethicorum. in hoc autem ratio virtutis humane consistit: quod aliquid modificatum sit secundum rationem: et ideo manifestum est castitatem esse virtutem. Que igitur materia habet in corpore tamen in anima consistit sicut in subiecto: quod ad eam pertinet ut secundum iudicium rationis et electionem voluntatis quod moderate utatur membris precipue venereis. Hinc ut dicit Augustinus. j. de ciuitate dei. proposito animam permanente per quod etiam corpus sanctificari meruit: nec ipsi corpori sanctitatem auferret violentia libidinis aliene quam seruat pseuerantia continentie sue: hec ille. Ad maiorem autem euidentiam sciendum: quod nomen castitatis dupliciter accipi potest. Uno modo proprie: et sic est quedam spiritualis virtus materiam habens spiritalem: scilicet concupiscentias delectabilem quod sunt in venereis: et est distincta ab abstinencia que est circa delectationes ciborum: magisque necessaria ad seruandum rationis bonum: quod venere delectationes sunt vehementiores et rationem magis opprimentes: et ideo magis indigent castigacione: quod si consentit eis ex hoc vis concupiscentie magis incrementum et virtus mentis deicitur. Unde Augustinus in. j. soliloquiorum. Nihil inquit est sentio quod magis ex arce deiciat animam virilem quam blandimenta femine corporum: ille contactus sine quo vxor haberi non potest. Alio modo nomen castitatis accipitur metaphorice. Sicut enim in corporum commixtione consistit venereorum delectatio: circa quam proprie est castitas et luxuria vitium eidem oppositum: sic etiam in quedam spirituali commixtione mentis ad res aliquas delectatio consistit: circa quam est spiritualis castitas quodam metaphorice dicta: vel etiam spiritualis fornicatio similiter metaphorice dicta. Nam si mens hominis delectatur in spirituali coniunctione ad id cui coniungi debet scilicet ad deum: et abstinet se ne delectabiliter alijs coniungatur contra debitum ordinis diuini: dicitur castitas spiritualis: secundum illud. ij. Cor. v. Respōdit vos vni viro virginem castam exhibere christo. Si vero delectabiliter habet debitum ordinis diuini mens coniungitur quibuslibet alijs rebus dicitur fornicatio spiritualis: secundum illud Hieronimo. iij. Tu autem fornicata es cum amatoribus multis. Et hoc modo castitas accipitur ut virtus generalis: quod per quolibet virtutem mens humana retrahitur ne rebus illicitis delectabiliter coniungatur. Specialiter tamen ratio castitatis homini consistit in virtutibus theologis: quibus mens hominis deo coniungitur. Quarto quod potest de virginitate quod

Castitas

Castitas virtus sit virtus

9

est nobilior portio ipsi castitatis: quia consistit formaliter in perpetuo proposito abstinendi a carnali delectatione: quae consistit in seminis resolutione: et materialiter consistit in immunitate a delectatione quae consistit in hominis seminis resolutione: ut scilicet talis virginitas sit virtus: praesertim cum nulla virtus nobis inest a natura ut dicit philosophus in ij. ethicorum. Sed virginitas nobis inest a natura: quia quilibet mortuus natus homo censetur: cum tamen in laude sanctorum innocenti canit ecclesia. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati virginibus enim sunt. Ad hoc respondet Thomas ubi supra. q. clj. quod formale et completivum virginitatis est propositum abstinendi perpetuo a delectatione venerea. Ad propositum laudabile redditur ex fine in quantum scilicet fit ad vacandum rebus divinis. Materiale autem est integritas carnis ab omni experimento venere delectationis. Hoc igitur quod est immunis servare ab experimento venere voluptatis quaedam habet excellentiam laudis supra hoc quod est servare se immunis ab inordinacione venere voluptatis: et ideo virginitas est virtus quaedam specialis. Porro infantes licet ex sua natiuitate id quod est materiale in virginitate habeant: scilicet integritatem carnis ab experimento venereorum immunis: non tamen habent id quod est formale scilicet propositum servandi talem integritatem propter deum. Unde Augustinus in li. de virginitate. Nec nos in virginibus predicamus quod virginibus sunt: sed quod deo dicantur pia continentia virginibus. Quanto quod potest: utrum ipsa virginitas sit potissima virtutum: praesertim cum dicat Cyprianus libro de virginitate. Flos est ille ecclesiastici gregis decus atque ornamentum gratie spiritualis illustrior portio gregis christi. Et Apocalypsis. xliij. de eis dicitur quod sequuntur agnum quemcumque legerit: et quod cantant canticum novum quod nemo alius cantare poterit. Ad hoc respondet Thomas ibidem: quod aliquid potest dici potissimum dupliciter. Uno modo in aliquo genere: et sic est virginitas potissima in genere castitatis: quia transcendit castitatem vidualem et conjugalem: et ideo attribuitur ei fructus centesimus: propter excellentiam quam habet ad viduitatem cui sexagesimus: et ad matrimonium cui tricesimus fructus attribuitur. Hinc apostolus. i. Cor. vij. Virginitatem praesulit tamquam melius bonum: tamen quia bonum divinum potius est bono humano: tamen quia bonum anime praefertur bono corporis: tamen etiam quia bonum contemplative vite praefertur bono active. Virginitas autem quae praefertur ordinatur: tam ad bonum divinum quam ad bonum anime et vite contemplative: quia virgo cogitat quae dei sunt quod placeat deo: alioquin non redderet accepta

deo. Verum licet virgo simpliciter melior sit: potest tamen conjugatus esse melior: secundum quid: si scilicet animam habet magis paratam ad virginis servandam si oporteret: quam ille qui est actu virgo: vel si conjugatus habet aliquam aliam excellentiorem virtutem. Alio modo potest dici aliquid potissimum simpliciter: et sic virginitas non est potissimum virtutum: sed virtutes theologice: et etiam virtutes religionis quae actus est ipsa occupatio circa res divinas virginitati praeseruntur. Unde Augustinus in li. de virginitate. Nemo quantumputo ausus fuit virginitatem praesferre monasterio. Sicut etiam vehementer operantur ad hoc quod deo inhereant ipsi martyres qui propter hoc continent propriam vitam. Et etiam in monasteriis virgines qui postponunt propriam voluntatem et omnia quae habent: quam virgines qui ad hoc postponunt venereas voluptates. Et ideo licet virginibus sequuntur agnum quemcumque legerit: imitantes tamen integritatem carnis quam mentis: non tamen oportet quod magis de propinquo sequantur: quia quaedam aliae virtutes faciunt deo propinquo inherere per imitationem mentis. Denique canticum quod sole cantant est gaudium quod de integritate carnis servata recipiunt. Sexto quod potest de pudicitia quae est quarta virtus subiectiva temperantiae ut scilicet est virtus a castitate distincta: praesertim cum dicat Augustinus in li. de perseverantia: quod praedicanda est pudicitia ut ab eo qui habet aures audire di nihil genitalibus membris illicitum perpetret sed ut tactus ea est usus genitalium pertinet ad materiam castitatis et sic non videtur esse distincta virtus. Ad hoc respondet Thomas ubi supra. q. clj. quod pudicitiae nomen a pudore sumitur: in quo verecundia significatur. Hinc pudicitia proprie circa illa consistit de quibus homines magis verecundantur. id est de venereis actibus: ut dicit Augustinus. xij. de civi. instantium quod etiam concubitus conjugalis qui nuptiarum honestate decoratur: verecundia non careat: et hoc ideo: quia motus membrorum genitalium non subditur impio rationis: sicut motus aliorum membrorum. Nec solum verecundatur de venerea commixtione sed etiam de quibuscumque signis eius ut dicit philosophus in ij. rhetorice. Et ideo pudicitia specialiter attenditur circa venerea: et proprie circa signa venereorum: sicut sunt aspectus impudicus: amplexus libidinosi: tactus: oscula et similia. Et ideo pudicitia quae magis respicit hominis signa exteriora: ordinatur ad castitatem: quae magis respicit ipsam veneream commixtionem: non quasi virtus ab ea distincta: sed etiam exprimitur quaedam castitas circumstantia: licet interdum unum pro alio ponatur. Unde sicut castitas in anima consistit ut in subiecto: quibus

quarta
pro pudicitia
virtus

Pudicitia in se virtus

materia habeat in corpe: sic etiam magis pudicitia consistit in anima ut in subiecto: quous se ofidat in signis exterioribus veneris co- bibedis. Dicit enim Aug. in Julianum li. iij. Pudicitia res est animi virginitas corporis. Denique illa integra in anima permanet: potest ista de corpe sibi violenter auferri: et cum ista manet integra corpi potest illa in anima lasciva voluntate corrumpi: hec ille. Ad laudem dei.

Sequitur sermones de quarto precepto.

De honore et diversitate pentium in generali: ac de triplici subiectione pentium quod ad corpus: Sermo I

Honora patrem

tuum et matrem tuam ut sis longeuus super terram. Exo. xx. Hoc est quartum preceptum in ordine: licet primum sit secunde tabule. In quo

secundum Augustinum implicat omnis actus beneficentie proximi impeditur: siue ex debito naturali obligationis sic honor quod debetur parentibus: siue ex debito charitatis sicut alij actus pietatis quod ex charitate proximis impeditur. Pro quo sciendum secundum Alex. de hales. in. liij. parte de. xxiiij. Honor est pretestatio preminencie in aliquo exhibitione illi quod honoratur. Cum igitur honor dicatur respectu preminencie in illo quod honoratur: potest hic presens dici quod sunt honore digni: et quod diuersis respectibus preminencias aliquas habent. Duplex est igitur preminencia. Prima est preminencia increata quod est principij creatur: sapientie gubernationis: et bonitatis seruatis. et ipsa summe trinitatis: et hec preminencia in infinitum excedit quamlibet preminencia creature. Et inde est quod primum honor et principius debetur patri celesti cui prouenit infinitus honor quod est honor patrie: quod quod pretestatur deum sicut suum aditorem: de quo preter dicitur Mat. vi. Patet enim quod et Mat. xxiiij. Preter nolite uobis vocare super terram: unum enim patrum uesterum quod in celis est. Secunda uero est preminencia creata: quod scilicet ex triplici participatione ex preminencia increata originem habet: inuenit illud apostoli Ephe. iij. Inuius rei gratia flecto genua mea ad patrem domini nostri iesu christi: ex quo omnis prinitas in celo. et in terra. non. Habet igitur creata preminencia primo originem ex participatione increati principij et hoc tripliciter. Primo quantum ad esse naturale sicut patet carnalis: nam ut dicitur glo. Ephe. vi. Sicut deus principius est hominibus: sic pater secundario:

ratione cuius preminencie patet carnalis est honorandus. Hinc Hieronimus de honore pentium dicit: Honorandi sunt pentes: quod primo sunt nobis causa nascendi. Et Eccl. viij. Honora preter tuum et gemit matris tue ne obliuiscaris: memento quoniam et. Et sic patet quod maximum bonum ab eis recepimus. scilicet ipsum esse quod est fundamentum omnis nature gratie et glorie. Secundo homo quantum ad bene esse spirituale: sicut quilibet patet spiritualis per quem renascimur in spiritu. Pro quo sciendum quod multi sunt preses spirituales. Primo omnes sancti patriarche: prophete et preses. unde Job. viij. Si filij Abrae estis opera Abrae facite. Similiter et apostoli et alij sancti noui testamenti: quod etiam nos uerbo uel saltim exemplo spiritualiter genuerunt: unde apostolus. i. Cor. iij. In christo iesu per eum gellum ego uos genui. Secundo papa episcopi sacerdotes prochiales et filii: quod nos regenerant aqua et spiritu sancto in baptismo uel etiam in confirmatione: ut patet de. xvj. c. j. et c. sexta synodus. Tertio omnes patrini quod leuant puerum in baptismo uel tenent in confirmatione dicuntur patres: quod iuuant ad regenerationem spiritualem: unde patrum dicitur quasi pater a patribus minus: et de his late dictum est supra. Quarto omnes sacerdotes precipue predicatores uel confessores spirituales patres dicuntur: et honore paterno sunt honorandi. i. Timo. v. Qui bene presunt presbyteri duplici honore digni habentur: maxime qui laborant in uerbo et doctrina. Admirum cum et sacerdotes in scriptura sacra propter singulari reuerentiam aliquando dii: aliquando angeli nuncupantur: ut late patet. xi. q. j. c. sacerdotibus autem Tertio denique quantum ad bene esse temporale: sicut quod libet pater temporalis: ut rex: princeps: potestas: ac omnes temporale regimine gerentes per communem bono reipublice secundum diuersos gradus. unde. i. Pet. ij. Deum timete regem honorificate. Et ad Roma. xij. Omnis anima potatibus sublimioribus subdita sit: non enim est potestas nisi a deo. Et iterum. i. Pet. ij. Subiecti estote omni humane creature propter deum: siue regi quasi precellenti: siue ducibus tanquam ab eo missis ad uindictam malefactorum: laudem uero bonorum: quia sic est uoluntas dei: hoc ubi. Secundo creata preminencia originem habet ex participatione increate sapientie: ratione cuius honorandus est omnis doctor siue magister in quocumque facultate uel scia licita et honesta in quantum talis: unde quilibet homo dicitur pater doctrinalis: de quo glo. super illud ueni. xix. Honora personam senis. scilicet etate uel sapientia: omnis enim sapientia a domino deo est: ut dicitur Eccl. j. Ex quo patet quod

proa spu

et pueri

D

p d d 20

4

C

Preeminencia duplex.

et pueri creata preeminencia

primo honorandus est senex: quia ut dicitur
 Job. xij. In antiquis est sapientia: et in multo tempore
 prudentia: nam in eis experientia maior et dis-
 cretior est. Hinc dicitur Deuter. xxxij. Interro-
 ga patrem et matrem tuam et dicent tibi: et talis di-
 cif pater antiquus: id quo dicitur Leui. xix. Co-
 ram cano capite surge et honora personam
 senis. Secundo honorandus est omnis sapiens pro-
 pter participationem increate sapientie: vnde Eccli.
 xxxvij. Sapiens in populo hereditabit hono-
 rem et nomen illius erit viuens in eternum.
 Et item c. xxxviii. Honora medicum pro ne-
 cessitate: etenim illum creauit altissimus: a deo
 enim est omnis medicina. Et infra. Dedit homini
 scientiam altissimus honorari in mirabilibus
 suis. Propter hanc enim sapientiam honorem sus-
 cepit Daniel: de quo scriptum est eiusdem. xiiij.
 Erat autem Daniel conuiuia regis et honoratus
 super omnes amicos eius. Quia ut dicitur Eccli. v.
 Honor et gloria in sermone sensati: lingua ve-
 ro imprudentis subuersio est illi. Et item ibi-
 dem. x. Seruo sensato liberi seruiet et insci-
 us non honorabitur. Tertio creata personi-
 nentia trahit originem ex participatione diuine
 bonitatis: ratione cuius honorandus est omnis ius-
 tus et sanctus qui dicitur pater virtualis. Hanc
 finem Alex. de hal. ubi supra ratione participati-
 onis diuine bonitatis omnes sunt honorandi
 tam boni quam mali. Pro quo sciendum quod du-
 plex est participatio diuine bonitatis. Una secundum
 actum sicut est in bonis: et sic quilibet bonus
 debemus nobis meliorem estimare: iuxta illud
 apostoli Iudic. ij. In humilitate superiores sibi in-
 uicem arbitrantes: et presertim cum sint alicuius
 singularis bonitatis: sicut inferuntur ibidem
 persequuntur. Necessarium estimant epaphroditum
 fratrem meum et cooperatorem et comilitonem mit-
 tere ad vos: et infra. Excipite itaque illum cum
 omni gaudio: et eiusmodi cum honore habi-
 tote: quoniam propter opus christi usque ad mortem
 accessit: tradens animam suam: ut impleret illud
 quod ex vobis deerat erga obsequium meum.
 Secunda verum est secundum potentiam: quae scilicet etiam personae
 mali possunt esse vel fieri meliores quam nos
 sumus: ratione cuius possibilitatis et diuine pre-
 destinationis ad maiorem perfectionem etiam illi
 qui mali sunt honorantur. Hinc dicitur Roma. viij.
 Honore inuicem prouidentes. Ex quibus omnibus
 concluditur: septuplices esse patres scilicet cele-
 stialis: corporalis: spiritualis: temporalis: doctrina-
 lis: antiqualis et virtualis. Et de omnibus
 intelligi potest illud Eph. vj. Filii obedite pa-
 rentibus vestris in domino: hoc enim iustum est
 Honora patrem tuum et matrem tuam: ubi dicitur

glo. honorare patrem et matrem est reueren-
 tiam exhibere et ministrare. Quod licet de om-
 nibus intelligatur: tamen illud spiritualiter exponit
 Alex. de hal. ubi supra de patre carnali et
 spirituali. Et primo de patre carnali dicit: quod quilibet
 uis filius accipiat tamen esse corporale a patre:
 efficitur tamen ex hoc obligatus in duplici debi-
 to: quod corporale illud quod accipit est de corpore
 patris sumptum et transfusum anime virtute et opa-
 tione hinc filius debitor efficitur honoris
 patris: tum ratione paterni corporis: tum etiam
 ratione anime: eo quod anima et corpus concurrunt in pa-
 tre ut sit principium filii: ratione ergo paterni
 corporis est pro parte debitor sustentationis: et ratio-
 ne anime debitor reuerentiae: nam anima non indi-
 get sustentatione nec corpus est reuerendum. Se-
 cundo vero de patre spirituali per quem spiritualiter
 regeneramur in christo: cui similiter exhibere
 re tenemur tam honorem reuerentiae quam susten-
 tationis vite. Quod ad primum dicit dominus
 Luc. x. Qui vos audit me audit: et qui vos
 spernit me spernit: qui autem me spernit:
 spernit eum qui me misit. Et quod verus honor
 reuerentiae relucet in exhibitioe obedientie:
 merito dicitur Deuter. xij. Patres carnis nostri ha-
 buimus eruditores et reuerentiamur eos:
 nonne multo magis obtinabimus patri spiri-
 rituum et uiuemus: glo. Reuereri est cum timore
 re parentibus honorem impendere obedire et
 subuenire: multo magis patri spirituum est
 obtinendum: ut sic vitam corporum et spirituum
 feliciter possideamus. Sequitur. Et illi quidem
 in tempore paucorum dierum. Iuuentute secundum vo-
 luntatem suam erudiebant nos: hi autem ad id
 quod iam est utile: in recipiendo sanctificati-
 onem. Quatum autem ad secundum dicit apostolus
 ad Gal. vj. Communicet autem is qui cathetizat
 verbo: ei qui se cathetizat in omnibus bonis. Hanc
 mirum cum ut dictum est: presbyteri qui bene presunt
 sunt duplici honore digni sunt: maxime qui la-
 borant in verbo et doctrina. Ideo namque filii
 spirituales ad hunc honorem obligantur quod etiam
 in tempore extreme necessitatis: cum aliter cor-
 porales spirituales prouidere non possent: lauda-
 biliter se periculo vite exponerent: ut tales pa-
 tres per subuentionem preseruarerent: sicut fecit vi-
 dua sareptena qui pauit Melchiam ut latius pate-
 bit inferius. Unde generaliter plus obli-
 gamur honorem exhibere tamen sustentationis
 quam reuerentiae patri corporali et spirituali post pa-
 trem celestem: quam omnibus alijs patribus. Cuius ratio
 est: quod unus est principium generationis:
 alter regenerationis: et ideo debet eis reue-
 rentia maior: et etiam sustentatio dum indiget:

Apud patrem spiritualem

quod quilibet res naturaliter diligit et seruat /
 onem et salutem sui principij. Ad maiorem autem
 evidentiam sciendum quod quicquid filij tenent suis
 patribus omnibus generaliter: sed predictis duobus
 specialiter in septem ostendere vicissitudinem gra-
 titudinis: quorum prima tria pertinent ad sustenta-
 tionem corporalem: puta patebit in primo sermo-
 ne: quartus autem ultimus ad reuerentiam pertinent
 spiritualiter ut patebit in sermone sequenti. Primo
 namque debet parentes alere et eis subuenire in
 necessitate: infirmitate et senio. Cuius ratio est
 quod receperunt a parentibus nutrimentum: et preser-
 tim a matre in quo non sunt equaliter parentibus
 ministrare. Nam de propria carne et propria substantia
 filios nutrierunt: filij vero parentes nutriunt de
 substantia aliena. Hinc dicit Ambrosius. Si pau-
 ris matrem non reddidisti et cruciat quos pro te
 passa est: non obsequia quibus te gestavit: non
 alimenta que tibi tribuit: non pietatis affectus
 immulces labijs verba: non famem quam
 pro te ipsa toleravit ne quicquam tibi noxium
 esset: ne quicquid lactis noceret hauriret: tibi
 illa ieiunavit: tibi manducavit: tibi cibum
 quem voluit non recepit: tibi quem noluit cibum
 assumpsit: tibi vigilavit: tibi fleuit: et sic il-
 lam egere patieris: illi debes quod habes: cui
 debes quod es. An cum scriptum sit Proverbia.
 xxviii. Qui subtrahit aliquid a patre suo et ma-
 tre: et dicitur non est peccatum: pater est homicida
 Satis ex hoc claret quod quod parentibus in necessi-
 tatibus non subuenit mortaliter peccat: nec mi-
 nus quam qui eos iniurijs molestat. Precipue
 tamen parentes subuenire debent a filiis in infirmi-
 tate et senio: ac maxime tempore pestis cum a cete-
 ris deserunt. Alioquin audiatur filij illud. i.
 ad Timotheum. v. Si quis autem suorum et maxime dome-
 sticorum curam non habet: fidem negavit: et est infide-
 li deterior. Minus cum ingratitude nulla
 maior: nulla nequior: nec ultione divina di-
 gnior: quam puerorum filiorum qui post tot paren-
 tum suscepta beneficia: post tot divina precepta
 pro denique tamen strictissima scripture nature
 gratie et vincula: necessitatibus parentum non succur-
 runt. Cum enim humana natura in principio et
 in fine. id est in infantia et senectute debilis est ac
 multis indiget: quod parentes filijs exhibue-
 runt in puerili etate: sed filij parentibus red-
 dere debent in senili etate: exemplo ciconie
 que secundum Ambrosium in hexamerone omne. v. parentes
 senes in nido nutrit: ac proprijs penis nuda-
 tos tegmine alax suax dulciter fouet. Verum
 tamen qualiter obligantur filij parentibus subueni-
 re: lucidius patebit in sequentibus sermoni-
 bus. Secundo vero debent filij parentibus

corporali seruitio subuenire in cunctis neces-
 sarijs et oportunis: iuxta illud Ecclesiasticum. iij. Qui
 timet dominum honorat parentes: et quasi dominus ser-
 uiet his qui se genuerunt in opere et sermone
 et in omni patientia. Notate verba signa-
 te mysteria. Dicit enim quod qui timet dominum ho-
 norat parentes: honore seruitioque corporali
 et hoc quasi serui empticij dominis suis in omni solli-
 citudine: hanc enim seruituram emerunt multis
 laboribus seruitijs et sollicitudinibus erga fi-
 lios: et ideo filij discant mutuam reddere vicis-
 situdinem parentibus. Hoc enim acceptum est coram
 deo: ut dicitur. i. Timotheo. v. An persequitur ibidem
 Ecclesiasticum. iij. Honora preem tuum. scilicet humiliter serui-
 endo ut supueniat tibi benedictio a deo et be-
 nedictio illius in nouissimo manet. hoc ibi.
 An seruitium illud da triplex exhiberi. Primum
 ope in omni obsequio sibi non solum necessario:
 sed etiam opportuno et comodo. Dicit enim
 Hieronymus de honore parentum. Exolve fili quod
 debes et officia debita quicquid exhibe fa-
 mulatu: quod parentibus nemo reddere potest quod
 eis debet. Et iterum. Foueat parentum senectus
 et factis eorum vicissitudo reddat ut videant
 liberi vestri quod faciunt: vicem vobis silez red-
 dituri. Hic dicitur Ecclesiasticum. iij. Qui honorat preem
 suum iocundabitur in filiis. Secundo dicitur illud ser-
 uitiu etiam ostendere sermone. Ad omnia. scilicet inter-
 rogata respondere parentibus humiliter: eis lo-
 qui dulciter et affari reuerenter: promptum
 animu in omnibus obsequijs verbis ostende-
 re. Sicut fecit Samuel domino quando respondit.
 i. Regum. iij. Loquere domine quod audit seruus tuus.
 Et Paulus actuum. ix. Domine quod me vis facere.
 Sic Tobias iunior audies mandata patris
 statim reddit (eiusdem. v.) Omnia quicquid prece-
 pisti mihi pre faciam. Tertio debet etiam gesti-
 bus et signis ostendere: quod eadem perficit toto
 corde: et hoc per tranquillam patientiam: ut. scilicet in
 multis seruitijs parentibus impensis impa-
 tencia non frangat: nec eorum reprehensionibus
 impropertijs: iniurijs: et disciplinis turbet
 nec dedignetur: sed contra turbatos parentes
 sibi reconciliare studeat humiliter patientia: in
 verbo et signo: nam responsio mollis frangit
 iram: attestante Salomone qui ait Proverbia.
 xxv. Patientia lenietur princeps: et lingua
 mollis frangit duriciam. Tertio pater debet
 debet filij parentes suos in omnibus pro posse solari:
 sicut eosdem hortatur sapienter. Ecclesiasticum. iij. dicens
 Fili suscipe senectam patris tui et ne tristetur
 illu in vita illi: si defecerit sensu veniam da:
 et ne spernas eu in virtute tua: elemosyna enim
 patris non erit in oblivione. Nam pro peccato matris

solarij.

restituere tibi bonum: et in iusticia edificabitur tibi: sed in die tribulationis commemorabis tui: et sicut in sereno glacies soluentur petra tua. In quibus verbis sapiens plurima precepta filijs indicit. Primum est fili suscipe. scilicet cum affectu et effectu senectatis patris tui non solum in reuerentiam et custodiam: sed etiam ad conuendendum et sustentandum. Huius est gratia. Tob. v. Vocat mater filium suum baculum senectutis et lumen oculorum suorum: quia in senectute debet filij parentibus in omnibus esse subsidius refugium et solatiu. Et Tob. x. dixit cum fletu mater tobie. Ne me fili mi: ut quid te misimus peregrinari lumen oculorum nostrorum. baculum senectutis nostre: solatiu vite nostre: spem potestatis nostre: omnia simul in te vno habentes: te non debuimus dimittere ire a nobis. Secundum est ne contristes eum. scilicet factis: verbis: signis. Et Hieronimus ubi. s. Nemo patrem asperis verbis ledat: affectum sonet quicquid lingue dixerint filiorum. Tertium est si defecerit sensus. id est si verbo facto vel signo ostendat aliqua non recta: iniuriosa: ridiculosa: puerilia: veniam da non improperium: non ignominiam: indignationem aut vindictam. Quartum est ne spernas eum: scilicet sensibus exterioribus deficientibus: cecum: surdum oculum stillantem: naribus fluidum: fetidum: scabiosum in virtute tua. id est in viuacitate tam sensuum quam membrorum. Quintum est elemosyna patris id est patri uiuenti data vel pro patre mortuo oblata: non erit in oblivione coram deo. Nam et pro peccato matris oblata elemosyna restituere tibi bonum scilicet meritorium in vitam eternam: et in iusticia edificabitur tibi: quia potissime reuocat operantem ad viam iusticie in presentia: sed et in die tribulationis. id est mortis commemorabis tui. scilicet deus: et sicut in sereno. id est claritate solis glacies soluentur peccata tua. Beati namque misericordes: quam ipsorum miserebitur deus. Ad laudem dei.

De quatuor pertinentibus ad reuerentiam parentum spiritualium ac de infelicitate filiorum malorum felicitateque bonorum: Sermo II

Honora patrem et matrem.

h. tr. 12. Exo. xx. Huius in sermone precedenti de septemplex differentia parentum: ac de tribus pertinentibus ad sustentationem corporalem quibus obligamur

subuenire parentibus. Jam persequendum est de quatuor pertinentibus ad reuerentiam spirituales in quibus eisdem sicut obligamur et de infelicitate filiorum malorum felicitateque bonorum. Primum igitur pertinentens ad reuerentiam parentum spirituales est: quod filij parentibus reuerentiam euidenter signis. scilicet assurgendo: inclinando et sicut ostendendo: exemplo christi. Job. viij. Ego inquit honorifico premeum. Nec solum patrem eternalem sed etiam putatum: unde Luce. ij. Erat subditus illis: ubi dicit Ambrosius. Filius dei honorauit Ioseph: non ex debito sed pietatis officio. Nam quantum obligati sunt filij ad honorem parentibus exhibendum: satis patet Deuter. xxvij. ubi statim post maledictionem eorum qui deum in idolis dehonoraunt: subiungitur eorum maledictio qui parentes non honoraunt. Dicit enim ibidem. Maledictus homo qui facit scilicet conflatile abhominacionem domini: et subdit. Maledictus qui non honorat patrem et matrem: et dicit omnes populi amen. Secundum vero est propria obedientia quam perfecte representat paternam et maternam reuerentiam: quam precipit apostolus ad Eph. vj. dicens. Filij obedite parentibus vestris in domino: hoc enim iustum est. Exemplo christi qui Job. xv. ait. Ego precepta patris mei seruauit. Et Phil. ij. dicit apostolus. Humiliauit semetipsum factus obediens usque ad mortem: mortem autem crucis. In quibus tam men filij parentibus obedire tenentur et in quibus non: videbitur in sequentibus. Tertium proinde est amor qui parentibus exhibendus: et hoc ex debito: quia recipiunt a parentibus esse et educationem: unde Hieronimus de honore parentum dicit ad filium. Sit tibi gratia vita ipsorum: quibus charior vita tua est quam propria: redde amoris vicem etc. vbi secundum Alex. de hal. Amor patris in filium totus est gratuitus quia filij sunt a parentibus: et intenditur amor ille per naturam sensualitatis. Hinc de amore filiorum non est datum preceptum: quia natura sufficienter ad hunc inclinatur: sicut datum est de amore parentum: ad quem non sic inclinatur natura. Cuius similitudinem ponit Chrysostomus de arbore dicens. Humor ascendit de radice ad ramos: sed de ramis ad radicem non flectitur: sic naturalis amor a parentibus ascendit ad filios et non reuertitur: propterea ad amorem parentum inclinare debet ratio excitata per considerationem debiti et precepti: eo quod amor filiorum intenditur per viam rationis et non sensualitatis. Hic tamen amor sic est moderatus quod amor dei semper est proponendus: alioquin dicit dominus Luce. ix. Si quis venit ad me

et non odit premissa. et matrem: sorores et filios
 et fratres: adhuc autem et animam suam non potest me esse
 discipulus. Quartum denique est timor filialis
 quo timebunt offendere parentes facto verbo
 signo. Hic est timor est quaedam votiva filiorum sub
 iectio: obedientia non coacta: et vltro impu-
 sa reuerentia. Ad quem timorem filijs ingeren-
 dum parentes obseruabunt solliciti: ne ex in-
 ordinato affectu dissoluta letitia cum illis
 pueris: sed gravitate discreta et exempla-
 ri vita sint sepe ante illos: doctrinis erudi-
 do: ac disciplinis a malis compelescendo: iuxta
 illud Ecclesiastici. vij. Filij tibi sunt: erudi illos:
 et curua illos a puericia illorum: filie tibi sunt
 serua corpus illarum et non ondas hilaritate facie
 tuam ad illas: hec ibi. Unde ex nimia letitia
 pentium et leuitate: filij fieri solent insolentes
 et amittere reuerentiam et timorem erga paren-
 tes: Postquam autem in eos ceruicem erexerint: ex
 correctioe plerumque deteriores fiunt: et ideo
 sepe in iuuetute curuandi sunt sub disciplina
 parentum. Quia iuxta doctrinam sapientis.
 Qui percutit virge odit filium: et qui diligit filium
 assiduatur illi flagella. v. q. v. Non osculatur
 semper pater filium: sed aliquando castigat: quod quia castiga-
 tur qui diligit tunc circa eum pietas exercetur.
 Et item. xxij. q. v. c. Non putes amare tunc
 seruum tuum quia eum non cedis: aut filium tuum quia
 non das disciplinam: aut tunc amare vicinum tu-
 um quia non corrigis eum: non est ista charitas
 sed languor: ferueat charitas ad emendan-
 dum et corrigendum: si sunt boni mores dele-
 rent: si autem sunt mali emendent. Sed ut dicit
 Ecclesiastici. xj. In filiis suis cognoscit vir: quia
 frequenter ex culpa parentum multiplicantur
 filij impij: sicut e contra ex doctrina pentium
 succrescunt filij timorati. Ad cuius eviden-
 tiam notandum primo: quod quattuor cause possunt
 assignari cur filij multorum efficiuntur malio-
 si: pueri: rebelles parentibus et crudeles.
 Prima causa est mala cura parentum: quia non cu-
 rant instruere docere vel corrigere filios su-
 os delinquentes: sed relinquunt illos volun-
 tati sue: cum tamen scriptum sit. Proverbia. xxix.
 Puer qui dimittit voluntati sue confundet
 matrem suam. Mirum cum ex tali impia liber-
 tate pueri sequuntur inordinatas in peccatis
 voluptates: quotidianaque degenerantes: tan-
 dem fiunt ebriosi: pueri: blasphemii: adulteri
 sodomite: homicide: glutones: iusores:
 medaces: fures: latrones: parentum contemptores
 per secutores: et verificet illud psalmi. Filij
 merces fructus ventris: sed est: filij merces sunt
 pentium: quia tales sunt quales parentes recipere

meruerunt: sicut sunt fructus ventris eorum. Et
 item. Alienati sunt. s. a deo peccatores. i. filij a
 vulua errauerunt ab utero: quia cum puenerint
 ad annum. xiiij. vel. xvj. dimittunt eis paren-
 tes habenas proprie voluntates: sicut Melchior qui
 permisit filios suos transgredi mandata dei.
 propter quod vindictam multiplicem recepit: ut
 psalmi. Regum. iij. Non enim eos compellunt frequen-
 tare ecclesias: audire divina et sermones facere
 confessiones: vitare trufas et licitis occupa-
 ri: sed potius sinunt frequentare theatra cho-
 reas: ludos et silia: cum tamen dicit Proverbia. xiiij.
 Qui percutit virge odit filium suum: qui autem dili-
 git illum instanter erudit. Secunda causa est mala
 vita pentium: licet enim parentes aliqui boni filios
 enutrire studeant: tamen quia ipse vitia peccatrice
 ducunt: aut eos adulterina vel etiam maritali
 inordinata attentione denuerint seu plus quam
 deum dilexerunt: et eis amplius sepe quam deo ad-
 heserunt: aut propter filios lucris impijs vel
 iniustis seruiuerunt: propter quod propria salute
 contemserunt: ideo iusto dei iudicio: tales filij
 plerumque traduntur in reprobum sensum: pleni
 iniquitate: dolo: lasciuia: contumacia et similibus:
 ut merito parentes dicere cogantur: illud Esai.
 xlvi. Ego feci et ego seruaui. Ac propter multi-
 plicationem talium filiorum: tandem diuine vltimis
 iudicio terra percussit. In cuius argumentum
 lvi. di. dicitur. c. Si gens anglorum sic per istas pro-
 uincias diuulgatum est et nobis in francia et italia
 impropere: et ab ipsis paganis in imprope-
 rium nobis obijcit: sprete legalibus conu-
 bijs adulterando et luxuriando ad instar so-
 domitice gentis fedam vitam duxerit: de tali
 commixtione meretricum estimandum est degeneres
 prolos et ignobiles et furces libidine fore pro-
 creandos: et ad extremum vniuersam plebem
 ad deteriora et ignobiliora vergentem: et no-
 uissime nec bello seculari forte nec in fide
 stabilem nec honorabilem hominum: nec deo ama-
 bilem esse venturam: sicut alij gentibus hispanie et p-
 uicie et burgundiorum populis contigit qui sic a deo
 recedentes fornicate sunt: donec iudex talium
 criminum vltimas penas per ingratiam legum dei
 id est per saracenos permisit venire et sentire. Hec
 Bonifacius papa et martyr regi anglorum. Li-
 cet ei istam humanam naturam peccatis est corrupta quod
 omnes degenerant ab instituta natura: maxime tamen cum
 tanta detestanda libidine precreantur: tales enim filii
 sunt viperarum: de quibus dicunt philosophi naturales: quod
 generatio filiorum interemptio est pentium. Ita
 enim Ipsi. Masculus dum coit: ore inserto in os
 vipere semine expuit: illa vero ex voluptate libi-
 dinis in rabiem versa: caput maris percussit:

20^{ca}

c. Sigco
gloze.

hispayc

Abian

quod filij efficiuntur mali erga pa-
 rentes

et cum venter vixit intumuerit filij partu non
 expectantes maturum: corrosis lateribus cum in
 teritu matris vi erupunt: et sic vterque parens
 perit: masculus dum coit: femina dum parit. Et
 bis assumulatur multi filij qui venenum parentum
 imbibunt: et suis parentibus occasio mortis
 spiritualis existunt. Ad quod dicitur Luce. iij. Semi-
 mina viperarum quod vobis ostendit fugere a ve-
 tura ira. Tertia causa est in pentibus digna ven-
 dicta. Nam iudicio digne ultionis plecti de-
 bet qui patris suis parentibus rebelles extite-
 runt: ut sic qui pentibus non obediunt a filiis con-
 nascuntur et qui pentes expulsi a filiis expelluntur: qui
 parentum mortem optant a filiis mors eius affe-
 ctus: qui autem iniuriis et contumeliis parentes
 offendit a filiis offendatur: et qui percussit percuti-
 atur. Quia divina lege sanctitum est. Luce. vij.
 Eadem mensura quam mensi fueritis remetiet vo-
 bis. Et quis patris talis filius. Nam fabulose
 dicitur quod cancer interrogat cur sic retrosum
 ibat. Respondit quod sic a parente didicerat. Miri-
 rum cum ex obliqua riga subsequitur linea tor-
 tuosa: tales enim ut eorum vita non transeat si-
 ne vindicta: vel filios non accurrunt vel cito
 pereunt: vel si viuunt in iudicium parentum vi-
 uere permittunt. Aut enim sunt filij monstruosi:
 infirmi: stulti: imorigerati: scelestes: demen-
 tes: parentibus rebelles: infelices: ut im-
 pleatur illud Esa. iij. Ex iniuria enim omnes filij qui
 nascuntur testes sunt nequie aduersus paren-
 tes in interrogatioe sua. et Eccli. xlij. De pre-
 impio corrumpunt filij: quoniam propter illum sunt in ob-
 probrium. Sunt etiam filij iusto dei iudicio sce-
 lerati: ut exinde pentes sint angustiati: ali-
 qui vero propter odibilem mortem filiorum: aliqui
 etiam propter crudeliter vitam illorum. Quantum enim
 ad primum accidit in cathalonia apud valen-
 tiam de quodam iuvene anno fere. xvij. qui
 domino iudicio pentibus inobediens: factus est la-
 tro et criminiosus: qui tandem captus patibulo
 suspensus est: qui pedente cum esset imberbis mi-
 rantibus cunctis: paulatim emittit barbam:
 mutat faciem: canescunt capilli: et omnia reducuntur
 ad decrepita senectutem: quasi. xc. fuisset
 annorum. Currunt ad miraculum episcopus clerus et
 populus: stupet omnes et expectat eis reuela-
 ri secretum. Surgens tandem edoctus episcopus et ma-
 nu silentium indicens ait: Viri fratres et filij: no-
 stis hunc quod culpa vita et etate perijt: respicite
 nunc etate decrepita: ut intelligatis per parentes
 dei iudicium: quod huic diu victuro prop-
 ter sua crimina et pentum inobedientiam abbrevia-
 ta est vita: ut verificetur illud. ps. Viri sangui-
 num et dolosi non dimidiabunt dies suos.

Quantum etiam ad secundum accidit in insula que
 dicitur chorica: ubi contra filij crudeles sunt paren-
 tibus suis: quod cum quidam patrem suum expulisset
 de domo: ac multis frequenter iniuriis offe-
 disse: tandem semel per capillos et barbam pu-
 gnis et calcibus per longum viam spatium per terram
 traxit. Cui cum filius illius postea filia face-
 ret et eisdem contumeliis pater tractus ad locum
 puenisset: ubi patris patrem suum traxerat: intel-
 ligens iustum dei iudicium: cum lachrymis ait
 filio. Non plus filii non plus: quod hucusque traxi
 patrem meum: et tu fecisti vindictam eius. Quar-
 ta proinde causa est inordinata filiorum concupi-
 scentia que triplex distinguitur in canonica iob.
 scilicet concupiscentia carnis oculorum et superbia
 vite. Quantum enim ad primum: plures filij amo-
 re carnali capti rebelles sunt parentibus: ad-
 herentes meretricibus: aut per appetitum libi-
 dinis fedis nubibus: sicut fecit Esau qui ma-
 trimonio duxit uxores pentibus suis exor-
 sas: ut patet Gen. xxvij. Mirum cum amor fe-
 dus applicat alicui corda filiorum a paren-
 tibus segregat: adeo quod etiam uxore propria in-
 ordinate dilecta: moleste fert mariti onus
 suorum pentum: et inde oriuntur inter nurum et so-
 crum discordie: iniurie: rixae: et filia: videlicet
 nurus quod ei fauet maritum: audaciter: insolentius
 et crudelius socrum persequitur. Quantum
 etiam ad secundum: augmentantur in filiis in super-
 bia nutritis vel suis superioribus et nobilioribus
 copulatis: pentum iniurie: contumelle: in-
 obediencie: adeo quod suos pentes non solum de-
 spicere non verentur: sed etiam de eis verecundari
 comprobantur tamquam de ignobilibus pauperibus et
 rusticis. In quorum gemituum pentum perso-
 na dicitur Esa. j. Filios enutriui et exaltaui: ipsi
 autem spreuerunt me. Et de hoc habet exemplum
 multum notabile in li. Apoc. et ponitur inferius
 sermone secundo: quod scilicet contigit in normanie
 partibus. Quantum denique ad tertium: despectioes
 pentum adhuc magis augmentantur ex male-
 dicta filiorum auaricia: que crescente etate et
 non obistente virtute semper crescit: totumque
 nequitie sue virtus effundit a filiis in paren-
 tes. Si substantia domus in manus talium
 venerit: ve miseris genitoribus suis quibus
 filij denegant etiam vite necessaria continue paren-
 tes molestant et mortem optant. Hinc sapiens
 consulit. Eccli. xxxij. Filio et mulieri fratri et
 amico non des potestatem super te in vita tua.
 et non dederis alij possessionem tuam: ne forte
 peniteat te: et depreceris pro illis. Sequi-
 tur. Melius est enim ut filij tui te rogent:
 quam te respicere in manus filiorum tuorum.

Quia patres non dimittunt filios a se
 huius in se videri

in filios
 obediens.

non post
 re amice
 te.

¶ dicitur benedictio...
quarto

Sermo III

Sic Absalon p̄rem suum de regno expul-
lit: et eū vsq; ad mortē p̄secut⁹ ē. ij. Reg. xv.
Ecōtra vero filij boni obediētes penti-
bus suis multiplici felicitate dotant⁹: pro-
ut exp̄sse claret in b̄dictione isaac: quā de-
dit filio suo Jacob iusto: et suis parētibus
p̄ oīa subiecto: vñ septēplīcē dedit benedi-
ctionē: vt p̄z Gen. xxvij. vbi dicit. Det tibi
de⁹ de roze celi et de pinguedine terre abū-
dantiā frumētī vini et olei: seruiāt tibi ppli et
adorant te trib⁹: esto dñs fratru tuorū et in-
curuent ante te filij matris tue: q̄ maledi-
xerit tibi sit ille maledict⁹: et q̄ benedixerit
tibi benedictioib⁹ repleat⁹. In quib⁹ ver-
bis septē felicitates vel benedictōes p̄ or-
dinē cōprehendūf. Prima ē abūdantie gra-
tiarū q̄ intelligit̄ in roze celi: de q̄ benedicti-
one d̄r Eccī. iij. Honora patrē tuū vt super-
ueniat tibi benedictio a deo. s. gr̄e: et bene-
dictio illi⁹ in nouissimo maneat. Secūda ē
abundantie t̄paliū que itelligit̄ in pingue-
dine terre: frumētī: vini et olei: nā fm do-
ctores p̄ frumentū cibū: p̄ vinū potū: et per
oleū pulmentū significat⁹: et sic cōprehēdit
oēm terre fertilitatē p̄ quaz hoīes diuites
fiunt: vnde Eccī. iij. Benedictio patr̄ fir-
mat dom⁹ filioz: et hoc iuste: vt merito ho-
noratiōis illi⁹ a quo q̄s trahit eē: mercedē
habeat ad bene esse tā corpali-ter q̄ spūali-
ter. Et itēz ibidem. Sicut qui thesaurizat
ita et qui honorificat matrē: qd̄ intelligi p̄t
de diuitijs t̄pali-ter corpali-ter et spūali-ter.
Tertia est gr̄e subiectiōis sue familie: que
intelligit̄ in hoc qd̄ addit. Seruiāt tibi po-
puli et maxime filioz et filiarū Eccī. iij. Qui
honorificat patrē locū dabitur in filijs.
Quarta ē honorificatiōis oīm: p̄sertim viri
tuosoz vnde subdit. Adorēt te trib⁹. i. vir-
tuosi a trib⁹ virtutib⁹ theologics dicti: et
h̄ p̄pter honorificā ei⁹ famā quā ex honori-
ficatiōe parentū acq̄rit. Prouer. xij. Meli-
us ē nomē bonū q̄ diuitie multe: et datur
illi nomē hoc q̄st p̄ p̄mio ī hoc seculo. Eccī
iij. Glia hoīs ex honore p̄ris sui. Quinta
ē exaltatiōis et reuerentie inter fr̄es suos:
vnde d̄r. Esto. i. eris domin⁹ fratru tuorū:
et incuruent ante te filij matris tue: h̄ patu-
it in Ioseph. Gen. xlv. Sexta ē vindicte in
imicoz: vnde d̄r. Qui maledixerit tibi scz
effectū affatu vel affectu: sit ille maledict⁹
vt impedire nō possit p̄sperā et lōgeuā vi-
tā: qz d̄r Eccī. iij. Qui honorat patrē suum
vitā vīnet lōgiore. Lōgruū ē enī fm Alex.
de bal. q̄ p̄curatio p̄seruationis vite prin-

cipij mereat p̄seruationē sui. Septima est
vicarie benedictiōis fautoz: vnde subne-
ctif. Et qui benedixerit tibi benedictiōib⁹
repleatur: nā benedictio singularis est be-
ne sentire de rectis: hoc enī rectitudinis si-
gnū p̄fert: qz sicut recto ligno non coheret
nisi rectū lignū: sic aīe recte nisi mēs recta
cōcordare nō pōt: et hec vtriusq; vicaria be-
nedictio ē eterne beatitudinis: de qua vi-
des intelligendū illud. j. Timo. iij. Pie-
tas aut̄ ad aīa vtilis ē: et maxie q̄ erga pa-
rentes exercef. Sequit̄ p̄missionē habēs
vite ei⁹ q̄ nūc ē et future. Ad laudē dei.

De honoratione parentū q̄ cō-
sistit in reuerentia obediētia et be-
nificētia: ratiōe generatiōis istru-
ctionis et educatiōis: Sermo III

Honora patrē tuū

h et matrē tuā et c. Exo. xx. Alio vt
cunq; de honoratione pentuz in
generalī. Iā breui stilo p̄currendū ē magz
in sp̄ali: qualiter eisdē ē exhibēda reueren-
tia: obediētia et beneficētia: rōne genera-
tionis instructiōis et educatiōis. Ad cu-
ius euidentia primo q̄ri pōt: quot modis
p̄ceptū istud intelligit̄: p̄sertim cū pater et
mater plurib⁹ modis accipiunt. Iā p̄mo
de⁹ dicit̄ pater creatōe: diabol⁹ criminis
imitatione ep̄i et p̄lati aucte: senes antiq̄-
tate: sacerdotes sacroz collatiōe: nutriti⁹
cura: et sic de alijs. Ad h̄ r̄idet Asten. li. j.
ti. xxiiij. q̄ istō p̄ceptū pōt itelligi triplici-
ter. Primo fm q̄ d̄r a lege nature: et sic in-
telligit̄ pat̄ carnalē: qz natura nō nouit nisi
patrē carnalē q̄ ē principiū in esse nature.
Et nota q̄ appellatio p̄ris et m̄ris extendi-
tur ad oēs ascēdētes in recta linea: sicut in
nomie filij ad oēs descēdētes: s̄ nō ad trās-
uersales. Secūdo h̄o fm q̄ ē legis scripte
a deo inspirate: et sic intelligit̄ pater spūa-
lis: qz lex scripta reputat patrē: nō tm̄ illū
q̄ est p̄ncipiū in eē nature: s̄ etiā illū q̄ ē p̄n-
cipiū p̄ ministerium in esse gr̄e: fm illud. j.
Cor. ij. In christo iesu p̄ euāgelii ego vos
genui. Tertio deniq; fm q̄ accipit̄ p̄ alle-
goriā improprie: et sic deus dicit̄ pater: cui
dicim⁹. Pater noster qui es in celis: vnde
sup̄ illud Deuf. v. Honora patrē et matrē.
dicit̄ qdā glo. i. deū et eccliam. Scdo q̄ri
pōt cū dñs voluit dare filijs p̄ceptū de pa-
rentib⁹ cur tam insufficienter expressit: qz
n̄ iij

de p̄re
de p̄re
de p̄re

parētib⁹ nō solū debet honor et reuerentia
 s̄ etiā sustentata quā tñ de⁹ p̄mittit. Ad
 B̄r̄ndet doctor sanct⁹ sc̄da 2. q. cxij. q̄ pa
 rētib⁹ in quātū hmōi debet eis reuerentia
 et honor: sed sustentatio et alia filia debent
 eis rōne alicui⁹ accētis. s. in quātū sūt indi
 gentes vel s̄m aliqd hmōi: et qz qd est p se
 prius ē eo qd ē p accētis: ideo inter p̄ma pre
 cepta legis q̄ sūt p̄cepta decalogi sp̄caliter
 p̄cipitur honoratio pentū: in q̄ tñ sic ī qdā
 p̄ncipali intelligit mādari et sustentatio et
 q̄cquid aliud debet pentibus. Et vt dicit
 Wein. de v̄m̄aria. Rōnāle ē vt q̄s pentes
 honoret: qz nisi fuissent pentes hō non ve
 nisset sup terrā. Et ideo nisi q̄s pentes ho
 norauerit iustū ē vt vita ei⁹ abbreviet: vt ī
 eo puniat in quo deliquit: et ecōtra vita pa
 rētes honorātis plonget. Tertio p̄inde
 q̄ri pōt: q̄re p̄cipue p̄mittit longeuitas p
 parētū honoratiōe magis q̄ q̄cunq̄ alia.
 Ad hoc r̄ndet Asten. vbi. s. q̄ agruum est
 vt ei qui grat⁹ ē beneficiobeneficiū p̄serue
 tur sicut ingrat⁹ beneficio p̄uare meretur.
 B̄n̄ficiū aut vite corporalis post deū a penti
 bus habem⁹: et iō pentes honorās q̄si b̄n̄fi
 cio grat⁹ meref in vita p̄seruari: qui vero
 nō honorat tāq̄ ingrat⁹ meref vita p̄uari:
 sed qz lōgeuitas nō alliceret nisi cū p̄speri
 tate eēt: iō qd Exo. xx. p̄termisit. Deus. v.
 addidit. s. p̄speritatē vbi dicit. Honora pa
 trē tuū et ma. tu. sicut p̄cepit tibi de⁹: vt lon
 go tpe viuas et b̄n̄ sit tibi. Et in h̄ precepto
 sicut et in p̄mo p̄m̄iū p̄mittit potē q̄si alijs
 qz hoīes vt ī plib⁹ ad vtilitatē aliquā act⁹
 suos ordināt: et iō in illis p̄ceptis oportuit
 p̄missionē addere p̄m̄ij ex q̄b⁹ nulla vide
 bas vtilitas sequi vel aliq̄ vtilitas īpediri
 et qz pentes iā sūt in recedēdo nō expectat
 vtilitas ab eis. Hinc huic p̄cepto addit p̄
 missio. Sicut et p̄mo p̄cepto d̄ p̄hibitōe ido
 latrie: qz p̄ hoc videbas apparens vtilitas
 īpediri: quā hoīes credūt se p̄ pactū cuz
 demonib⁹ in itū p̄sequi posse. Qd si obij
 citur illa p̄missio de lōgeuitate vite videf
 eē inanis et frivola: qz sepe p̄tingit q̄ parē
 tes suos honorātes et eis fidelitē subueniē
 tes cito moriunt et ecōuerso pentes deho
 norātes et irritātes nec subueniētes diu vi
 uunt. Ad h̄ r̄ndet sanct⁹ Tho. vbi. s. q̄ pa
 rētes honorātib⁹ lōgeuitas p̄mittit: nō so
 lū q̄tū ad futurā vitā: sed etiā q̄tū ad pre
 sentē: s̄m illud apli. j. Timot. iij. Pietas
 ad oīa vtilis ē p̄missionē h̄is vite q̄ nūc ē
 et future: qz cū p̄ntia bona vel mala non ca

dūt sub merito vel demerito: nisi in q̄tum
 ordināt ad futurā remuneratiōez: iō q̄nq̄
 s̄m occultā rōnem diuinorū iudiciorū q̄ ma
 xime futurā remuneratiōē respiciūt: aliq̄
 q̄ pij sunt in parētes citius vita p̄uuantur:
 alij vero qui sūt ipij in parētes diutius vi
 uunt. Quarto q̄ri pōt in q̄ cōsistit honor
 ille quē dñs p̄cepit filijs exhibere pentib⁹.
 Ad hoc r̄ndet glo. sup illud Ephe. vj. Ho
 nora pa. et ma. q̄ honor iste p̄sistit ī duob⁹:
 scz in reuerētia et sustentatiōe. Pro cui⁹ de
 claratiōe sciendū: q̄ honor put includit h̄
 duo p̄sistit in trib⁹. s. in reuerentia: obeditē
 entia et b̄n̄ficiētia: et in his trib⁹ debem⁹ eos
 honorare: qz s̄m intelligentiā l̄rales pater
 noiāt p̄sonā generātis instruentis et edu
 cantis: et sic tenet rōnē originis regiminis
 et b̄n̄factoris: vñ dicit p̄bus: q̄ filij nō p̄nt
 parentib⁹ reddere equalēs: qz tū bona no
 bilissima receperūt a parentib⁹ quoz nul
 lū eis sufficienter recōpensare p̄nt. s. eē na
 turale nutrimentū: et do ctrinā: nā rōne eē
 naturalis. s. rōne originis debetur eis ho
 nor reuerentie: iux̄ illud Ecc̄. iij. Qui t̄
 met dñm honorat pentes: et quasi dñs ser
 uiet his q̄ se genuerūt in ope et sermōe et cū
 oīni paciētia. s. cordis: vbi triplices tangit
 honorē reuerētie. Primo opis: qz rōne eē
 naturalis qd p̄straxim⁹ a pentib⁹ tenemur
 eis humiliter et reuerenter seruire: ex tota
 virtute corpis quātūcūq̄ indigent: qd ē h̄
 illos q̄ man⁹ violētis in eos iniiciūt: vt vt
 ctū necessariū subtrahūt. Secūdo oris: vt
 nec duris nec asperis verbis cōtēdam⁹ cū
 ipis: s̄ eoꝝ rep̄hensiōes dulcē sustineam⁹
 et blandis verbis r̄ndeam⁹: qd ē h̄ illos q̄
 pentibus maledicūt: et in hoc maledictōez
 diuinā incurrūt. Iux̄ illud Leui. xx. Qui
 maledixerit p̄ri aut matri morte moriāf.
 Tertio cordis: vt. s. ipos toto corde diliga
 mus. quod ē h̄ illos qui parentib⁹ morteꝝ
 optant vt ipoz hereditatē recipiant: vel vt
 s̄m motū p̄rie volūtatis sine eoꝝ rep̄hen
 sione viuāt. Secūdo rōne regiminis et do
 ctrine debet eis honor obedientie: de quo
 dicit Ep̄. vj. Filij obedite parentib⁹ v̄ris
 in dño: hoc em̄ iustū ē. Honora pa. tu. et ma
 trē tu. qd ē mandatū primū in rep̄missio
 ne: vt b̄n̄ sit tibi: et sis lōgeu⁹ sup terrā: hec
 ibi. Unde filius tenetur obedire parētib⁹
 in his que ad salutem pertinent rōne secū
 di boni quod a patre recepit. s. regimen et
 doctrinam. Ad quod exēplo proprio ch̄r̄
 stus nos induxit: qui vt dicitur Luce. iij.

p̄mittit
vita q̄
v̄re p̄nt

q̄
vita lōgeu
v̄re p̄nt

B
10

40

Parentibus suis subditus fuit. Ratione denique nutrimenti vel benefactoris debet eis honor beneficentiae: ut si indigeant eis vite necessaria ministrentur: et post hanc vitam eorum animas: missas elemosynas: ieiunijs: et similibus a purgatorio liberentur: nec enim in beneficijs possunt filij parentibus equalens reddere: quia parentes nutrierunt filios de sua carne et propria substantia: sed filij nutriunt parentes de substantia aliena: et ideo qui in his tribus parentes non honorant a deo triplici vindicta seuerè vltiõis feriunt. Prima est abstractio rerum temporalium quia diuino iudicio plerumque talibus diuersa infortunia rerum temporalium eueniunt: qui suis parentibus in indigentibus non subueniunt. Secundo abbreviatio vite temporalis et fame: vñ p̄s. Subito defecerunt: perierunt propter iniquitatem suam. Et secundum iura infames redduntur et a testimonio ferendo et ab omni actu legitimo repelluntur. ij. q. vij. c. plerique in fine. Et secundum canones ingrati parentibus a testamento sibi facto et deuotione sibi facta excluduntur: et hereditaria successione priuatur put postea latius videbitur. Tertio additio mortis eterne: dicit enim glo. Leui. xx. Qui maledixerit patri aut matri morte moriatur: scilicet morte eterne damnationis. Hec mixta cum reputantur indigni vite temporalis: quia eis diuino iudicio subtrahitur: cum tamen alijs peccatoribus hec vita ad penitentiam conceditur: quod si ab his vindictis quaedam episcopus occulto diuino iudicio misericorditer eximantur: magis timeant ne pseuerantes in malo potiori vindicta reseruentur. Veritatem ex ista dictis duo principaliter consequenda resultant. Primum est: quod nos obligamur ad penitentiam obedientiam. Secundum est quod modo cogimur ad eorum sustentationem. Quantum igitur ad primum queri potest: utrum vnus homo teneatur alteri obedire: presertim cum institutio diuina contineat quod homo suo consilio regatur. Ecclesiasticus. xv. Deus ab initio constituit hominem et reliquit illum in manu consilij sui. Ad hoc respondet Thomas. secunda 2. q. ciiij. quod sicut actiones rerum naturalium procedunt ex potentibus naturalibus: sic etiam operationes humane procedunt ex humana voluntate: oportuit autem in rebus naturalibus quod superiora mouerent inferiora ad actiones suas: per excellentiam naturalis virtutis collate diuinitus. Unde oportet etiam in rebus humanis quod superiores moueant inferiores per suam voluntatem ex vi auctoritatis diuinitus ordinate. Mouere autem per rationem et voluntatem est precipere: et ideo sicut ex ipso ordine naturali diuinitus instituto: inferiora in rebus naturalibus necesse habent subditi motioni superiorum: sic etiam in rebus humanis ex ordine iuris naturalis et diuini tenentur inferiores suis superioribus obedire: ut filij parentibus: serui dominis: subditi prelatibus spiritualibus et temporalibus: monachi suis prelatibus. Deus autem reliquit homines in manu consilij sui: non quod liceat ei facere omne quod velit: sed quia ad id quod faciendum est: non cogitur necessitate nature sicut irrationalis creature: sed libera electione ex proprio consilio procedente: et sicut ad alia facienda proprio consilio procedere debet: sic etiam ad hoc quod obediat suo superiori. Quod si queritur cui plus obedire tenemur patri carnali an spirituali. Ad hoc respondet glo. xxx. q. iij. c. pitacium: in fine. quod in necessitate potest esse carnali subueniendum in temporalium beneficiorum exhibitione: quod de carnali preceptum illud intelligitur. Honorate patrem et matrem. Cuius ratio est: quod ab eo habet esse que obligatio etiam per infidelitatem non dissoluitur sed iure naturali et diuino hec obligatio nata est: ut patet j. di. c. ius naturale: et sic in regula Augustini habetur quod religiosus prelato tanquam patri debet obedire: ibi verbum tanquam: notat similitudinem potius quam veritatem: et in euangelio Matthaei. xxvj. Tanquam ad latronem: Sed in exhibitione reuerentie plus deferendum est spirituali patri. Denique queri potest: utrum ergo filij: serui: subditi et inferiores teneantur in omnibus obedire: presertim cum dicitur Colossensium. iij. Filij obedite per omnia parentibus vestris: et subdit. Serui obedite per omnia dominis vestris carnalibus: et eadem ratio est de alijs subditis. Ad hoc respondet Thomas. vbi supra: quod obediens mouetur ad imperium precipientis quadam necessitate iusticie sicut res naturalis mouetur a virtute sui motoris necessitate nature: quod si res naturalis non moueatur a suo motore potest contingere dupliciter. Uno modo propter impedimentum quod prouenit ex fortiori virtute alterius mouentis: sicut lignum non comburitur ab igne si fortior vis aque impediatur. Alio modo ex defectu ordinis mobilitatis ad motorem: quia et subiiciatur eius actioni quantum ad aliquid: non tamen quantum ad omnia sicut humor quicquid subiicitur actioni caloris quantum ad calefieri: non tamen quantum ad exsiccare vel consumi. Sic etiam ex duobus contingere potest

tatem est precipere: et ideo sicut ex ipso ordine naturali diuinitus instituto: inferiora in rebus naturalibus necesse habent subditi motioni superiorum: sic etiam in rebus humanis ex ordine iuris naturalis et diuini tenentur inferiores suis superioribus obedire: ut filij parentibus: serui dominis: subditi prelatibus spiritualibus et temporalibus: monachi suis prelatibus. Deus autem reliquit homines in manu consilij sui: non quod liceat ei facere omne quod velit: sed quia ad id quod faciendum est: non cogitur necessitate nature sicut irrationalis creature: sed libera electione ex proprio consilio procedente: et sicut ad alia facienda proprio consilio procedere debet: sic etiam ad hoc quod obediat suo superiori. Quod si queritur cui plus obedire tenemur patri carnali an spirituali. Ad hoc respondet glo. xxx. q. iij. c. pitacium: in fine. quod in necessitate potest esse carnali subueniendum in temporalium beneficiorum exhibitione: quod de carnali preceptum illud intelligitur. Honorate patrem et matrem. Cuius ratio est: quod ab eo habet esse que obligatio etiam per infidelitatem non dissoluitur sed iure naturali et diuino hec obligatio nata est: ut patet j. di. c. ius naturale: et sic in regula Augustini habetur quod religiosus prelato tanquam patri debet obedire: ibi verbum tanquam: notat similitudinem potius quam veritatem: et in euangelio Matthaei. xxvj. Tanquam ad latronem: Sed in exhibitione reuerentie plus deferendum est spirituali patri. Denique queri potest: utrum ergo filij: serui: subditi et inferiores teneantur in omnibus obedire: presertim cum dicitur Colossensium. iij. Filij obedite per omnia parentibus vestris: et subdit. Serui obedite per omnia dominis vestris carnalibus: et eadem ratio est de alijs subditis. Ad hoc respondet Thomas. vbi supra: quod obediens mouetur ad imperium precipientis quadam necessitate iusticie sicut res naturalis mouetur a virtute sui motoris necessitate nature: quod si res naturalis non moueatur a suo motore potest contingere dupliciter. Uno modo propter impedimentum quod prouenit ex fortiori virtute alterius mouentis: sicut lignum non comburitur ab igne si fortior vis aque impediatur. Alio modo ex defectu ordinis mobilitatis ad motorem: quia et subiiciatur eius actioni quantum ad aliquid: non tamen quantum ad omnia sicut humor quicquid subiicitur actioni caloris quantum ad calefieri: non tamen quantum ad exsiccare vel consumi. Sic etiam ex duobus contingere potest

et
cui plus o
bit an
carnali u
spiritali.

in quibus
obedire

n. iij

Vnde Aug. hō teneatur alteri ob
dure. et quare.

test: q̄ subdit⁹ suo superiori non teneat in oibus obedire. Uno mō ppter p̄ceptū maioris p̄lati vel p̄tatis: vnde sup illud Ro. xiiij. Qui resistunt ei sibi dānationē acquirūt: dicit glo. Si q̄d iusserit impator nū q̄d tibi faciendū ē: si h̄ p̄ cōsulē iubeat ⁊ aliō impator: nunq̄d dubitat illo p̄tēpto illi eē seruienduz: ergo si aliud impator aliud deus iubeat: p̄tēpto illo: deo ē obtemperandū. Et ex h̄ p̄cludit q̄ nulli ē obediendū in his que sūt h̄ deū vel aīe salutē: v̄l simpliciter vel ex casu. Alio mō nō teneat inferior obedire suo superiori si ei aliq̄d p̄cipiat in q̄ nō est ei subiect⁹: dicit enī Seneca. in. iij. de bñficijs: Errat si q̄s estimat seruitutem in totū hoīem descēdere: ps enī melior ex cepta ē: corpa sunt obnoxia ⁊ ascripta dominis: mēs quidē sui iuris ē: ⁊ iō in his q̄ p̄tinēt ad interiorē motū volūtatis hō nō tenetur hoī obedire sed solū deo. Teneat autē hō hoī obedire in his q̄ p̄ corpus exterius sūt agēda: i q̄busdā tñ etiāz fm ea q̄ ad naturā corpis p̄tinēt hō hoī nō teneat obedire s̄ solū deo: q̄a oēs hoīes naturalr sūt pares: puta in his q̄ p̄tinēt ad corpis sustentationē ⁊ plis generationē: vnde nō teneat nec serui dñis: nec filij p̄tib⁹ obedire de matrimonio p̄hendo vel v̄ginitate p̄uanda vel aliquo alio h̄mōi: sed in his q̄ p̄tinēt ad dispositionē actū ⁊ rex humanaz teneat subdit⁹ obedire suo superiori fm rōnē superioritatis: sicut miles duci exercit⁹ in his q̄ p̄tinēt ad bellū: seru⁹ dño in his q̄ p̄tinēt ad seruilia opa exequēda: filius p̄ti in his q̄ p̄tinēt ad disciplinā vite ⁊ curā domesticā: ⁊ monachus in his q̄ p̄tinēt ad regularē p̄uersationē fm quā suo p̄lato subditur: ⁊ iō quātū ad illa sola teneat obedire q̄ p̄t ad regularē obseruantiam ⁊ cōseruationē p̄tinere q̄ ē obediētia sufficiens ad salutē: si tñ etiā in alijs obedire voluerit: h̄ ad cumulū p̄fectionis p̄tinebit: dūmō tñ illa nō sūt h̄ deū vel p̄tra p̄fectionē regule vel in aliq̄ casu h̄ salutē aīe: q̄ talis obediētia simpliciter vel in illo casu esset illicita. Sic igit p̄t obediētia triplex distingui. Prima sufficiens ad salutē q̄ scz obedit in his ad q̄ obligat. Secda p̄fecta q̄ scz obedit in oibus licitis. Tertia indiscreta que scz in illicitis etiā obedit: h̄ q̄s d̄r Act. iij. Obedire oportet deo magis q̄ hoībus: ⁊ iō q̄d Apl̄s dicit filijs ⁊ seruis q̄ obediāt p̄ omnia: sane intelligendū ē q̄tū ad illa q̄ pertinent ad ius patrie vel dominatiue po

testatis. Ad laudem dei omnipotentis. **Utrū filius obedire teneat patri ⁊ matri circa matrimonium: ⁊ vtruz religionis ingressus p̄tra voluntatē parētū sit illi interdicit⁹: Ser. III**

Nonora patrē tuū

h rē. Exo. xx. Occasione q̄stionis p̄cedētis p̄mo queri p̄t in q̄b⁹ p̄ri fili⁹ obedire teneat: p̄serti cū apl̄s Col. iij. nihil excipere videat: dicēs: Filij obedite p̄ oīa p̄tib⁹ v̄ris. Ad h̄ r̄ndet Asten. li. j. ti. xxiij. q̄ fm grad⁹ superioritatis ē mod⁹ obediētis: q̄ vt d̄r Ro. xiiij. His p̄tās a dño deo ē: ⁊ oīs aīa potestatib⁹ sublimiorib⁹ subdita sit. Est autē superioritas p̄stituta tripliciter. Prima in spūalib⁹ et sic p̄est p̄t spūalis. Secda p̄stituta ē in regimine reipublice: ⁊ sic p̄est p̄t secularis. Tertia deniq̄ in regimine p̄rie familie: ⁊ sic p̄est p̄ter carnalis. Sicut q̄ determinat obediētia p̄lati spūalis in spūalib⁹: ⁊ p̄lati secularis in tēporalib⁹ reipublice: sic etiā obediētia p̄ris in dispensatōe rei familiaris: ⁊ fm h̄ dicit p̄t: q̄ filij p̄tissimilias obedire patri teneat in oibus p̄babiliter p̄tinētibus ad necessitatē vel vtilitatē rei familiaris: et sic intelligi d̄z auctas supradicta: ⁊ siles: v̄t q̄dū filij v̄tis bonis p̄ris: d̄z illi obedire in dispensatōe t̄paliū ⁊ subministratiōe obsequioz: ac etiā in exercitōe actuum virtuosoz. Hinc d̄r Deuter. xxi. Si genuerit hō filiū p̄tumacē q̄ nō audiat patrē ⁊ matris imperiū: ⁊ coherci⁹ obedire contēpserit: apprehendēt eū ⁊ ducēt ad seniores ciuitatē illi⁹ ⁊ portā iudicij: dicētq̄ ad eos **Fili⁹ noster iste p̄teruus ⁊ p̄tumax ē: monita n̄ra audire p̄tēnit: cōmessatiōib⁹ us vacat ⁊ luxurie atq̄ p̄uulij: lapidib⁹ eū obruet p̄lis ciuitatis ⁊ moriet: vt auferatis malū de medio v̄ri.** Ex q̄ p̄tz fm Alex. an. q̄ patri fili⁹ obedire teneat in disciplina bonoz mox q̄d intelligi d̄z de necessarijs ad salutē. Secdo Ro q̄ri p̄t: vtrū patri p̄cipiēti p̄here m̄rimoniū cū aliq̄: fili⁹ obedire teneat sub pena p̄cti mortalis. Ad h̄ r̄ndz Basp. de cal. in. c. j. ex de despon. impu. inf. alia. Qz si q̄rif: an ex sponsalib⁹ p̄ntū filij obligēt ⁊ tūc p̄z r̄nsio ex li. vj. c. vnico. vbi d̄r q̄ ex spōsalib⁹ q̄ p̄ntes p̄ filijs p̄uberib⁹ vel ip̄uberib⁹ plerūq̄ p̄hunt: ip̄i filij si exp̄sse p̄senserint v̄l tacite: vt si presentes

Supra
rad tri
pley.

uēna tri

*No filij teneat obedire patri
p̄cipiēti p̄here m̄rimoniū cū aliq̄.*

quarto:

fuerint nec stradixerint: obligat et ex eis
 oritur iusticia publice honestatis: et ideo
 si filij tpe sponsalioꝝ absentes et etiã igno
 rantes eadem spõsalia post sciẽtes: ratifi
 cauerint tacite vel expõsse. Jo. an. dicit ibi
 dem: qd tacet in hoc casu p̃sentit: qz regu
 la iuris est: qui tacet p̃sentire videt: et i fa
 vorabilibus p̃cipue sequit̃ i textu: al̃s ex
 sponsalib⁹ cõtractis p̃ filijs a parentibus
 nec ip̃i filij obligant̃ nec publice honesta
 tis iusticia inde surgit. Si ho queritur an
 patri p̃cipienti matrimoniũ vel sponsalia
 cõtrahi fili⁹ obedire teneat. Respõdet qd
 salvo saniori iudicio sibi videt: qd si pater
 iustã habet causã p̃cipiẽdi qd cũ tali strahat
 vel ne cũ tali strahat: puta p̃pter pa
 cem inuendã vel aliaz similẽ causã: vel ne
 strahat cũ muliere mala vel sibi exosa: si
 cut fecit Esau strahẽs cuz his q̃ pentibus
 exose fuerũt: tunc fili⁹ tenet̃ patri obedire
 nisi vellet i castitate p̃manere: qd si nõ fac̃
 nõ peccat: et ecõuerso si fili⁹ habet iustam
 causã non obediẽdi: nullaten⁹ peccat non
 obediẽdo: s̃ causis legitimis hincinde ces
 santib⁹: cũ matrimoniũ oĩno debet esse li
 berũ: tũ rõne significati: tum rõne tãte ob
 ligationis seu seruitutis q̃ in illo cõtractu
 p̃sistit: nõ est illud a parentib⁹ insũgendũ
 inuito nec a filio e de necessitate parendũ:
 nec obligat̃ etiã q̃tum ad peccatũ ex p̃ce
 pto: sed t̃m de honestate et cõsilio: et sic e in
 telligendũ. c. j. extra d̃ despõ. impu. in his
 duab⁹ q̃stionib⁹. Nam ibi scribit̃ papa ep̃i
 scopo Eusebio. Tua fraternitas req̃siuit
 d̃ filio adulto quẽ pater vult matrimoniũ
 cõtrahere: si sine volũtate adulti filij h̃ fa
 cere põt. Ad quod dicim⁹ si aliquo modo
 non cõsentit fili⁹: nõ fieri posse: põt aut̃ fi
 lium nõdũ adultũ cui⁹ voluntas discerni
 non põt pater cui vult in matrimonio tra
 dere: et postq̃ filius puenerit ad legitimã
 etatẽ oĩno debet hoc adimplere: glosa: de
 honestate nõ de necessitate: et ideo iudiciũ
 est de filia. Tertio p̃inde queri põt: vtz
 pater teneat̃ dotare filiã sine illius cõsen
 su nubentẽ: p̃sertim cũ matrimoniũ debe
 at esse libere vt dictũ e. Ad h̃ r̃s̃det Frã. de
 zab. qz si tale matrimoniũ initũ sit ratum:
 nullũ h̃is impedimentũ: tũc filia si nubit
 post. xxv. annũ: pater non põt illi oppone
 re ingratitude: eo qd t̃m distulit eã nube
 re: et qz pater filiã suã dotare tenet̃: etiam
 hãc dotare debet. Si ho nubit añ. xxv. an
 nũ: videt̃ qd pater eum dotare nõ teneat̃:

Sermo III

equi⁹ t̃m est qd eũ pater dotare nõ recuset:
 qz licite nubit de iure canonico: et i hoc le
 ges imitat̃ sacros canones: vt p̃tz eã d̃ se
 cun. nup. c. si. qd extendit̃ ad om̃es mulie
 res: vt dicit glo. et h̃ tenet glo. xxxij. q. ij. c.
 si. vide etiã tex. illũ: qd t̃m sane itelligẽduz
 est: dũmodo dignũ eligat: secus autẽ si in
 dignũ: et h̃ oĩa clarius patet. xxxvi. q. j. c.
 de raptorib⁹: i glo. Bar. brix. i si. Quarto
 p̃terea queri põt: vtrũ occasione religi
 onis p̃termitti possunt opa et officia pieta
 tis in parẽtes: p̃sertim cuz honor obsequij
 parentibus exhibẽduz cadit sub necessita
 te p̃cepti hui⁹ sed ingressus religiõis e de
 cõsilijs et non de necessitate salutis. Ad h̃
 dicendũ qd aliter et aliter loquendũ e de cõ
 stituto in seculo et de professo in religione.
 Quotum igit̃ ad primũ: qd p̃stitutus est i se
 culo: dicit doctor sanct⁹ scõa. 2. q. c. qd re
 ligio et pietas sũt due vtutes: nulla autẽz
 vtus alteri vtuti strariat̃ aut repugnat:
 qz fm̃ p̃m in p̃dicamẽtis. Bonũ nõ e bo
 no cõtrarium et ideo non põt esse qd pietas
 et religio mutuo se impediant: vt p̃pẽ vnã
 alterius act⁹ excludat̃: cuiuslibet enĩ vir
 tutis actus debitis circũstantijs limitat̃:
 quas si p̃tereat non erit iam vtutis act⁹ s̃
 vitij. Unde ad pietatem p̃tinet officium et
 cultum parentib⁹ exhibere fm̃ debitũ mo
 dum: nõ est autẽ debitus modus vt plus i
 tendat ad colendũ patrem q̃ ad colenduz
 deum: sed sicut dicit Ambro. sup̃ Lucam.
 Necessitudini legis diuine religionis pie
 tas antefert̃. Si ergo cult⁹ parentũ abstra
 hat nos a cultu dei: iam nõ esset pietas pa
 rentũ insistere cultui cõtra deum: vñ dicit
 Hiero. in epla ad Heliodoz. Si pater in li
 mine domus iaceat: si mater vbera q̃h⁹ te
 lactauit ostẽdat: p̃calcatũ p̃ge patrẽ: p̃cal
 catam p̃ge matrẽ: et sic̃ oculis ad vexillũ
 crucis euola: sũmum genus pietatis e in
 hac re esse crudelẽ. Et ideo in tali casu di
 mittenda sunt officia pietatis in parentes
 p̃pter diuine religionis cultuz: quia dicit
 Grego. qd parẽtes quos aduersarios i via
 dei patimur: odiẽdo et fugiẽdo nescire de
 bem⁹. Unde Hiero. vbi supra. Honora pa
 trem et matrẽ si te a vero patre non sepat:
 tãdiu scito carnis copulã q̃diu ille suum
 nouerit auctorẽ. Et idem iudiciũ est si sine
 periculo mortalis culpe: p̃pter ppriaz fra
 gilitatem vel aliam quãcũqz occasionẽ pa
 rentib⁹ officia pietatis exhibere non posse
 mus. Si vero debita obsequia parentib⁹

Religio

Qui p̃m t̃m dotare filiã q̃ p̃m eĩz
 q̃m p̃m g̃x̃t̃ uat̃

An p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o
h[ab]itu p[ro]p[ri]o h[ab]itu

De decalogi

filii p[ro]p[ri]i
p[re]cepto

exhibēdo non abstrahamur a diuino cul-
tu vel obseruātia mandatorū: etiā sine no-
stro obsequio sustentari nō possunt nō de-
hemus eis relictis intrare religionē: quia
trāsgrederemur p[re]ceptū de honoratiōe pa-
rentū nam si eorū curā deo cōmitteret: hoc
esset tēptare: cū habēs ex humano cōsilio
qd ageret: p[er]iculo parentes exponeret sub
spe diuini auxiliij: q[ui] si sine eo parētēs trāsi-
gere vitam possent: licitū esset illi desertis
parentib[us] religionē intrare: q[ui] filij nō tenē-
tur ad sustentationē parentū nisi causa ne-
cessitat[is]: vnde illud Luc. ix. vbi dñs dicē-
ti sibi: p[er]m[itt]e me primū ire & sepelire patrē
meū: respōdit: sine v[er]o mortui sepeliāt mor-
tuos suos: tu autē vade & annūcia regnum
dei: exponit Cyrill[us] dicēs: q[ui] discipul[us] ille
non petijt q[ui] patrē iam defunctū sepeliret:
sed adhuc viuētē in senectute sustentaret:
vsq[ue] quo illū sepeliret: q[uo]d dñs non p[er]cessit.
q[ui] erant alij qui eius curā habere poterāt
linea parentele astricti. An generaliter pa-
rentes plus obligant ad p[ro]uidentiā filio-
rū q[uam] filij ad p[ro]uidentiā parentū: cui[us] cau-
sam assignat Iyra sup Matth. ix. dicēs: q[ui]
pater cū sit p[ri]ncipiū filij p[ro] se: obligat ad p[ro]-
uidendū filijs de doctrina & nutrimento:
non autē ecōuerso. Unde dicit. ij. Cor. ix.
nec debēt filij thesaurizare parentib[us] s[ed] pa-
rentes filijs: & ideo nō licet parētib[us] ingre-
di religionē omīssa cura filiorū: sed debent
de eis curare vel de cura competentī eis p[ro]-
uidere: filius autē nō simpliciter curā parē-
tum habere tenet s[ed] p[er] accidens scz si pater
sit in casu necessitat[is] i[n] quo nō possit p[ro] aliū
sibi p[ro]uententer subuenire: & ideo tali casu
cessante pōt & debet etiā p[ro]tra voluntatem
parentū religionē intrare. Ad h[oc] etiā cō-
firmationē habet dñs. i. c. ius naturale: in
glo. q[ui] filij locupletes nutrire tenent parē-
tes egenos: q[ui] si parētēs habēt v[er]o sustēta-
re possunt vel aliq[ui] artificio se iuuare p[ro]ut
tunc filij nō obligant: nisi sit p[er]sona cui nō
p[ro]uenit operari: vt miles &c. qui eot[er]m[is]o q[ui]
eget licet opari possit: tū est alendus: & sic
istud p[re]ceptum est affirmatiuū & obligat
semp[er]: sed non ad semp[er]: sicut parētēs imo-
fortiori vinculo tenent filios nutrire etiā
etiam illegitimos: vt exp[re]sse pat[et] extra de
eo qui dux. in ma. quā pol. p[er] adulte. c. cuz
haberet: in fi. in tex. & glo. Porro q[ui] ad
scōm scz illum qui iam in religione profes-
sus est: dicendū s[un]t Tho. & Alex. an. q[ui] ta-
lis reputat iam q[ui]si mortu[us] mundo: & ideo

non debet occasione sustentationis parētū
exire claustrū: i[n] quo p[ro]sepelit[ur] christo: & ite-
rū se negocijs secularib[us] implicare: tum p[ro]-
pter paupertatem qua p[ro]prio carent: tū etiā
p[ro]pter obedientiā qua sine licentia suorū p[ro]-
lato[rum] eis claustrū exire non licet. Tenet
tamē salua sui p[ro]lati obediētia & sue religi-
onis statu: piū studiū adhibere: q[ui]liter ei[us]
pareotib[us] subueniat. P[ro]terea licet talis
non sit obligatus ad exhibitionē corpale
honoris parentū: est tamē obligat[us] ad ex-
hibitionē spūalem: scz in reuerēdo: p[ro]solā-
do: orando: ad bonū inducendo: et salutē
aīe p[ro]curando: salua semp[er] obediētia supio-
ris: nam in exhibitione spūali religiosus
maxime debet p[ro]ficere p[re]ceptum istud circa
parentes in qua p[ro]cipue cōsistit p[ro]firmatio
ad deū. Quinto deniq[ue] queri pōt: quare
non est datū p[re]ceptum de honore filiorū et
alio[rum] hominū sicut de honore parētū. Ad
hoc r[ati]o dicitur. Alsten. li. j. ti. xxiij. q[ui] ratio na-
turalis nō statim dicit q[ui] aliqd sit p[ro] aliq[ui]
faciendū: nisi cū homo aliquid debet: de-
bitū autē filij ad patrē est maxime manife-
stum: & ideo ponitur sub p[re]cepto: vñ Eccl[esi].
vij. Honora patrē tuū & gemit[us] matris tue
nō obliuiscar[is]: memēto enī q[ui]m nisi p[ro] illos
non fuisses retribuere illis quō & illi tibi: et
ideo non ponit[ur] etiā sub aliquo p[re]cepto de
calogi vt aliqd obsequiū v[el] beneficiū ali-
cui nisi parentib[us] impendat: parētēs autē
non vidēt esse filijs debitores p[ro]pter aliq[ui]
beneficia ab eis recepta: sed poti[us] econuer-
so filius q[ui] est aliqd patris: & patres amat
filios vt aliqd ip[s]orū: vt dicit. viij. ethi. vñ
eisdē rationib[us] nō ponunt[ur] aliqua p[re]cepta
p[ro]tinētia ad amorē filiorū: q[ui]bus non ponū-
tur aliqua p[re]cepta ordinantia hoīem ad se
ip[s]m: nemo enī vnq[ui] carnem suam odio ha-
buit. Et sicut in p[ri]ma tabula vel in ordine
ad deū: p[ri]mū p[re]ceptū ponit[ur] de honore p[ri]-
ncipij q[uo]d est deus: sic i[n] scōda tabula v[el] i[n] ordi-
ne ad p[ri]mū: p[ri]mū p[re]ceptum ponit[ur] d[omi]ni ho-
nore p[ri]ncipij q[uo]d ē homo: vt sic v[er]o b[er]n[ardus] p[ri]-
ncipij dignitas honoret: nam q[ui] parētēs ho-
norat deū & seip[s]m honorat: vñ de legib[us] q[ui]
q[ui]dam famosus doctor erat parisi[us] multis
notus & dilectus: hoc audiens mater eius
paup[er]cula: cogitauit visitare filiū: & in tu-
nicella de burello venit parisi[us]: querens a
matronis p[ro] tali magistro q[ui] responderunt
quid vultis ei: ego sum inquit mater eius
tunc matrone refocillātes eam postea ve-
stibus bonis eam ornauerūt: ne magister

parētēs
obligat
p[ro]uidēt
vñ q[ui] cō.

13

90

De filio religioso: an pōt exire
monast[er]iū & sustentand[us] a patre.

ille de vilitate matris verecūdiā pateref: que cum venisset ad filiū ait: Ego sum mater tua. Rēdit magister: non credo: qz mater mea paupcula est: et tunica de burello habere vsuevit: et cum nullo mō vellet eā agnoscere: reducta tunicā suā induit: et ad filiū suū reuertit sedentē in medio doctorū: qui statim assurgēs matri caputium deposuit et amplexatus ē eā: dicens: modo scio qz est mater mea qd vbiqz diuulgatū p magno honore ei reputatum ē: et postea ep̄s parisiensis effect⁹ ē. Contra vero de inhonorantib⁹ et nō subueniētib⁹ pentum necessitatibus: legit in libro Apum. **Q**uī normātie ptibus erat vir diues sed ignobilis habēs vnicū filiū delicate nutritus: puenit ergo patrē miles qdam cū amicis dicens: filia nobis est decora nimis et prudēs p quā posteritas tua exaltari poterit: hanc filio tuo dabimus in vxorē: hoc medio: vt cedas possessionib⁹ tuis vniuersis: et filius tibi et matri qd diu vixerit abūdā tissime pvidebit. Hoc pater audiens et herens sub dubio: tandē ab amicis cōpulsus est cedere bonis et qz filius āno primo parētes honorauit: scdo tamē min⁹: et tertio inuerecūdi⁹ qz decebat: quarto aut anno vxore suggerēte domunculā eis in opposito fecit: vbi nō modicā egestatē ptulerūt: nā vix interdū audebāt intrare domū filij: sed p seruū mandabant ei qbus poterant non carere. Accidit autē vt mater vīsa auca infixa veru in domū filij: diceret viro: me feminā magis decet paucis esse cōtentam: tu vade ad domū filij vt saltem semel esurientē animā saties: quē mox vt venientem filius vidit: aucam ab igne retraxit et abscondit: obuiscqz patri quid qreret inq̄ siuit: qd pater intelligens dissimulauit et redijt: tunc filius puellē pcepit vt aucā ad ignē reponat: que bufonē maximū pectori herentē inuenit: qua clamāte filius accurrit: bufonēqz nifus ē excutere: bufo x̄o resiliens faciem eius adeo fortiter inuasit q nulla arte deponi potuit: qz si pars aliqua monstri tangeret filius ita sensibilibiter ledēbat ac si in corde percuteret: pteritus igit et cōtritus diocesaniū adiit et cōfessus p penitentia recepit: qz p omnes fines normātie et gallie circūiens: euētum rei populis enarraret: et sic omnes parētes et filios exēplo suo plen⁹ informaret: tandē factoz qrudā p̄tib⁹ liberatū: et subito disparuisse sedum monstrū audiūim⁹. Ad laudē dei.

Quō debēt ali parētes a filijs et pvideri: ac ecōtra quō filij etiā debēt a parentibus ali et pvideri:

Sermo V

Onera patres tuuz

h et. Ad euidentiā at eoz q tacta sunt in pcedēti sermone qri pōt. **Q**ue sūt onera q pater p filio subire tenetur saltē nōdū emācipato. Ad h̄ r̄fider Jo. an. i additiōib⁹ speculi sup rubrica: q filij sūt legitimi: q. xliij. sūt onera q p̄ p filijs hmōi subire habet. **P**rimū ē alimentoz p̄ statio et educatio. **S**cōm ē q ill qrat contuges vel pvideat d alio statu scz ecclesiastico vel religioso. **T**ertiu ē q dotē vl donatio nē pp̄ nuptias tribuat. **Q**uartū ē q i iudicijs p ill agat et p̄sentiat. **Q**uintū est vt ipoz tutelā gerat. **S**extū vt onera nurus subeat. **S**eptimū vt sibi debitū subsidium bonoz reliquat. **O**ctauū vt qn testat eos instituat vl exheredet: als nō valeret. **N**onū vt ex fructib⁹ aduenticioz sūptus litigioz faciat. **D**ecimū q illos sub casuali vl mixta cōditione non instituat. **A**ndecimū vt ipoz bona admistret et regat. **D**uodecimū vt in adēnda ex eoz actib⁹ vel ptractibus actioe: q iussu teneat vl q ratū habeat. **T**redecimū q i adēnda hereditate p filiū iussū p̄stet vl pmittat. **D**ecimūq̄rtuz q plerūqz pacna pietas p̄siliū capiat p liberis suis. **Q**uib⁹ p̄missis iā p̄ncipale scōz ē psequēdū scz quō filij obligāt ad parētū sustentatiōez: qz p̄ceptū istud nō solū intelligit d reuerētia pentib⁹ exhibēda: s̄ etiā d necessitatib⁹ et alimēt⁹ corp̄alib⁹ mīstrādīs: dūmō patēter indigeāt. **P**rimo igit qri pōt qd i alimētōz appellatiōe p̄tineatur. **A**d h̄ dicēdū q i alimētōz appellatiōe cōtinēt oīa ad vitā necessaria: puta cibaria: vestes: habitatio et silia: qz sine talib⁹ corp⁹ ali nō pōt: h̄ ptz. x. q. ij. c. ep̄s: i glo. et plen⁹ us i spe. q̄ si. sint legi. h̄. j. i p̄n. p̄tinēt etiā i ea ad medicinā egroto necessaria: vt i spe. q̄ si. sint legi. h̄. j. i p̄n. x. h̄ nūqd̄ is. **E**t oīa alia q hoī natura demōstrat eē necessaria: verūtū alimēta q p̄stari debēt siue de iure siue d hoīs dispositiōe p̄standa sūt: fm facultates ei⁹ q eadē habet p̄stare: vt ptz eē de eo q dux. in matri. quā pol. p adul. c. cū haberet: in tex. et glo. **S**cdo queri pōt: vt ergo tenet pater prestare filijs spurijis vel

qu.
onera q
p filio su
tructur

qu
alimētōz
quod p̄stare

alijs illegitimis alimēta p̄stari cur̄ ē q̄ si.
 sint legit. c. venerabilem: dicit tex. in fine
 q̄ seculares leges nō solū repellūt tales a
 successiōe pat̄na: si etiā negāt eis alimēta:
 et allegat ibi glo. leges. Ad h̄ dicēdū q̄ lex
 canonica tāq̄ benigna p̄siderauit tales il/
 legitimos nō esse in culpa: vt ptz. lvi. di. c.
 nasci. et fm̄ glo. in h̄ p̄cordat iuri naturali
 fm̄ q̄ dicim̄: q̄ liberorū p̄creatio et educa/
 tio ab instinctu nature procedit: vt. j. di. c.
 ius naturale: et ideo debēt ali. In h̄ ḡ casu
 rigori iuris ciuiliſ ēq̄tas canonica p̄feren/
 da ē: vt dic̄ glo. in. c. cū haberet: ē de eo q̄
 dux. i. ma. quā pol. p̄ adul. Et q̄rit ibi glo.
 nūq̄d de iure canonico tales illegitimi suc/
 cedēt in bonis: et r̄sident q̄ nō: qz l3 h̄ decre/
 talis mādāt eis alimēta p̄stari: non t̄m̄ eos
 legitimat aut vocat ad successiōe pat̄ris:
 vt de clādes. despō. c. vl. ¶ Proinde queri
 pōt. Cū filij spurij de benignitate canoni/
 ca p̄ parētes ali debeāt: apud quē illud cō/
 pleri debeat. Ad h̄ r̄sident glo. in dicto. c. cū
 h̄ret: q̄ filij minor̄ triennio debet ali apud
 matrē: maior̄ x̄o triēnio debet ali apud pa/
 trē: et allegat. l. de pa. po. §. nec filius: hoc
 etiā ptz ē de p̄uer. infide. c. vl. i. tex. et glo.
 q̄ t̄m̄ apud matrē filij minor̄ triēnio ali de/
 bet: itelligit Alan⁹ q̄m̄ mater habet enī la/
 ctare: si t̄m̄ h̄ nō deceret: puta qz nobilis ē:
 vel forte post diuortiuū ē p̄fessa vl̄ monaste/
 riū ingressa: tūc apud patrē debet ali. i. ex
 p̄sis patrē: de iure enī est q̄ mater lactare
 debet filiū p̄p̄ijs vberib⁹: vt patz. v. di. c.
 ad el⁹: si t̄m̄ eēt p̄suetudo q̄ alteri traderet
 ad lactādū et p̄ p̄his scādaluū eēt si mater eū
 lactaret: vel si subesset alia legitima causa
 p̄p̄e quā mater eū lactare nō posset: putat
 Gaspar d̄ chalō. eū lactādū exp̄sis p̄ris.
 ¶ Quarto p̄terea q̄ri pōt an aliq̄ casu p̄ re/
 cusare pōt ne filiū alat. Ad h̄ r̄sident glo. in
 dicto. c. cuz h̄ret: q̄ sic ex causa iusta: puta
 si filij patrē accusauit et allegat i argumen/
 tū. l. si q̄s a liberis. §. si q̄s ex his. ff. de lib.
 agno. qd̄ verū ē siue fuerit accusatio facta
 d̄ crimie capitali: siue etiā ex delatione p̄/
 graue disp̄ctū passus sit. Sc̄do si minor̄ ē
 triēnio filij: et supest m̄r: quē casū intellige
 put̄ tā dictū ē tā d̄ lactate. Tertio si pater
 ē inops et mater abundat. Quarto si ē spu/
 rij et h̄ de iure ciuili: sec⁹ de iure canonico
 vt dictū ē et hi q̄ttuor casus colligūt ibidē
 ex glo. Hosti. aut ē de p̄uer. infide. c. ij. ad/
 dit duos casus. Prim⁹ q̄m̄ cōmittit ingra/
 titudinē p̄ patrē. l. de alen. libe. si patrē:

et cause ingratitudinis notat̄ i. c. q̄ntaua/
 lis: de iureiur. in glo. et videbit̄ infra cum
 ageť de exheredatiōe: vñ casus ille multū
 generalis ē et p̄les cōplectif: qz ex q̄b⁹ cau/
 sis pater filiū et filij patrē exheredare p̄nt:
 ex eis dē etiā alimēta denegare p̄nt: vt no.
 Bar. i tractatu de alimēt: in. l. si q̄s a libe/
 ris. §. si q̄s ex his. ff. de libe. agno. Sc̄dō ē
 si filij habet artē vl̄ scit artē vñ v̄uat. ff. d̄
 lib. agno. l. si q̄s a liberis. Deniqz fm̄ Bar.
 i tractatu de alimēt: socer tenet alere nu/
 rū inopē: et allegat. ff. d̄ li. ag. l. si q̄s a libe/
 ris. §. nō t̄m̄: siliter fr̄m̄ frater alere tene/
 tur: vt. l. mutus. §. manente. ff. de iur. dot.
 Sili mō heres ēne⁹ filij tenet alij patres
 vt ibi notat̄: p. l. si q̄s a liberis. §. parens:
 ff. de libe. agno. Sic etiā monasteriū alere
 tenet patrē monachi cū sit suus heres cu/
 iusdā semimortui: vt i aut. si q̄ mulier. l.
 de sacrosanct̄ ecclesijs. Tutor x̄o pupillo
 denegās alimēta nō solū incidit iustā cau/
 sam remouēdi: sed etiā puniēdi: vt. l. si. ff.
 vbi pu. edu. de. et lege tutor: q̄ alimēta. ff.
 de sus. tu. et vasallus vt dicit ibidē Bar. te/
 netur alere d̄m̄ egenum: als feudū possit
 ei licite auferri p̄pter denegationē alimē/
 toz: vt extra coll. de iuramento fidelit. c. j.
 Deniqz sacerdos tenet vxori et filijs de ec/
 clesie sue bonis alimenta p̄stare si non ha/
 bent aliunde: vt ptz. xxxj. di. c. oīno. i glo.
 ibi tamē loquit̄ de vxore et filijs nō aut de
 cōcubina: vide tex. et glo. Maritus multo
 magis vxorem alere tenet q̄m̄ dotē habet:
 qz dos seruire debet onerib⁹ matrimonij:
 q̄ si dotē nō habet nihilomin⁹ eam nutri/
 re tenet: si vero opaf: et idem etiā in here/
 de viri matrimonio soluto: vt nota. in. l. si
 pregra. ff. de op. li. Si x̄o non opatur viro
 tunc non obligat̄ ad eam alendā: nisi furo/
 re detentā: vel nisi maritus eā expulerit si
 ne causa rōnabili: qz tūc p̄ eam nō stat quo/
 min⁹ opetur: q̄ si pater et filius egeant di/
 cit glo. in dicto. c. cū haberet: q̄ mater ale/
 re tenetur virum et filiū si facultas subest:
 vt i. l. si q̄s a liberis. §. vtz: et. l. penul. ff. de
 li. agno. q̄ leges dicūt q̄ mater et auus ma/
 tern⁹ aleret filiū si pat̄ nō supest aut egenus
 est. Dicit enī Bar. in primo tractatu: q̄ tu/
 tor tenet alere matrē vl̄ sororē pupilli egē/
 tē: vt in. l. j. post p̄n. ff. de tu. et ra. dis. Sili
 si tutor paup̄ est nec habet vñ se alat: pōt
 alere seipm̄ de bonis pupilli: si diues est et
 abundat: vt in. l. j. §. si pupillus. ff. de tute/
 lis et ra. dis. ¶ Quinto autē queri pōt po/

Qui filij
 spurij sunt
 audi apud
 matrem

¶ Quarto p̄terea q̄ri pōt an aliq̄ casu p̄ re/
 cusare pōt ne filiū alat. Ad h̄ r̄sident glo. in
 dicto. c. cuz h̄ret: q̄ sic ex causa iusta: puta
 si filij patrē accusauit et allegat i argumen/
 tū. l. si q̄s a liberis. §. si q̄s ex his. ff. de lib.
 agno. qd̄ verū ē siue fuerit accusatio facta
 d̄ crimie capitali: siue etiā ex delatione p̄/
 graue disp̄ctū passus sit. Sc̄do si minor̄ ē
 triēnio filij: et supest m̄r: quē casū intellige
 put̄ tā dictū ē tā d̄ lactate. Tertio si pater
 ē inops et mater abundat. Quarto si ē spu/
 rij et h̄ de iure ciuili: sec⁹ de iure canonico
 vt dictū ē et hi q̄ttuor casus colligūt ibidē
 ex glo. Hosti. aut ē de p̄uer. infide. c. ij. ad/
 dit duos casus. Prim⁹ q̄m̄ cōmittit ingra/
 titudinē p̄ patrē. l. de alen. libe. si patrē:

natur casus: pater carnalis ē infidelis vel impius: et alter extraneus est fidelis et iustus et equaliter egent: nec filius dare sufficit utriusque: cui potius subueniet: presertim cum dicitur Eccli. xij. Da bono et ne recipis peccatoribus: benefac humilibus et ne dederis impio. Ad hoc dicendum quod in ista questione doctores tria sentiunt. Quidam enim dicunt quod in hoc casu proponendus est extraneus propter auctores inductas: et ad hoc facere videtur. lxxxvj. di. c. non satis: in tex. et glo. dicit enim Hiero. quod in pauperibus non tam paupertas quam religio est attendenda: ut patet. xvj. q. j. c. quoniam quicquid. Idem Ambrosio. super illud: ordinavit in me cha. dicit enim quod primo diligendus est deus: secundo parentes: tertio filii: postea domestici: quod si boni sunt malis filiis proponendi sunt. Mirum cum patribus dicat. viij. ethi. quod amicitia perfecta est quod est propter virtutem: et quod multi doctores in contrarium sentiunt: ideo dicit Petrus comestor: hanc questionem esse nebulam et tenebrosam aquam in nubibus aeris. Distinguenda est igitur huiusmodi questio: nam si loquimur de affectu dilectionis: tunc plus tenemur bonis externis quam malis proximis: et sic auctores Ambrosio. intelligenda est: quod magis debemus diligere bonos externos quam malos propinquos. Si vero loquimur de corporali subventionem in necessarios exhibitionem: tunc si extraneus bonus et fidelis magis indiget utique proponendus est patri minus indiget: ut patet. lxxxvj. di. c. pasce fame morientem: si non pavisti occidisti: quod si equaliter indiget: tunc dicit glo. iij. di. c. j. dicas quod patrem quilibet sit: debemus extraneo proponere: etiam sancto in his que spectant ad operam misericordie: sed in necessariis providendum: cuius ratio est secundum Hein. boye: quod cum exhibitio nutrimenti sit de iure naturali primo: communi omnibus animalibus: secundum quod non est querendum quis fidelis sit quis infidelis: quod nec hec animalia discernere scirent. Ergo quod iure patrem cognosco: eodem modo subveniendum iudico: et ipsum in premissis casu cunctis profero. Preterea: si pater malus est alia ratione videtur sibi magis subveniendum: quod si mortis anime periculum imminet: si vivat sperandum est de misericordia dei quod non vult mortem peccatoris: et quod non venit vocare iustos sed peccatores. Nec etiam fuit opinio Hostii. et Hof. et Ray. Tho. autem secunda. 2. q. xxxj. ponit adhuc aliam rationem dicens: quod nullus benefactoris beneficium est tantum sicut patris vel parentum. Et ideo parentes in recuperandis beneficiis: sunt omnibus aliis preferendi: nisi necessitas ex alia parte preponderaret: vel aliqua alia con-

ditio: puta communis utilitas ecclesie vel reipublice: cum enim bonum commune multo magis divinum est quam bonum unius: dignum est et virtuosum quod quis pro bono communi reipublice spiritualis vel temporalis etiam propriam vitam exponat periculo. Sed in ceteris partibus omnibus sunt preferendi: ceteris paribus. Et hoc dicitur est quod parentes debent thesaurizare filiis: et non e converso: tamen in extreme necessitate articulo: magis liceret deserere filios quam parentes: quod nullo modo deserere licet propter beneficium susceptum et obligationem: ut patet per philosophum in. viij. ethi. hec Tho. concordat Pet. sup. iij. di. xxix. Sexto considerate queri potest de patre qui lapsus est in heresim: utrum filius debet illum accusare et prodere vel occultare et alere. Ad hoc respondet Asteus. et Alex. an. quod pater hereticus aut sibi ipsi tamen officit: utpote quoniam est occulte: nec alicui pro illa inficere querit: et tunc debet occultari et alere: etiam alios sua propria doctrina corrumpit et tunc tenet filium accusare patrem: cuius ratio est: quod tenet honorem patris celestis proferre honori patri carnalis: unde pater carnalis qui debonorat patrem celestem non est sustentandus. Sed filius in eo casu consideret illud evangelicum. Qui diligit patrem aut matrem plus quam me non est me dignus: unde Deut. xxxij. dicitur quod in laude levi. Qui dixit patri suo et matri sue nescio vos: et fratres suos ignoro illos et nescierunt filios suos: hi custodierunt eloquium tuum et pactum tuum servaverunt: et hoc contigit quando iussu Moysi interfecerunt idolatras chorizates et zelati sunt zelum domini: ut patet in Exodo. Primo insuper queri potest cum secundum legem canonicam filius spurius alii debeat a parentibus: utrum si pater aliquid possit legare filio spurio pro alio merito. Ad hoc Barto. ff. de his qui ut indigni. l. si. rudent quod sic: per lras: est de eo qui dux. in ma. qua pol. per adul. c. cum haberet: ubi papa precipit quod talibus a parentibus debet fieri provisio necessitatum: secundum quod parentibus suppetunt facultates: dummodo tamen non leget eis imoderate. Poterit etiam sic legare pro alimentis in vita filii: quod post eius obitum legatum cedat filiis filii. Idem tenet Baldeus. l. de sacro sanc. eccle. l. j. Et idem dicit Bar. in dicta. l. si. de dote: quod pater potest legare filie spurie pro dote eadem ratione: quod nota singulariter: quod sepe accidit: et licet leges dicitur quod tales non solum repellunt a successione paterna: sed etiam negant ipsi alimenta: ut patet est quod si. sint le. c. per venerabile: in fi. quod inductus est de rigore iuris civilis in de testatione criminis: ut dicit

*C. .m.
aufly d
ayare p
heretian
vid abul

2 que dixi
pbrat*

*de filio spurio
an pater potest
aliquid legare*

glo. in dicto. c. cū h̄ret: tñ valebūt legata p̄
missa etiā ī terris q̄ nō sunt ecclie: q̄ vt dic̄
ibidē glo. ad fi. hoc ius p̄ferē ciuili: quia
innitit̄ iuri naturali: eo q̄ educatio filioꝝ
ē de iure naturali. **Q**uā si querit̄: vtruz ḡ
mulier posset filios d̄ adulterio susceptos
sibi successores heredes īstituere. Ad hoc
dicendū q̄ sic: q̄ q̄libet pōt sibi heredē ī/
stituere eū q̄ nō p̄hibet̄: seruata semp legi
tima pte liberis suis. **D**e q̄ legitima vide
bis in sermone sc̄do sequēti. **E**ritū vir le
gitimos habēs filios: si viuente vxore du
cat aliā scientē illud impedimentū: et ex ea
fillū vel filios habeat: s̄m **S**uil. tales filij
adulterini nō p̄nt patri succedere in here
ditate: sed tenent̄ restituere totā heredita
tem filijs prioris matrimonij: cū oīb̄ fru
ctibus mala fide p̄supt̄: quātū cū q̄ opoz
teat eos egere vel mēdicare: nisi bona fide
cōpleta sit legitima p̄scriptio: maxie si etiā
post cōpletam p̄scriptionē retinet̄ bonā fi
dem: tūc enī nō tenent̄: et sic tales filij tāq̄
in pessima cōditione geniti ab omī heredi
tate excludunt̄: posset tñ eis aliquid in te
stamento legari: imo debet eis fieri alimē
toꝝ p̄uisio: vt in dicto. c. cū haberet: vbi
ponit̄ idem casus: nam licz parentū mali
cia non noceat filijs quo ad deū tamen ad
puniendū crimē parentū filijs nocet quo
ad penam tēporalē. **E**xemplū primū: dicit̄
enī di. l. vj. c. nunq̄ de vitijs erubescam̄ pa
rentū: sed vnū illud queram̄ et semp am
plectemur scz virtutem et hmōi: etiā si ali
enigenā habet matrē: etiā si fornicatione
pollutam et quolibet hmōi de decore sordī
datam: nihil tñ de eius aut vilitate fusca
bitur aut crimine polluet̄. glo. ibidē hoc
vult dicere: q̄ ille q̄ natus est d̄ parentib̄
p̄sus alienis a virtutibus: dum tñ ip̄e sit
bonus melior est q̄ ille q̄ nat̄ est de bonis
parētib̄ cū ip̄e sit malus: et ibidē. c. nasci.
vbi ponit̄ duentē similitudinē: vide si
placet. **E**xemplū secūdi ponit̄. vj. q. j. c. si
q̄s. vbi narrat̄ lex impatoꝝ Honorij et Ar
chadij: q̄ talis ē: q̄ si q̄s inierit p̄spiratio
nem aut suscepit vel dederit p̄spirationis
facr̄m: de nece viroꝝ illustriū q̄ sunt ī con
sistorio impatoꝝ: vel etiā senatoꝝ viroꝝ:
vel etiā impatoꝝ militantiū: hic inquā
ac si actu p̄fecerit maiestatis re^o gladio fe
riet̄: bonis eius fisco impatoꝝ addit̄: s̄
lij aut ei^o vitā impatoꝝ lenitate p̄cedūt:
s̄ a successione oīm p̄ximoꝝ habēt alieni:
nec aliq̄ testamēta recipiēt: s̄ p̄petuo egen

tes paupes et infames erūt: vt sit eis mors
in solaciū et vita ī supplicij nisi reuelassent
illā p̄spirationē: hec ibi. **A**d laudē dei.

Quomodo filij spurij et similes
succedunt parentib̄ in testamen
to vlt̄ ab itestato: et quomodo nō:

Sermo VI

De noza patrem et

Mma. rē. **O**ccasiōe eoz q̄ tacta sūt
de successione filioꝝ illegitimoꝝ
in testamēto pentū vel ab itestato. **Q**ue
ri pōt: vtruz oēs filij illegitimi: cū legitimis
matri saltem nō illustri succedere p̄nt: et q̄
sic videat̄ p. ff. vñ cognati ī le. hac pte: et ī. l.
si spurij: et ī. l. modestin^o: et. ff. de inoffi.
testa. ī. l. si suspecta. s̄. de inofficioso: nam
oīs fili^o illegitimus ē: nisi ex iust^o nuptijs
susceptus sit: videat̄ ḡ q̄ oēs illegitimi q̄s
a paterna successione repellant̄: vt ī aut̄.
quib^o mo. na. effl. legit. s̄. vlt̄. coll. vj. et ī. c.
p̄ venerabilē: ī. fi. ex: qui fi. sint leg. vbi dī
cit: tales scz māseres et spurios s̄m leges
esse p̄uandos successiōe paterna: nō tñ dī
cit materna vt patz p̄ iura p̄allegata: q̄ ne
dū filiū naturalē tñ ex p̄cubina p̄creatus
ad matr̄is successiōe admittūt: s̄ etiā spu
riū: vt ī p̄dictis iuribus clare patz: et huc
opiniōi sat̄ assentire videat̄ Hosti. ī sūma
ī. ti. qui fi. sint le. ī. s̄. an vtrūq̄ gen^o suc
cedat. ī. fi. **A**d decisionem aut̄ q̄stionis
hui^o: videndū ē de differentia filioꝝ illegi
timoꝝ. **P**rimo nāq̄ filij q̄dem sūt illegiti
mi: q̄ dicunt̄ naturales tñ. s̄. qui nati sunt
de legitima p̄cubina: q̄ ī domo tenet̄ q̄si
loco vxoris vnica: vt patz ex de renūciatio
ne. c. nisi cū p̄ridē. s̄. p̄sone: ī glo. **P**ro q̄
sciendū q̄ leges p̄miserūt vt q̄s vnā cōcu
binā habere posset nec ei penam imponūt
ex tali coitu: dūmodo tñ talem teneat q̄ de
iure posset esse cōcubina: ī qua q̄dez mul
ta p̄currere debent s̄m **P**et̄ d̄ vnzola su
per tractatu notulaz. **P**rimo q̄ nō sit vir
go: quia stuprū ī virgine cōmittit̄: vt. ff.
ad. l. iulīā. de adul. et stu. l. iter. s̄. libertas:
quod punitur p. l. vt insti. de public. iud.
s̄. item lex. ī. fi. s̄. **P**otest tamen assumere
virginē ī p̄cubinam absq̄ legis punitio
ne: si prius p̄testetur q̄ eam ī cōcubinam
habere velit: maxime si est de vilt genere:
q̄ si non p̄testaretur: tunc haberet illā ac
cipere ī vxorem et si recusaret de stupro p̄

um h̄oz p̄t
22. adulterij
heredē n̄
vere a quid
atque.

filij

B

B

niref: vt. ff. de concubinis. l. iij. et fm hoc naturalis dicitur natus de concubina qui in domo tenetur quasi loco uxoris unica vt dicitur in glo. et de renu. c. nisi cum pridem. in. s. p. sone. Secundo non debet esse vidua honeste viuens quia stuprum etiam in tales committit: vt. l. p. alleg. si libertas. et s. item lex: nisi spalliter preste tur et talē viduā in concubinā habere velit: inhonestā tñ sine prestatōe posset in concubinam accipere: vt. ff. de concub. l. j. s. et puto. s. qui autē. Tertio non debet esse affinis nec sanctimonialis: vt. ff. de concub. l. j. s. si q: et l. penul. Quarto ad h. vt possit habere concubinā: non debet habere uxorem nec ipsa virū: vt. ff. de concub. l. j. Quinto sicut non potest habere duas uxores: ita nec duas concubinas. Sexto retinere debet idubitato affectu et in domo: vt in aut. q. b. mo. na. effi. iurini. Septimo concubina talis esse debet que potest esse uxor: vt in aut. vt li. ma. et auie. s. ad hoc. Qui ergo talē mulierē sibi assumit in concubinam: est penam legis: et non sit extra penā canonis: eo quod canon omnē fornicationē dānat: vt plene notat p. Jo. an. in cle. d. heret. ad nostrū: circa mediū: x. vij. sicut nec iure diuino pmittit. Filius igitur qui de tali muliere nascitur naturalis tñ est: et talis filius ab intestato succedere non potest in bonis paternis: si pater alios filios legitimos vel nepotes. i. filios filios habet. Nec pater testamentū faciēs tenetur talem naturalē instituere: nec aliqd relinquere fm leges: nisi velit: potest tamen illi prouidere si voluerit eo modo qui ponitur in sermone sequenti in scda qstione. Hereditatem in bonis maternis filius naturalis tñ succedit cum legitimis filiis ab intestato: vt. l. ad senatuscon. or. si qua: et extra de renu. c. nisi cum pridem. s. p. sone. in glo. Jus vero canonicū quod mitius agit tales naturales admittit ad institutiones ipsius hereditatis: saltem in aliqua parte salua dūtaxat filiis legitimis portio legitima: qui sine causa exheredari non possunt: de qua portione videbitur in sermone sequenti: cui etiam portio nullum grauamē imponi potest in legando: vt. l. de inoffi. testa. l. omni mō: et duabus legibus sequentibus: cetera tamen legare potest in testamentis ad pias causas vel etiam alienis. Et si quis testatorem prohibere voluerit ab hereditate: fm leges erit repellendus: vt. l. si quis autē aliquem testari prohibuerit. l. j. generaliter tamē omnes filii dicuntur natura/

les tñ: qui de soluto et soluta precreantur: inter quos tempore conceptus poterat esse verum matrimonium nulla lege prohibitum: et tales similiter a successione materna non repelluntur: nec p. leges nec etiam p. canonicas sanctiones. Unde dicit Jo. fa. insti. ad senatuscon. orphi. in. s. nouissime: quod nec p. iura canonica que reprobant concubinum repelluntur naturales a successione materna: dummodo non fuerint nati ex damnato coitu. Secundo quidem filii dicuntur manseres scilicet illi proprie qui de seorto nati sunt. Tertio quidem filii dicuntur spurii qui nati sunt de p. fesso vel p. fessa: vel etiam de his quibus nubere non licet. Quarto quidem filii dicuntur nothi: scilicet qui de adultério nati sunt: sicut enim notha dicitur febris que affligit sicut quartana: et tamē non est vera quartana: sic nothus qui vere videtur filius et tamen non est: hec patent extra de renu. c. nisi cum pridem: in. s. p. sone: in glo. generaliter tamē omnes ex coitu damnato precreati spurii plerūque vocantur: et omnes tales fm rigorem iuris ciuilibis ab omni prius beneficio excluduntur: vt. l. de natu. liberis: et ma. eorum: aut. licet patri. vnde tales nec dicuntur legitimi: quia nec de legitimo coitu sunt: sed de incestuoso nepharo vel damnato: nec etiam dicuntur naturales de fictione iuris: quia iura fingunt naturam non esse cooperatam: vt in aut. quibus mo. natu. effi. sui iur. s. si. vnde fm leges tales filii non solum repelluntur a successione paterna: sed etiam negantur eis a patre alimēta: vt in dicta aut. licet patri: et. l. de incest. nup. aut. ex complexu: quod inductum est de rigore iuris ciuilibis in detestationem criminis: vt dicit glo. c. cum haberet: extra de eo qui dux. in ma. quam pol. per adult. Jus tamen canonicū rigorem illum mitigat in eodē. c. cum haberet: dicens: Sollicitudinis tamē tue intererit: vt vterque liberis suis fm quod eis suppetunt facultates necessaria subministret: super quo dicit glo. Hoc enim quod dicitur hic intelligitur de benignitate canonica: que vigorem sumit a iure naturali: nam educatio liberorum est de iure naturali: vt patet j. di. ius naturale: vnde ius istud p. fertur ciuili: hec glo. De hoc etiam patet. ff. de lib. ag. si quis a liberis. j. Rñ. et s. si quis: et. l. de alen. li. si cōpetenti: et. l. vl. Dicendum igitur quod solum illi illegitimi: siue sint spurii siue alij: non tamē nati ex coitu dānabili: quibus

non patri tñ matri succedūt cū alijs legitimis nisi mater eēt illustris: sicut tenēt glo/se ordinarie iuris ciuilib. *L. ad senatuscō. orph. in le. si q̄ illustris.* Et cōiter doctores in eadē lege tenēt cū glosis. Sic etiā tenet glo. insti. ad senatuscō. orph. in. §. nouissime: et etiā in dicta. l. si suspecta. §. j. et ff. de inoffi. testa. q̄s glosas cōiter oēs doctores sequūt. *Doff. Albi. de rosaf. l. y. Bar. et Bal. in dicta. l. si q̄ illustris.* Spec. etiam ita tenet ī titulo de successiōe ab intest. circa mediū. *x. s̄ nūquid spurij: nam q̄sicūq̄ coit⁹ ex quo nat⁹ ē spurij pōt de incestu vl adulterio accusari: scz ip̄a mater: tūc talis fili⁹ ei nō succedit: qd̄ etiā satis sentire videt̄ ibidē Jo. an. ī addic̄. sic etiā tenet Jo. fa. in dicto. §. nouissime: adijctēs q̄ nec ppter iura canonica q̄ reprobāt scubinātū repellunt naturales dūmodo non fuerint nati ex dānato coitu: vñ generaliter tenēdū ē s̄m *De. de vnzola: sup tractatu notulax: q̄ sicut filij ex dānato coitu de rigore iuris ciuilib nō succedūt patri: neq̄ ex testamēto: neq̄ ab intestato: qz nec pater pōt eis ex testamēto aliqd̄ relinquere: nec iure institutiōis nec etiā iure legati: vt in aut. q̄b⁹ mo. na. effi. sui iur. §. fi. sic etiāz matri nō succedūt: nec ex testamento nec ab intestato: si nati sunt de tali coitu q̄ possit accusari de adulterio: secus tñ esset si de coitu nō dānato nasceret̄: vt in filio in meretricio nato seu vulgo pcepto: qz tūc succedūt matri cū legitimis filijs: nisi mater esset illustris: et a matre et ascēdētib⁹ p matrē debent institui vel exheredari: cū causa legitima approbata: vt insti. ad senatuscō. orph. §. nouissime: et in dicta. l. si suspecta. §. j.* Et aut̄ plen⁹ inotescat detestatio criminis hui⁹ in iure ciuili sciendū: q̄ s̄m leges tali spurio nihil reliqui pōt nisi alimentas: etiam si relinquat̄ p aīa nisi pater reliq̄rit tali filio sub hac p̄ditione. s. si monasteriū ingrediat̄ tūc enī tenet relictū qd̄ ē singulare dictum: vt. *L. de sacrosan. ec. l. j.* Nec etiā spiritus eligi pōt iter paupes p executorē a patre datū nec etiā p ep̄m: nisi q̄ ad alimēta: et si vltra sibi p̄ferat̄: pōt ep̄s reuocare. Nec etiā p̄scribere pōt longo tpe: qd̄ recipit ab ep̄o vl testatore lege p̄hibente: qz titulus ē a iure reprobat⁹: ppter fidem tñ bonā ex aucte superioris p̄sumptā: bñ p̄scriberet spacio. xxx. annor̄: vt. *L. de epi. et cle. l. ad qd̄ paupib⁹: vbi q̄ritur: an etiāz executor: q̄ si spurius ex opinione cōl legi**

timus reputet̄: heres tñ institui nō potest adeo q̄ nec vsucapere pōt ppter legis interdicitū: vt. *L. d̄ sentēcijs et iterlo. om̄i. iudi. l. ij. x. pone.* Ratio vero cur spurij institui nō pōt nec etiā illi p viā cōtractus cōferri pōt est ista: qm̄ act⁹ ppter turpitudinē agētis reprobat⁹: nulla consuetudine p̄mitti pōt: et equipatur ac: ui de iure diuino p̄hibito: sic q̄ p hoīem statui nō pōt: et t̄do spurio relictū applicat̄ venientib⁹ ab intestato: vt. ff. d̄ testa. le. testi factio. verūtū ex q̄ testator seruatis heredibus portiōe canonica: cetera semp legare pōt in testamentū ad pias causas vel etiā alienis: nec iuenitur cautū in iure canonico delegando talibus spurij q̄ ex dānato coitu sūt p̄creati: nō video cur non possit etiā illis legari de benignitate canonica: dūmodo tñ non legit eis imoderate: s̄ de hoc dictū ē in sermone p̄cedētī. *¶* Si obijct̄ de cōstitutiōe vel p̄suetudine quarūdā terrar̄: q̄ scz illegitimi succedūt in bonis maternis: et plures illud itelligere volūt indistincte de oibus illegitimis ex quocūq̄ coitu etiā dānabili q̄ posset accusari: vt dictū est. Ad h̄ dicendū q̄ tales nō recte sentiret̄: qz talis p̄suetudo sic it̄p̄tari debet vt min⁹ deuiet a iure cōi: et non sit ei h̄ria quantū possibile sit: vt ex̄ de cōsue. c. cū dilectus: vnde et p̄suetudo recipit it̄p̄tationē a rōne iuris cōis: qm̄ verba p̄suetudinis formaliter nō repugnāt: vt p̄bat̄ in. c. j. §. porro. in t̄. q̄lic̄ olim feudū alienare poterat: coll. x. Dicta ergo cōsuetudo deponens illegitimos filios seu naturales tñ et spurios ad successiōe maternaz admitti: sic intelligi debet: vt magis iuri cōmuni p̄ueniat et sit illi p̄formis. Ad hoc faciunt notata p̄ Jo. an. in. c. j. de consti. li. vj. et p̄ Bar. ff. ad. l. falc̄. in. l. j. in prin. sic scz q̄ nati ex dānato coitu rōne cui⁹ mater accusari posset: repellatur ab eis successiōe: p̄sertim cum spurius non sit vulgo q̄situs patre scz incerto: sed ex patre certo: qui etiam si soli eēt nō extante filio legitimo: matri etiam nō illustri: minime succederent: vt clare dicit textus in. l. si illustris. *L. ad senatuscō. orph. vbi etiam rōnem glo. Bal. approbat: eo scz q̄ talis amplexus ē a iure accusabilis: secus tamen esset de amplexu mulierū solutarum et vulgo p̄stitutaruz: cum quo cōcordant om̄es doctores: et ita deciditur in aut. quibus mo. natu. effi. sui iuris. Ad laudem dei.*

De cognatiōe ⁊ successione ab intestato ac legitima portione: de his quoq; qui testamenta conde-
re possunt: Sermo VII

h **Quoza patrē ⁊ ma-**

trē. ⁊ c. Cū tactū sit in sermone
pcedenti de successione heredi-
taria ⁊ testamētis lucidi? hāc materiā pro
sequi cupiētes. Primo querimus de suc-
cessione ab intestato: quot. s. modis dicif
aliquis decedere intestat?. Ad hoc dicen-
dū q̄ q̄tuor modis. Primo. s. si nulluz te-
stamentū fecit. Secundo si fecit ⁊ nō iure:
Tertio si iure fecit s̄ postea ruptū ē: vt pu-
ta nato ei filio. Quarto si nō est ruptū sed
herēs nōluit adire hereditatē sicut de quo-
dam sancto patre legit: vt insti. de here. q̄
ab in. in p̄n. ⁊ de iure cōi laico morientī ab
intestato p̄i succedāt descēdentes: secun-
do ascēdētes: tertio p̄ximiores collatera-
les. vt in auē. de here. ab in. in p̄m. his oī-
bus desinētib? succedit vir vxori ⁊ ecōuer-
so. vt. C. vnde vir ⁊ vxor. l. j. Ultimo vero
succedit fisc? vt. C. de bonis vacan. l. j. ⁊ ij.
Clerico vero intestato morientī: succedūt
cognati s̄m ordinē p̄notatū: in bonis saltē
q̄ p̄sone intuitu sibi obuenerūt. xij. q. vl. c.
vlt. vbi dicit. Quicumq; ex gradu ecclesia-
stico sine testamēto ⁊ sine cognatiōe disces-
serit: hereditas eius vbi deseruiuit euoluat
tur: vbi oīdit q̄ cognati debēt p̄cedere q̄
si defecerit ecclia succedit quasi fisc?: vt p̄
eē de successiōib? ab intestato. c. vlt. Et s̄
intellige cū res clerici decedētis manifeste
sunt distincte a rebus ecclie: secus aut si fu-
erint ita cōfuse: q̄ dubitet an cleric? habu-
it aliqd̄ p̄prij vel nō: tūc em̄ p̄sumit totuz
p̄ ecclia ⁊ totaliter sibi vēdicat. vt p̄. xij
q. iij. c. quicumq; de sacerdotib? vel mīstris
p̄ sua vtilitate atq; amicia glo. i. p̄ suo vti-
li officio q̄ medicus vel successione ab inte-
stato quocūq; mō aut p̄ scripture seriē ali-
quid meruerit ab aliq̄ p̄cipe in reb? ecclie
nō poterit numerari: s̄ qd̄ exinde volue-
rūt facere eoz arbitrio subiacebit: q̄ si hoc
post eoz mortē inordinatū fortasse remāse-
rit glo. qz intestat? decessit ecclia cui pre-
fuit vel mīnister extitit hoc sibi i p̄petuum
vendicabit. glo. si nō hz heredes. Et nota
q̄ p̄sanguinitas quo ad successiōē in he-
reditate durat vsq; ad. x. graduz. vt patet

xxxv. q. v. c. ad sedē. ⁊ hoc numerando s̄m
leges vbi quelibet p̄sona addit graduz: vt
pote duo frēs sūt in secūdo gradu: ⁊ eozuz
filij in quarto: ⁊ sic p̄cedendo vsq; ad deci-
mū sicut i eodē. c. manifeste declarat Alex.
papa. ij. Secūdo q̄ri pōt: vtrū filij natu-
rales cōputant̄ in prima cognatiōe: ita q̄
aliq̄ mō succedere p̄nt p̄ri i hereditate. Ad
hoc dicēdū q̄ filij spurij. s. q̄ ex dānato coi-
tu sūt s̄m leges oī p̄suis b̄nficio excludū-
tur: vt dictū ē: s̄ tamē interest ep̄i facere q̄
vterq; parentū talibus liberis necessaria
sub ministret: s̄m q̄ suppetunt facultates
iuxta sanxiōē canonicā: vt p̄t̄ eē de eo q̄
dux. in vxo. quā pol. p̄ adul. Alij vero filij
naturales si pater hz alios legitimos fili-
os vel nepotes: tunc succedere nō possunt
licet t̄n patri dari vel relinquere filijs na-
turalibus ac eoz matri vnciā vnā ⁊ nō vl-
tra: vel soli ⁊ cubine seminiā ⁊ nō vltra.
vt. C. de naturali libe. l. matre: ⁊ hoc s̄m le-
ges. sed ius canonicū admittit eos ad in-
stitutionē hereditatis salua semp legitima
portione legitimis filijs: de q̄ videbit̄ infra
¶ Si pater nō hz aliquos legitime descen-
dētes s̄ habet ascēdētes: tūc legitima par-
te. s. tertia parte relicta ascēdētib? reliquū
inter naturales distribuere pōt. ¶ Si nec
descēdētes nec ascēdētes habeat: tunc licet
ei instituere naturales insolidū heredes:
vt. C. de natu. l. auē. licet. ¶ Si nec legit-
tini supsunt nec legitima p̄iunx: tūc natu-
rales ab intestato succedūt in duabus vn-
cijs: ita t̄n q̄ si mater supest: virilis ei por-
tio de ip̄is def. ¶ Si sola vxor supest: tūc
naturales t̄n in nihilū succedūt: nā licet
vxor nō succederet ex q̄ sunt alij agnati: si
t̄n ip̄a supest: facit q̄ naturales non succe-
dunt sed defert hereditas alijs legitimis
successorib?: vt dicta auē. licet patri. Ad
huius aut declarationē p̄mo sciendum q̄
hereditas diuidit̄ in. xij. p̄tes q̄ appellant̄
xij. vncie: vt p̄ in insti. de heredib?. s. here-
ditas: ⁊ habēt ista noīa vnciā. i. vna pars
vncie: bicuns: tricuns: q̄drans: quincuns
semis. i. medietas hereditatis: vel sexcūs
septuns: bisseodo drās: dexcuns: vel decūs
deunx. Et appellatiōe assis vel ponderis.
xij. vncie cōtinent̄. Secūdo x̄o sciendum
de legitima portione: q̄ triplex ē legitima
portio. Prima q̄ ē debita iure nature: ⁊ d̄
debitū bonoz ⁊ subsidiū: ⁊ hoc debet̄ filijs
t̄n q̄ sine cā exheredari nō p̄nt: ⁊ huic por-
tioni nullū grauamē ip̄oni pōt. s. i legādo.

vt. *L. de inoffi. testa. oimodo. et duab⁹ le-*
gib⁹ sequitib⁹: et hec e talis: q^o si sut quattu-
tuor filij vel infra: debet h^ore tertia pte he-
reditatis. Si ho sut qnq⁹ vel vltra debent
h^ore medietate ei⁹ q^o eis deferebat ab inte-
*stato: vt. *L. de inoffi. testa. au^o. nouit. q^o sa-**
ne intelligi dz detractis debitis si q^o essent.
Sec^oda ho portio legitia dz q^orta falcidia: q^o
debet iure instonis: vt cu aliqs e institut⁹
heres: et illa hereditas e exhausta p legata
tuc institut⁹ pot detrahere sibi vsq⁹ ad q^or-
ta ptem hereditatis detrahendo. s. de sin-
gulis legatis nisi ad pias cas: vt p^oty e^o de
testa. et vl. vo. c. raynaldus. ad fi. vide glo.
*ibide in pn. et *L. ad. l. falcidia. p totu. Ter-**
tia deniq⁹ portio dr trebellianica q^o locu h^o
qn⁹ q^os institut⁹ heres rogat vt alij restitu-
at hereditate: et talis institut⁹ retinere pot
q^orta pte de tota hereditate: vt insti^o. de fi-
*deius. here. s. ij. et *L. ad trebel. p totu: et h^o**
detrahif de vniuersitate hereditatis: et i h^o
coputant legata et donationes. ff. ad. l. fal.
in quarta. Montan⁹ hec. e^o de testa. et vl.
vo: in. d. c. raynald⁹. et hec quidem de iure
sunt: veruth circa hec diuersay terray e va-
ria vsuetudo: q^o si ronabilis sit et presc^opta
seruari dz. Pretera cum qlibet teneat ali-
que vel aliqs aut collegiu aut hmoi sibi i
herede instituere: q^o sine heredis institut^oe
*no eet testm: vt. *L. e. inuenim⁹. s. q^o si si fue-**
rit. Ho testator si habeat ascēdētes vel de-
scēdētes illos instituere dz heredes saltē i eo
*ru legitia portioe: vt. *L. de inoff. testa. au^o.**
nouissima. Q^o si nec ascēdētes nec descē-
dētes heat: tuc fm leges pot alios institue-
re quoscūq⁹ velit: tñ vt ait sanct⁹ Tho. i q^o
libetis. Si p^oxiimi illa hereditate manifesta
ncitate indigerēt: tunc tenet eis h^oredi-
tate dimittere: saltē ex debito honoris pa-
rentele: q^o cu p^ocipif. Honora pa. et ma. p^oci-
pif etiā honora pentelā i his q^o ad pentelā
ptinet: et hoc dico nisi eēt mali et hmoi bo-
nis indigni. Q^o si p^oxiimi non indigerent
ncitate manifesta: tuc libere pot in alios
diffundere: dicēte dño. Ad evede oia que
habes et seq^ore me. Tertio q^ori pot quō li-
citū eē pot extantib⁹ legitimis filijs pdere
testm alienis: vl etiā p p^oijs causis: p^osertiz
cū. xvij. q. iij. c. fi. ptinet p^oriū: et sunt vba
Augu. in sermōe d^o vita clericoy: dicētis:
Quicūq⁹ vult exheredato filio heredē fa-
cere eccliaz q^orat altey q^o suscipiat nō augu-
stinū: imo deo p^opicio neminē inueniet: et

ponit ibi Gratianus exēplū laudabile scēi
 Aurelij carthaginēsi epī. Quidā enī cum
 filios si h^oret nec speraret: res suas oēs do-
 nauit ecclie retento sibi vsufructu: nati sūt
 ei filij: reddidit ep^os ei nec opināti oia q^o il-
 le donauerat: in ptate hēbat ep^os nō redde-
 re s^o iure fori nō iure poli. Ex q^obus verbis
 videt q^o ex iure dīno fuit ep^os obligat⁹ ad
 oia reddēda ppter insperatā plē: et iō ar-
 guit ibi glo. dices: Nonne fili⁹ natus iure
 q^oiq⁹ reuocare pot legitimā portioē suam
 si p^o oia bona sua donauit. *L. de inoffi. do-*
na. si totas: nā aliqs libero suo dedit bōa
sua cū crederet se nō habitū filios legiti-
mos: nunqd fili⁹ postea nat⁹ nō solū ptem
*s^o etiā totū reuocabit. vt. *L. de reuoca. do-**
na. si vnq⁹. Bñ. vey e: et q^o h^o dz intelligen-
dū e q^o ecclia non cogit totū reddere: s^o tñ
legitimā portioē: vl canon⁹ corrigi⁹ leges
q^o licet ad h^o nō cogebat iure actōis: tñ ex
qdā eqtate naturali tenebat q^o suadet oia
puidere: maxie ab ecclia q^o tenet legē per-
fectiōis: veruth testator seruatis heredib⁹
legitima portioe: de rigore iuris semp pot
alia legare in testm ad pias cas vel etiam
alienis: q^o si quis testatorē testari phibue-
rit s^o leges ab ei⁹ erit hereditate repellēd⁹
*vt. *L. si q^os aliquē testari phibuerit. l. j.**

Quarto p^oinde q^ori pot: qui sūt illi q^o fm
 iura testm cōdere p^ont. Ad h^o rñdet Hoff. q^o
 oēs qui nō phibent a iure. Pro q^o sciēduz
 q^o hi phibent facere testm. Primo quidē
 filiusfamilias nisi phibuerit peculium ca-
 strēse vl quasi: vt p^o li. vj. de sepul. c. licet.
 vbi subdit q^o quis filiusfa. absq⁹ p^oris assē
 su sibi possit eligere sepulturā: si supra pu-
 bertatē fuerit nihil tñ relinq^ore pot p aima
 sua pter ipius assensū nisi peculū castren-
 se vel q^osi castrense habeat. Pro q^o sciēduz
 q^o peculū castrense dz illud q^o filiusfa. oc-
 casione militie a parentib⁹ vel alijs donat⁹
 vl ipe in milicia acq^orit: s^o quasi castrense e:
 q^o filiusfamilias ex aduocatiōe vel alio of-
 ficio publico pcepit: et silr q^o obuenit pre-
 sbyteris vl clericis ex officio in q^o pater
 nihil iuris h^o s^o fili⁹ in eis p^ofamilias cen-
 set: vt. ff. ad maced. l. j. c. vl. et l. ij. et *L. de*
inoffi. testa. l. fi. Secūdo phibent ipubes:
seruus et furiosus q^o nō h^o lucidū internal
lū ac pdigus cui e bonoy administratio i-
terdicta: et mutus qui nihil loquit: et sur-
cus naturaliter q^o oino nihil audit: vt in-
sti. quib⁹ nō e p^omis. fa. testa. p totū. cec⁹ au-

tē pōt facere cū solēnitāte q̄ pontif. *L.* qui po. fa. test. l. hac cōsultissima. Tertio phibentē religiosi q̄ oī pprietati renūclauerūt ⁊ nihil ppriū habēt: nec hīc pōt q̄cunq; dispēsatiōe p̄uilegiati: qz d̄r eē de sta. mo. c. cū ad monasterium. i. si. nec extimet abbas q̄ suphabēda pprietate possit cū aliq̄ monacho dispēsare: qz abdicatio pprietatē sic ⁊ custodia castitatis adeo ē annexa regule monachali. glo. de iure positio sequitur: vt p̄ eā nec sumus pōtifex possit licētā indulgere: ⁊ glo. ⁊ cor. ibidē. Si q̄s tñ filios hīs monasteriū ingredit̄ nullo testamēto d̄dito: p̄mittit̄ ei diuidere cū filiis ⁊ inf̄ illos: vt i. aut. d̄ scriissimis ep̄is. h. si q̄ mulier ⁊. xix. q. vltia. c. vl. h. si q̄ mulier. Similiter ⁊ mulier testm̄ facere pōt q̄cūq; voluerit ante p̄fessionē cū ⁊ ad seculū reuerri possit: vt p̄z eē de regu. c. statuim⁹. Quinto occasionē p̄dictorū q̄ri pōt: vtrū religiosus assumpt⁹ ad ep̄atū v̄l altā p̄laturā cōdere pōt testm̄: p̄sertim cū. xvij. q. j. d̄r. c. statu tū est ⁊ rōnabiliter fm̄ sc̄tōs p̄res a synodo p̄firmatū vt monachus quē canonica electio a iugo regule monastice p̄fessionis absoluit: ⁊ sacra ordinatio de monacho ep̄m facit: velut legitim⁹ heres p̄nam sibi hereditatē postea iure vendicādi habeat: sed q̄cquid acquisierat v̄l hīc visus fuerat. sc̄z ante promotionē in ep̄iscopū monasterio relinquat: ⁊ abbatis sui qui fuerat fm̄ regulam sancti Benedicti arbitrio. Ex q̄bus verbis videtur q̄ religiosus in ep̄iscopum assumpt⁹ nō tenet̄ obedire p̄latis sue religionis: quia ē eis supior: nec etiā obligat̄ ad paupertatem: qz velut legitimus heres p̄nam sibi hereditatē iure vendicādi potestatem habet: vnde ⁊ p̄ consequens eis videt̄ eē licitū d̄ficere testamēta. Ad h̄ r̄ndz sanct⁹ Tho. sc̄da 2. q. clxxxvj. q̄ religiosus ad aliquā p̄laturā assumpt⁹: nullo mō ppriū habere pōt: nec hereditatē p̄naz sibi v̄dicat̄ q̄si ppriā: s̄ tñ q̄si ecclē debitā vt dicit̄ ibidē gl. ⁊ sub d̄is ibidē i. tex. q̄ p̄ q̄ ep̄s ordiat̄ ad altare ad q̄d sanctificat̄ q̄d acquirere potuerit restituat. Similiter testamentū nullo modo facere pōt: qz sola dispensatio ei cōmittitur rerum ecclesiasticarū que morte finit̄ ex qua incipit testamētum valere: vt apostolus dicit̄ ad Heb. ix. Si tamē ex concessione pape testamētū faciat: tunc non intelligitur ex proprio facere testamentum sed auctoritate apostolica

intelligitur esse potestas sue dispensatiōis āplata vt eius dispensatio post mortē valere possit videāt ergo sibi qui a religiosis impudenter et damnabiliter talia recipiunt. Sed hīc potest obijci cum aliquis factus est monachus omnia que habebat dedit monasterio: ergo ⁊ ius succedendi: qui enim dat omniā bona sua: dat ⁊ spem future actionis: vt. *L.* de donat. l. iij. ⁊ ergo videtur q̄ prius succedet monasteriū. Ad hoc respondet glo. in dicto. c. statutum. q̄ ius succedendi nō competit nisi post mortem defuncti: vnde ius illud nō dedit monasterio sed tantum spem solam: Sed illa spes euanesce debet: ex quo illa persona desinit esse filius monasterij: vt institu. de acqui. per arro. h. mortuo. Job. Mirum cum ⁊ si ante mortuus fuerit illa spes euanesceret. Quarto prohibentur clerici facere testamentum de rebus ecclesie tam mobilibus q̄ immobilibus: ⁊ si alicubi de cōsuetudine facere possunt testamēta de talibus tamen ius est contrarium: vt patet extra de testa. ⁊. vlt. vo. c. ad hoc tibi presenti bus litteris innotescat q̄ clerici de mobilibus que per ecclesiam sunt adepti de iure testari nō possūt: glo. multo fortius nec de immobilib⁹ ⁊. c. relatum. ij. vbi etiā subditur. Licet autem mobilia per ecclesiam acquisita de iure in alios pro morientis arbitrio transferri non possunt: consuetudinis tamen est nō iprobande: vt de his pauperibus ⁊ religiosis locis: ⁊ illis qui viuēt seruierant: siue cōsanguinei sint siue alij aliqua iuxta seruicij meritum conferantur. Veruntamē si clerici habent patrimonialia vel que sibi aduenerunt aliunde: puta ex successione vel donatione facta persone non intuitu ecclesie: vel de illis que sibi p̄ scripturam vel huiusmodi artificium acquisierunt: indubitāter de his testari possunt ⁊ donare. vt eo. ti. c. quia nos: ⁊ hec etiā locum habent si clericus sit in potestate patris vel anī constitutus: vt. *L.* de ep̄isco. ⁊ cleri. autem. presbyteris: licet in alijs personis secus sit. Quinto prohibentur vsurarij publici facere testamentū nisi prius cautionem debitam fecerint de restitutione plenarie faciēda: qz si contra fecerint irritum esse indicatur. li. vj. de vsuris. c. quā q̄. vbi dicitur i. fine. Nullus manifestorum vsurariozum testamentis inter sit: aut eos ad p̄fessionem admittat siue

ip̄os absoluat: nisi de usuris satisfecerint: vel de satisfactione p̄ suarū virib⁹ facultatum p̄stet vt p̄mittit idoneā cautionē. Testamēta quoq; manifestorū usurarioꝝ alit̄ facta nō valeant: sed sint irrita ip̄o iure: et s̄l̄r q̄ ad iudiciū aīe intelligendū ē de quibuscunq; alijs bonis iniustis de quib⁹ fieri nō pōt testm̄. Inim̄rū cū r̄ heres sciens q̄ hereditas se nō extēdit vltra debita siue ex cōtractu siue ex maleficio vel q̄si nihil dare debet legatarijs: nec sibi ip̄i retinere donec creditorib⁹ satisfecerit qui sunt i iure potiores vt videbitur latius postea. Ad laudem dei omnipotentis.

Utrum liceat dare hereditatem extraneis: et de executione testamenti: solutione debiti ac restitutione iniustorum: Sermo VIII

Honora patrem et

b matrē r̄c. **O**ccasione eorū q̄ precepti sermone dicta sūt de testamentis. **Q**ueri pōt primo generaliter: an liceat hoī dare hereditatē suam extraneis exclusis p̄p̄ijs r̄ sanguineis: p̄sertim cuz deficiunt cognati in linea descēdētū r̄ ascēdētū: r̄ videt̄ q̄ nō: qz qui priuat aliquem iure suo: facit iniuriā primo: qd̄ eēt cōtra charitatē: s̄ oēs attinētes habēt ius i hereditate si p̄tingat eos sup̄uere: in p̄trariū etiā videt̄ q̄ nihil est magis rōni r̄sonū q̄ vt cuilibet liceat dñitum rei sue transferre in quē velit: q̄ r̄c. Ad hanc qōnē r̄ndet sanctus **Tho.** in qd̄libetis: q̄ hō hoī duplici obliq̄at. s̄. hūano iure r̄ diuino. **I**us autē hūanū notat s̄m diuersitatē terrarū aliq̄s eīm possessor hereditatis pōt ex iure patrie cuiusq; vult rē suā dare vel vendere: alicubi succedit vn⁹. s̄. p̄mogenit⁹ vel alicubi vltimo genitus: alicui oēs p̄ diuisionē: igit̄ si cōsuetudo q̄ iure equiualeat dat alicui licētā liberā p̄ferēdi alij vel totā vel p̄tem nō p̄iudicat alicui hoc faciendo qd̄ potest esse de iure: qz dicit lex nemini facit iniuriā q̄ vtis iure suo: hoc q̄ tenendū ē q̄tū ad obligationē legis hūane. **A**lia ē obligatio legis diuine. s̄. charitat̄ qua primo tenemur si indigeant subuenire p̄p̄inq̄s: aut igitur indigēt hereditate: illa indigētia manifesta: r̄ tunc tenet̄ eis dimittere hereditatez: nisi sint mali r̄ h̄mōi bonis indigni: tenet̄

inquā ex debito honoris parētalis: qz qui p̄cipit honorare patrē r̄ matrē: p̄cipit honorare parentelā in his q̄ ad parētelā p̄tinēt: q̄ si nō indigent manifeste: tūc libere pōt in alios diffundere: dicēte dño: **D**a pauperib⁹ r̄ sequere me: sicut enī carnalitiuus affectu posset h̄re filios r̄ filias: r̄ eis reliq̄re r̄ p̄ r̄his alios excludere: sic multo magis ex eis pōt sue salutī p̄uidere: nec p̄b̄ aliquē priuat iure suo: qz ip̄e vtis iure suo: nec ip̄i h̄nt ius nisi cōditionale. s̄. si ip̄e vel mortaf̄ intestat⁹ vel eis dimittere velit. **N**ota tñ generaliter q̄ sic **Deus**. xxj. p̄cipitur pentibus: q̄ si habuerint filiū p̄tuma cē nō solū illū exheredēt sed etiā accusent corā senioribus cinitatis vt lapidibus obruatur: sic ecōtra p̄cipit̄ ibidē q̄ sine causa rōnabilis. s̄. vel ex affectu iordinato aut ex aliqua passione nec vn⁹ d̄z p̄mogenit⁹ ius hereditate vel in toto vel in p̄te: nec alter d̄z institui heres: cū ibidē p̄cipit̄ q̄ filius dilecte nō d̄z p̄poni filio odiose in iure p̄mogeniture: cū filius odiose fuerit primo genitus. **V**erū tñ si quis in terra vbi cōstitutio facta ē q̄ masculi duplicem recipient portionē: testamētū faceret q̄ oēs equalit̄ instituerent̄ tā filie q̄ filij: hoc licitū esset: vt pote magis r̄sonū rōni r̄ iure naturali: licet illa r̄stitutio nō ē p̄p̄ie s̄ ius cōe s̄ p̄ter. **C**ōstitutio tñ q̄ facta ē de religiosis: q̄ nō succedēt ab intestatis pentib⁹ in hereditate p̄uersa: iniusta: r̄ intiqua ē: vt pote directe r̄ria iuri nature: iuri canonico r̄ iuri ciuili. **S**ecūdo queri pōt: infra qd̄ tempus vel p̄ quē cogēt heres vel executor adimplere testamētū vel implere voluntatē defuncti: p̄sertim cum testator posset heredibus suis penā imponere p̄ testamētū si nō paruerint voluntati sue: vt p̄z instit. de legatis. s̄. pone. **Q**d̄ sane intelligit̄ dum testator nō precipit̄ aliquid turpe vel inhonestum aut salutē r̄riuz. vt. ff. de p̄di. inde. s̄. quidā. **A**d hoc dicēdū q̄ tales cogēdi sūt p̄ ep̄m q̄ iſra annū adimpleāt voluntatē testatoris: r̄ si neglexerit: tūc ip̄emet ep̄s illud exequi d̄z: vn̄ eēt de testa. r̄ vl. vo. c. nos q̄ dē habet̄: **A**l̄r quidā mortēs legauit edificare monasteriū de bonis relictis quod femina qdā heres existēs facere distulit: de q̄ papa r̄sultus scripsit diocefano: **M**ortamur vt eā cōmoneas vt infra annū monasteriū r̄struat: sequit̄: q̄ si iplere neglexerit: tūc p̄ te edificet̄ r̄ oia p̄ te loco ip̄i sine diminutiōe qlibet assignet̄: sic enī s̄m p̄ijs

sumas leges. glo. L. de epi. et cle. nulli. dista-
tas defunctorum pias voluntates episcopi decem
est studio adimpleri. Et ex scilicet magno. scri-
bitur quod c. si heredes iussa testatoris non ad-
pleuerint ab episcopo loci illius omnes res que eis re-
lictae canonice interdicas cum fructibus et ce-
teris emolumentis: ut vota defuncti implean-
tur. Et in glo. quod si testator interdixisset in te-
stamento: ne scilicet episcopus se de executione quocumque causa
intromitteret: nihilominus tamen herede execu-
tionem testamenti pertrahente episcopus illud execu-
tione faceret et compelleret applico mandato: ut per 3. c. ti.
c. tua. in textu et glo. Tertio vero queri potest:
vtrum ne possit executor testamenti differre
executionem: ad hoc ut res defuncti melius ven-
dat: quod ex hoc sequitur quod plures elemosinas
facere posset pro defuncto: ex quibus defunctus
magis iuuaretur. Ad hoc respondet sanctus Thomas. in quodam
veteris: quod in mora modici temporis non videtur esse
magnum periculum: et ideo si executor pro modicum
tempore elemosinas dare differat: ut rebus de-
functi venditis ampliores elemosinas da-
re possit: laudabiliter facit. Si vero e converso
pro multo tempore differat elemosinas distribu-
ere ut in modico ampliores elemosinas fa-
ciat: non videtur esse absque culpa: quod forte defun-
ctus a purgatorio interim liberatur: in quo
extremi remedii suffragiorum maxime necessa-
rium erat: hic autem requirunt prudentis execu-
toris examinem: ut scilicet consideratis dilatione temporis:
et additione persone que creditur citius vel tardius
liberanda: et etiam quantitate augmenti elemo-
synarum: faciat quod videbitur expedire defuncto.

Quod si queratur: vtrum mortuus detrimentum aliquod
sentiat: ex hoc quod elemosine que dantur manda-
uit retardantur: presertim cum talis retardatio
pervenit ex negligentia executoris si unus ne-
gligentia merito non cederet alteri in detrimen-
tum. Ad hoc respondet ibidem sanctus Thomas. quod hoc est opus du-
plici distinctione. Primo quidem ex parte ipsius
detrimenti: distinguendum est enim duplex detri-
mentum: nam quoddam est detrimentum quod pertinet ad
tolerantiam pene: secundum apostolum. 1. Cor. 13. Si cu-
lus opus arserit detrimentum patietur. Aliud
autem est quod pertinet ad subtractionem remedii: et
sic negligentia unius reducat in alterum. scilicet
quod ad effectum remedii secundum quod unus homo ab
alio iuuari potest: non autem imputatur alteri ad
penam. Secundo etiam distinguendum est ex parte ele-
mosyne circa quam potest considerari meritum ele-
mosyne et effectus ipsius. Quantum igitur ad me-
ritum elemosyne nullum detrimentum defunctus
patitur ex predicta tarditate: maxime si in quan-
tum in ipso fuit causa adhibuit ut homo elemo-

syna cito darentur: quod meritum principaliter ex
voluntate et intentione dependet: sed quantum
ad effectum elemosyne patitur detrimentum
non quidem ut pro hominis tarditate puniatur: sed
quod remedium ei non adhibetur dum suffragia
differuntur: ex quibus plurimum iuuaretur: et ideo
licet unius negligentia non imputatur alteri
ad penam: potest tamen reducere in alterum quantum
ad effectum remedii secundum quod unus homo iuuari potest
ab altero. Porro quale iudicium mereatur
ille qui testamentum infideliter exequitur: satis
ostenditur in gestis karoli magni ubi legitur
quod quidam miles karolo multis annis serui-
uerit: hic ad extrema perducitur nepotem suum
vocavit dicens. In seruitio regis annis iam
prestati sexaginta: nihil proprium possidens nisi
quod ad miliciam pertinebat: et ecce solum equum
optimum habeo: et ex hoc statuo testamentum
ut me mortuo vendas equum et pecuniam pro
salute mea pauperibus erogabis: pollicitus
est alter se facturum ut optauerat. Auunculo
igitur mortuo: vidit alter equum esse validum
et audacem: quare nec vendidit eum nec pecuniam
pro eo soluit: statutum auunculi percipiens trans-
acto vero dimidii fere anni spacio anima defun-
cti nepoti viuo manifeste apparuit: dicens:
Non curasti facere quod pro anima mea liberanda
statueram: et ideo medio tempore que pro elemosynas li-
berari debueram passus sum graues penas: sed
ecce nunc iudicium dedit operi perdatore: omni-
potens et omnes assessores eius angeli iustum esse
decernunt: ut anima mea ad requiem transeat: et
anima tua penas excipiat: quas exacturus fue-
rit adhuc in tormentis. His dictis disparu-
it: et alter grauissimam infirmitatem incurrens
que gesta erant confessus est sacerdoti: nec mul-
to post mortuus penas quas meruerat exol-
uit. Quarto pro inde queri potest: quis or-
do tenendus est in soluendo creditoribus et lega-
tariis: presertim quando non potest ex relictis
omnibus satisfieri. Ad hoc respondet Ray. quod si he-
res scit credit vel dubitat: quod hereditas non
extenditur ultra debita: siue fuerint ex contra-
ctu siue ex maleficio vel quasi: tunc nihil da-
re debet legatariis: donec satisfecerit credito-
ribus: et idem modus tenendus in creditoribus
prioribus et in iure potioribus quod si suffi-
cit hereditas pro omnibus et simul veniunt
tunc iterum primo satisfieri debet credito-
ribus: si vero separatim veniunt: tunc satis-
facere potest secundum illum ordinem quo veni-
unt: et si hereditas deficit ante plenam solu-
tionem cum tamen putabat sufficere: liberatur
heres sic soluendo: dum tamen nihil faciat

dolo et creditores postmodum venientes licet fuerint in iure potiores: non debent inquitare herede: nisi remanserit ei de hereditate. **¶** Si sunt legatarii quibus non est satisfactum: tunc heres potest habere ius suum in legatarios ut postea videbitur. Et notandum generaliter quod licet obligatio testatoris ad heredem transeat: non tamen periculum plurium et hominum: quod non potest excedere singulari personam: ut dicunt Hosti. et Alri. Ad maiorem horum evidentiā sciendum quod ante omnia potest heres deducere funeris expensas: et etiam alias necessarias quas fecit causa hereditatis: ut in testamento et hominum: caueat tamen ne faciat expensas superfluas et propositas: precipue si per hoc hereditas se non extenderet ad plenam solutionem: quia quia debita totam hereditatem exhauriunt: heres quidem sicut esse debet immunis a lucro: sic etiam a gravamine: ut patet. **¶** De iure delibe. l. sancim. §. et si profata: cum sequentibus: non tamen videtur immunis a gravamine: si de bonis sic indebitatis expensas superfluas faceret. Deinde primo satisfacere debet creditoribus hoc ordine: nam si tenetur ex furto vel rapina et extat res furtiva tunc ipsam rem restituat: quia nunquam sua fuit. Secundo loco restituet omnibus creditoribus habentibus pignora vel hypothecas vel habentibus actiones personales: ut. **¶** qui po. in pig. l. eos: quod si habeant pignus speciale vel omnia bona obligata ut dici solet: tunc quod prior est tempore instrumento: potior est in iure: ut. **¶** qui po. in pig. l. si decreto. et l. diuersis: excipitur tamen mulier in dote quod prior est omnibus habentibus tacitam hypothecam etiam si habeat prius propter quod filijs prioris matrimonij agentibus non nouerit: ut. **¶** l. assidu. §. de his et de materia pignorum ac hypothecae gratia breuiter supersedeo: quod voluerit breuiter videat in pifana in verbo pignus. Tertio vero restituet omnibus alijs quibus debet quocumque modo. **¶** Si quis quod ordine dicendum secundum Guil. quod si debet ex causa privilegiata: ut in deposito: illud primo restituendum est. ff. de depositi. l. si hominem. Si vero ex alijs causis. s. de contractu. l. de emptione: venditione locutione: inductione: mutuo et similibus: siue ex maleficio. i. ex furto: rapina homicidio: vel quocumque iniusto damno scienter et voluntarie facto: vel quasi maleficio. i. ex quocumque nocumeto propter propositum illato: ut cum iudex per imperitiam male iudicat: vel cum de domo alicuius aliquid est eiectum quod notuit transeuntibus et similia: ut insti. de obli. quod ex quasi delictis. in prin. et per totum. Ex his inquam causis

equaliter debet restitutio: ita tamen quod si aliquis amplius vigilauerit in petendo illi prior restituentum est: alijs vero soluetur pro rato: ut. ff. pro his qui in frau. l. pupillus. et in hoc ultimo casu iure poli et si non iure fori excusaretur. **¶** Quod graue vero sit non soluere debita: legitur de quodam milite qui fabro ferrario debet obligatus per incuriam illa mitem soluit: et sic mortuus est. post triginta vero annos apparuit cuidam seruo suo quodam fidelissimo manum tenentia ferramenta equorum gerens in manibus quod se non soluerat: et ait seruo. Dicis uxori mee quod soluat tale debitum quod sic vxor: retulit alter vxori cum lachrymis quod conlachrymata soluere debita non distulit cum alijs debitis: et statim post vir suus apparuit a pena se solutum indicans: et vxori gratias agens. **¶** Postquam igitur creditoribus omnibus satisfecerit: satisfactura debet etiam pro posse legatarijs: dixerunt tamen quia debita tenet sine diminutione soluere etiam si totam hereditatem exhauriret: de legatis vero secundum Hosti. et vl. si tot sunt quod non remaneat ei legitima portio: tunc potest detrahere suam legitimam: et iterum quartam partem hereditatis secundum quosdam si fuerit institutus heres. s. detrahendo de singulis legatis: nisi ad pias causas: quia in his quod ad pias causas relinquuntur: cessat falcidia: ut patet ex. e. ti. c. vl. in glo. et. **¶** ad. l. fal. de qua falcidia dictum est supra **¶** Cum igitur heres teneat ad omnia debita defuncti: secundum canones: ut patet ex de solu. c. .j. in tex. et glo. et hoc intelligitur si hereditas sufficiat: quia potest si contingit plures esse heredes: quod tenentur ad debita et legata. Ad hoc dicitur quod quilibet heres regulariter tenet per hereditariam partem: ut. **¶** de acqui. here. l. iij. excipiuntur tamen aliquos casus. **¶** Primum est si aliquis sit in obligatione faciendi aliquid vel non faciendi: ut si testator promisit se aliquod opus facturum: vel promisit per se vel heredem suum non fieri quo minus per fundum suum tibi ire liceat: tunc quilibet heredum in solidum obligatur: ut. ff. de verbo. ob. in executionibus. §. ij. Secundus casus est: si res quod debet restitui in solidum possideat ab vno. **¶** de here. acti. l. ij. et. ff. comodati. l. si mihi. §. heres. Tertium est in alimentis legatis: quia per voluntate defuncti vel iudicis vel ab vno in solidum vel a pluribus pro partibus designatis petuntur. ff. de aliment. lega. l. iij. Quartum si testator ab vno heredum legauerit creditori hereditario compensandi animo: tunc enim heres onus sustinebit usque ad quantitatem legati. ff. de lega. l. cum ab vno. Quintus in expensa funeris vxor

ris que nō tm̄ astringit heredes pro hereditarijs portionibus: sed etiam vtrum pro portione que peruenit ad eum de dote vxoris. ff. de reli. et sump. su. quotiens: et l. veluti. Preterea licet heres pupillus sit: nō tamē differri potest solutio debitoꝝ preteritu pupillaris etatis: vt. l. de act. hered. sub preteritu. Sed ve malicie tps̄ hui⁹ in quo vix aliquis inuenitur fidelis ad exequēdū piā volūtatem testatoris: oēs pro pro lucro inhiāt: solutionē ptrahūt: diminuūt: debita denegāt: dissimulāt: pierant nec iniusta iustificat: imo et testatorē modis omnibus a salubri debitoꝝ solutione iniustoz restitutōe: legatoruz ordinatiōe reuocant: sicut legit̄ inronicis ministroꝝ generaliū ordinis minoz: q̄ quidam vsurarius habens vxorem nobilē et ples multas infirmabatur: quē quidā frater minor audiens cōfessionem eius ita terruit q̄ vocato notario vniuersa restitui mandauit. sed fratre recedēte accessit vxor antevirus statuēs oēs proles ac cū lachrymis rogās vt eis miserere: q̄ fame morerent̄ et ad tā tam miserā deuenirent: qui stulta et iniquitate motus accersito notario oīa stultit̄ de filioꝝ amore reuocauit: que salubrit̄ ordinauit p̄ salute anime. Quo audito frater ille iterū accessit et de restitutōe faciēda inducere voluit: cui miser r̄ndit nequaquā posse se filios exheredare: et in tanta egestate relinquere: tunc frater ait cū feruore spūs ex q̄ tu reuocas q̄ p̄ salute tua salubriter ordinasti: et ego reuoco absolutionē tuorum peccatoꝝ quam tibi dedi et statim videntibus cunctis quidam coruus ad infirmum accessit et rostrū in eius ore ponēs tam diu tenuit donec miser ille tristes animā exalauit: et tunc cum ea subito enolauit: qd̄ a nobis auertat iesus christus. Ad laudem dei omnipotentis.

Quibus de causis possunt heredes exheredari: et vtrum religiosi possunt succedere ab intestato: aut facere testamētū: Sermo IX

Dnoꝝ patrē et matrem.

Materia de testamentis gra breuitatis cōcludere cupientes. Primo q̄rim⁹: vtrū filij v̄ heredes ipso iure quāq̄ excludunt̄ ab intestato: pre-

sertim cū bona defunctoz ad heredes de etiam illoꝝ q̄ dānati fuerit: vt. l. de bonis dam. aut. bona. Ad h̄ ddm̄ q̄ sic: propter aliqua crimina patris. Primo propter crimen heresis in patre: quia bona hereticorum sunt ipso iure fiscata: vt patet li. vj. de here. c. cum fm̄ leges: vbi subditur: Bona hereticorum qui graui⁹ horribilius ac detestabilius q̄ predicti delinquūt: ipso iure de fratrum nostrorum consilio decernim⁹ confiscata. Vide etiam sequentia si placet. Sic etiam filius propter heresim hereditario iure priuatus est vt hic: et extra. e. ti. c. vergentis. et in glo. Secundo si pater commisit crimen lese maiestatis priuantur filij iure successionis etiam omnium proximorum vt perpetuo pauperes et egentes p̄maneāt et infamia eos semper paterna cōmittetur: vt ptz. vj. q. j. c. quero. §. si quis. vbi etiam exponit̄ quid sit crimē lese maiestatis. Et fm̄ quosdam in causa simonie qd̄ ei parificatur: vt ibidem. §. sequenti. et in glo. Tertio si pater erat patronus seu habuit aliquod ius seu feudum in ecclesia qd̄ deberet transire ad filios: et ipse interfecit v̄ mutilauit rectorem illius ecclesie v̄ clericū: tunc em̄ perdit omne ius et omnē dignitatem suam quā in ea habuit et nihil perueniet ad filios: vt extra de penis. c. in quibusdam.

Secundo proinde queri potest: vtrū pater in aliquo casu potest exheredare filium presertim in legitima portione que est debita iure nature: ita q̄ illi portioni nullum grauamen imponi potest: vt. l. de inoffi. testa. Ad hoc dicendum q̄ sic in multis casibus qui tanguntur: extra de iure iuran. c. quinta uallis. in glo. et i. auten. vt cum de ap. cog. §. causas. col. vij. Primus casus est si filius manus iniecerit in p̄rem vt offenderet eum: vel si grandem v̄ grauem iniuriam fecerit patri et contumeliā. Mirum cum propter illusionem illatam hoc maledictionē ingessit filio suo cham dicens: Gen. ix. Maledictus Chanaan seruus erit fratribus suis. Secundus si parentes criminaliter accusauerit preter q̄ de crimine lese maiestatis: vel de offensa contra cōmunitatem sue ciuitatis facta: v̄ etiam de heresi: vt dicit glo. in. c. cum haberet. extra de eo qui dux. in. mat. quam pol. q̄ pater ex iusta causa potest recusare nec etiam alar filioꝝ: puta si eum accusauit suā accusatio fuerit facta de crimine capitali: siue etiam ex delatione pater graue

dispēditū passus sit: t' aut. vt cū de appel. cō
gno. §. si dolor. et idē ē si fili' calūniose p̄t
litē mouerit a q̄ si pat' defecerit: optet eum
dāna grauiā sustinere. Terti' si fili' male/
ficus efficiat' vl' cū maleficis verſet: sic sūt
fures: latrones: raptōres: homicidē: pira/
te et filies. Amix cum p̄cipiat dñs dicens:
Exo. xxij. Maleficos ne patiaris viuere.
Quart' si filia vitā luxuriōsā elegerit: cū
tñ pentes eā p̄ posse dotare vellēt: nisi ne/
glexerint eā nubere vsq; ad. xxv. annū. tūc
em̄ tenet eā dotare si alicui adhererit: etiā
indigno et cū illo manebit etiā iūto patre
nec exheredabit: vt p̄. xxxvj. q. j. c. de ra/
ptōrib'. i glo. Si tñ vagā luxuriā elegerit
exheredari poterit: et filr si fili' misceat' cū
nouerca aut ꝓcubina p̄ris sut: sic Rubē ꝓ/
mogenit' Jacob fecisse legit: cui Jacob p̄
bñdictione ait Gen. xlix. Nō crescas quia
ascēdisti cubile p̄ris tui: et maculasti stratū
eius: vnde ꝓuat' fuit iure ꝓmogeniture. Et
paulus tradidit eū sathane ad possidēduz
corpālē q̄ habuit vxorē p̄ris sui. j. Cor. v.
i glo. Nō generalr oēs exheredari p̄nt iu/
re poli: q̄ vitā infamē ducūt et pctis inser/
uūt: nā si in veteri lege tales filij iuben' i
terfici: vt p̄ Deut. xxi. vbi d̄r. Si genuerit
hō filiū ꝓtumacē ac ꝓteruum q̄ nō audiat
p̄ris ac m̄ris iꝓerū et cohercit' obedire cō
tēpserit: app̄hendēt eū et ducēt ad seniores
ciuitatis illi' et ad portā iudicij dicētq; ad
eos. Fili' n̄r iste ꝓtern' et ꝓtumax ē moni/
ta n̄ra audire ꝓtēnit: cōmessatiōib' vacat
et luxurie atq; ꝓuiuijs: lapidib' eū obruet
ppl's ciuitatis et moriet' vt auferat' malū d̄
medio v̄ri. Quid ḡ faciēdū ē i lege gr̄e et ꝓ
fectiōis: lex enī canonica lz nō adimittit
grauē: tñ iꝓonit p̄niam: et iō licet lex nō ex/
p̄mitit tales eē ꝓuādos hereditario iure
satis tñ innuit in glo. de iureiur. in. c. q̄nta
uallis: et i aut. ꝓall. q̄ si fili' fuerit iocula/
tor ꝓ volūtātē p̄ris: hereditaria successiōe
ꝓuari pōt: nisi p̄ eā dē habuerit ꝓfessiōez:
qui tñ ludus ꝓm se nō ē illicit' dū vtat' mo/
derate qz ordinat' ad solaciū hoīb' exhibē
dū: vt dicit sanct' Tho. sc̄da 2. q. clxviij. et
habet supra l. iij. ꝓcepto: multo forti' ḡ ex/
hereditari pōt in his ꝓseuerās criminib':
notōijs et scādaloſis ifamia plenis: vl' etiā
si ꝓ volūtātē pentū inter cithararios vl' mi
mos ꝓseuerauerit. Quint' si fili' ꝓhibue/
rit pentib' facere testm̄: tūc ab eoz heredi/
tate repellēdus ē: vt: L. si q̄s aliquē testari
ꝓhibuerit. l. j. Sext' si fili' pentib' furioſ

debitā curā nō adhibuerit vl' iꝓēderit: qz i
tali nccitate tenet eoz curā h̄re et eis serui
re. Septim' si fili' rogat' a p̄re ob debitū
i carcere detruſo vt fideiubeat p̄ eo si vult
fideiubere i eo p̄ q̄ creditores ei' fideiuſſo
rē recipere volūt qd̄ tñ i filijs mascul' locuz
h̄z. Octau' si fili' p̄rem captū a saracenis
redimere nolit: i q̄ cāu si p̄ in captiuitate
decedat: hereditas ad eccliaz spectat. No/
nus si p̄ sit catholic' et fili' efficit' heretic'
puta cū publice ꝓdicat heresim vl' cōfiteſ
vel ꝓfiteſ vl' defēdit: vl' corā ꝓlato suo cō/
fessus vl' ꝓuinct' aut snialit' dānat' sit de
heresi. Decim' si fili' crimē lese maiestatis
iꝓerit: vt de pe. di. j. si q̄s cū militib'. An
decim' addi pōt cū fili' machinat' fuerit
in mortē p̄ris: vl' nouerce illi' q̄cunq; mō.
Et nota generalit' qz oēs iste cāe ingratitu/
dinis tollūt a filio ꝓ ingressū religiōis:
vt p̄. ex de apostatis. c. ex litteraz et in glo.

Tertio hō hui' occasione q̄ri pōt: vt ḡ B
p̄ exheredare pōt filiū ex eo qz transit ad
religiōē: h̄ ē q̄rere: an religiōsi ꝓfessi suc/
cedūt i bonis pentū vl' in testō vl' ab inte/
stato: ꝓserti cū religiōsoꝝ cognatio non di/
cat eē in terra s̄ i cel: vt in aut. quō oportz
monachos. §. nō egrediet'. In cui' figura
melchisedech d̄r eē sine p̄re et sine m̄re sine
genealogia: et i lege veteri nō habebant le
uite ꝓtē possessionū: s̄ habebāt ꝓmitias et
oblatōes vñ mortui facti sūt mūdo ꝓ ꝓfes/
sionē religiōis. L. de epis. et cle. l. deo: imo
trāslati dicunt' in corpe et i aīa. in aut. h̄ cō
stitutio interpretat' ꝓiorē ꝓstōem: i ꝓn. col.
vj. Ad h̄ d̄m qz sicut ꝓ ingratitudinē ꝓte
ritā aliq̄s exheredari nō pōt ꝓstq; factus
ē monach'. aut. de monachis. §. j. et. xix. q.
vl. §. vl. vbi d̄r: Nō liceat pentib' liberos
vl' liber' parētes ab hereditate sua repelle
re monachos factos q̄uis dū laici fuerāt
in cām ingratitudinis incidērūt: sic mltō/
magis succedere p̄nt. Nec obstat illud. xij.
q. j. c. cleric'. vbi d̄r: qz clerici nō debēt h̄re
ꝓtē hereditat' paterne cū habeāt heredita
tē dñi. et. e. ti. c. cui dñs portio ē: qz h̄ soluit
Matthe' i cle. vl. de regu. qz illud itelligit'
ꝓm vet' testm̄ q̄ tpe leuite ꝓmicias hēbāt:
et oblatōes: nec hēbāt ꝓtē possessionū: ho/
die hō ꝓ filiū ꝓfectiōis ē qd̄ amplectunt'
veri religiōsi q̄ nihil ꝓrij possident s̄ sunt
illis oīa cōta: nā in cōi nō mēdicantes h̄re
possūt bona: nō solū mobilia s̄ etiā imobi
lia et hereditaria: vt p̄. xvij. q. j. c. j. et i gl.
et. xix. q. vl. §. si q̄ mulier. et iō nō valet imo

prava ē s̄uetudo: q̄n̄imo poti⁹ ē corrupte
la q̄ monachi ad hereditariā successionez
nō admittant: vt notat p̄ Hug. xx. q. iij. c.
phis. in. iij. glo. r̄ i glo. Bar. r̄ concordat lex
C. de ep̄. r̄ cler. l. deo nob: r̄ s̄. nullam: reti
net enī monach⁹ iura suitatis que multa
sūt: vt notat i lege: si fili⁹ q̄ patri. ff. d̄ vul.
r̄ pupil. sub. Q̄ si q̄rit: q̄d ḡ de medican/
tib⁹ puta q̄ ē p̄fessus regulaz medicātium
vtz succedere debeat in hereditate. Ad h̄
r̄ndet Matthe⁹ i dicta cle. q̄ lz mōasteriū
nō sit capax hereditatis vt possideat: cape
tū pōt vt v̄dat: ar. ff. del. l. cetera. s̄. si duo
bus: r̄. l. filius. s̄. sicut: r̄ ex de p̄ba. in. c. in
p̄ntia. Exciptiūt fratres minores q̄ i nullo
succedūt ab intestato: et q̄d dictū ē prius:
cognatio religiosoz nō dicat̄ eē in terra s̄
in celis: nō ē v̄z simpliciter: imo q̄tuz ad
succedendū cognatis r̄ agnatis ad como/
dū monasterioz eoz cognatio ē etiā in ter
ra: vt notat in dicta. l. deo nobis: verūtū
saluo saniori iudicio: q̄cūq; clerici vel reli
giosi possidētes: sufficientiā vict⁹ r̄ vestit⁹
habētes: bonaq; sua turpiter et inutiliter
dilapidātes: q̄z de paupib⁹ cura minima
ē: bonis nō solum p̄prijis s̄ etiam crucifixi
multifarie multisq; modis abutētes: tāq̄
indigni iudicio poli hereditaria successio/
ne p̄nt p̄uari: r̄ bona ad vsus pios vel lici
tos p̄uertī r̄ maxie h̄ locū habet in mona/
chis q̄ talib⁹ bonis in p̄prietate dānabili
solēt abuti: q̄b⁹ ē p̄prijū nullū h̄re p̄prijū.
Ihm̄ix cū de oib⁹ oblatis tā cleric⁹ q̄ mo/
nachis victū t̄m r̄ vestitū simplicēq; cōpe/
tētā sui stat⁹ p̄ seip̄tis dūtaxat cōcessa no/
scunt: cetera sunt paup̄ez r̄ ip̄i disp̄sato/
res dei sicut patz. xvj. q. j. c. decime. c. qm̄
quicq; d: r̄ ideo si ea q̄ paup̄ez sūt. i. oia su/
stētationi nature supflua q̄ paupib⁹ sūt as/
signata: i vsus vel abusus p̄prijos suscipi/
unt: p̄fecto sacrilegiū incurrūt: r̄ p̄ abusi/
onem taliū iudiciū sibi māducāt r̄ bibūt:
vt ibidē dicit: r̄ ideo merito priuādī sunt
habēdis: q̄ tam dānabilē abutunt̄ habi/
tis: ne sumāt occasionē amplior̄ malicie.

Quarto p̄inde q̄ri pōt: vtz religiosi v̄
etiā clerici nihil habētes nisi intuitu eccle
sie acq̄sita: q̄dētes testamentū via facti: p̄
h̄ ip̄os testamentū illud recipiētes p̄stitu/
unt veros r̄ iustos possessores: s̄ ē vtz illō
testamentū recipe r̄ retinere p̄nt: p̄sertim
cū prius ostensū sit q̄ tales via iuris testa/
mentū q̄dere non p̄nt. Ad h̄ dicēdū q̄ nō:
q̄d ptz primo de religiosis: ex de testamen/
tis: r̄ v̄l. volū. c. qz ingrediētibus: vbi dicit
de quada; abbatissa q̄ postq̄ regendi
officiū suscepit q̄dito testamēto: glo. d̄ bo/
nis p̄prijis r̄ non abbacie legata q̄busda;
reliquisse dicēs eā vsq; in diem obitus sui
nō induisse habituz monachalē s̄ i vestib⁹
q̄b⁹ vtunt̄ loci illius p̄sbi p̄mansisse: sicut
r̄ illa q̄ ante illā fuerat abbatissa: r̄ h̄ pene
ex s̄uetudine licuisse: glo. hec cōsuetudo
nō p̄dest: qz non q̄d fiat: s̄ q̄d fieri debeat
p̄siderādū ē: sequit̄. Necessariū ḡ visū est:
qz postq̄ abbatissa ordinata est r̄ in mona/
sterio p̄ annos plurimos vsq; ad obitū p̄/
fuit: vestis q̄litate ad culpam forte ep̄i p̄ti/
nere q̄ eā sic eē p̄misit: glo. forte non ē nota
dubitatiōis s̄ affectiōis: sequit̄: non tamē
potuisse monasterio p̄iudiciuz irrogare: s̄
r̄ res ip̄i eidē loco ex q̄ illuc ingressa r̄ ab
batissa p̄stituta ē de iure cōpetere: s̄ ibi: ex
q̄ ptz q̄ multomin⁹ abbatissa licentiā dare
pōt monialib⁹ q̄dendi testamentuz. Sc̄do
ptz de clericis. e. ti. c. cū in officijs charita/
tis p̄mo loco teneamur illis obnoxia q̄/
bus beoeficiuz nos cognoscim⁹ recepisse:
ecōtra q̄dē clerici cū ab ecclesijs suis mul/
ta beneficia p̄ceperūt bona p̄ eas acq̄sita i
alios trāsserre p̄sumūt: hoc igit̄ qz antiq̄s
canonib⁹ cōstat inhibitiū: nos indemnita/
ti eccliaz p̄uidere volētes siue intestati de
cesserint siue alij cōferre noluerint: penes
ecclias eadem bona p̄cipimus remanere.

Quinto deniq; queri pōt: vtz filij parē/
tes et nepotes auum vel auā exheredare
p̄nt p̄pter aliq; causas. Ad h̄ dicendū qz
octo sunt cause p̄pter q̄s etiā illi possūt ex
heredari: q̄ tangūt in au t̄. vt cū de appel.
cog. s̄. causas: r̄ s̄. si oēs: coll. viij. omnes t̄m
iste cause ingratitudinis tollunt̄ etiā p̄ in
gressum religiōis: vt dicit Ber. ex d̄ apos.
c. ex l̄raz. Prim⁹ casus est si p̄ filiū accu/
savit vel mater de aliq; crimie p̄terq; de cri
mine lese maiestati: vel etiam de heresi: ex
emplū illi⁹ habem⁹ in legenda sancti An/
dree de m̄re luxuriosa: q̄ filiū iniuste accu/
savit eo qz illi commiseri recusavit. Sc̄ds
casus est si pater vite filij p̄ venenū v̄l ali/
ter insidiatus fuerit: quātomagis si vnuz
filiū interfecerit ab alijs exheredari pote/
rit: sicut mihi p̄stat de quoda; q̄ insaniens
libidine ad quādā vt illā in m̄rimonio sibi
copularet: vxorē p̄riā r̄ vnū filiū vene/
no dato interemit: sic Athalia regina libi/
dine dominādī excecata filios regis q̄s i/
uenire potuit interfecit. Terti⁹ casus si p̄

uxori: filij vel concubine se carnaliter imiscuerit. Quartus casus si pater filium testari prohibuerit de his de quibus testari potuit. Et si quis aut aliquem testari prohibuerit. l. j. Quintus casus si pater filij furiosi curam non egerit. Sextus si pater filium non redemit captum a saracenis subueniendo sibi: quia tunc si filius in captiuitate decedat: bona de quibus ipse testari poterat debent esse ecclesie: vel dari debent pro captiuorum redemptione: si vero redeat rite patrem potest exheredare. Septimus casus si pater sit hereticus et filius catholicus: nimirum cum bona hereticorum sint confiscata: ut patet li. vj. de hereticis. c. cum secundum leges: ubi tamen subditur: confiscationis tamen huiusmodi executio vel bonorum ipsorum occupatio fieri non debet pro principibus aut alios dominos temporales: nisi pro episcopo locali vel aliam personam ecclesiasticam quam super hoc habeat potestatem: et sententia super eorundem criminum fuerit promulgata. Octauus si pater uxori filij dederit venenum ad mortem vel membris alienationem: vel aliter insidiatus fuerit eius vite: et eodem modo intelligendum est si mater dederit marito filie venenum: vel aliter insidiata fuerit eius vite. Denique generaliter cum filij vel parentes qui de iure communi sunt instituti heredes: secundum statutum et personam sufficiunt in bonis: et in eis appareat bonorum illorum manifesta abusus vel dilapidatio in superbia voluptate vel cupiditate: tunc iure pollice potest testator illa bona disponere ad dei honorem vel pauperum subuentionem: exheredando heredes heredes: quia ad hoc et heredes illi obligantur in eo casu: iuxta illud quod superest date elemosinam: hoc enim preceptum est secundum doctores: et sic alteri subtrahere occasio possidendi illa bona in superbia et abusione: ac proprie salutis melius consulere nam regula iuris est. Qui occasionem dani dat: danum dedisse videtur. Et ideo qui relinquit alteri quod verisimiliter timeat ab eodem abuti: non cuitat precipium peccati: quod a nobis auertat christus iesus. Ad laudem dei.

De obedientia erga prelatos et ecclesiasticos et professione proprio sacerdoti facienda: Sermo X

Honora patrem tuum

h. r. Secundo modo preceptum istud exponitur de patre spirituali: qui gerit curam salutis animarum vel in seculo vel etiam in religione. Quartum igitur ad patrem spirituales in seculo curam animarum habentem hono-

ra eum quia te de fonte baptismatis regenerauit: et per sacra diuinum alimentum ministrat: ac sanctis exemplis et predicationibus instruit et informat. Hunc ergo patrem tripliciter honorare debemus scilicet humiliter obediendo: fideliter subueniendo: et reuerentiam exhibendo. Quartum ad primum patrem spirituales. i. prelatum et membra. i. ecclesiam honorare debemus humiliter obediendo: in his potissime ad quod de iure tenemur: puta cum precipit festa celebrare: ieiunare: in dicta ecclesie seruare: excoicatos vitare: quia horum similium transgressio si fit ex deliberatione et contemptu: constituit mortale peccatum: hinc dicitur Deus. xvij. Qui superbit nolens obedire sacerdoti impio: morte morietur. Hinc primo quod potest: ut subditur plato suo ecclesiastico teneat in omnibus obedire: sed etiam malus sit: preteritum cum dicatur. De prima canonica. ij. Obedite prepositis vestris: non tamen bonis et moderatis: sed etiam discipulis: et Mat. xxij. dicit dominus: Super cathedram Moysi sederunt scribe et pharisaei omnia ergo quecumque dixerint vobis seruate et facite: secundum vero opera eorum nolite facere: dicunt enim et non faciunt: sed hi sunt mali prelati quibus dominus in omnibus obedire precepit. Hinc cum et malis prelatibus carnalibus obedendum est. Ad hoc dicitur quod super illud Romo. xij. Vis anima prelatibus sublimioribus subdita sit: dicitur glo. eo quod superiores sunt obedendum est eis: cum ergo subiectio debet alicui ratione prelatibus sublimioribus quod diu manet prelatibus debet manere obedientia: quia manente causa debet manere effectus: et quia prelatibus prelatibus cum sit donum gratie gratis date non gratum faciatis: pro peccatum non tollit: quia peccatum non opponit: ideo in malo prelatibus nihilominus manet prelatibus prelatibus: et prosequens illi debet obedientia: ut patet. viij. q. iij. c. nonne: in glo. Quod si contingat prelatibus tolli totaliter ut per depositionem: tunc tollit etiam totaliter obedientia: si vero contingat ligari scilicet ad tempus vel in certis casibus tunc similiter ligatur obedientia. Ad hoc est de elec. c. venerabilis: et idem est si obedientia inhibetur vel suspenditur ad tempus: ut. xv. q. vj. c. nos factorum: ubi dicitur Aristoteles. li. j. ti. xxij. post Alex. an. quod malo prelatibus honor debet quod diu ab ecclesia toleratur: et sed male presideat: haberi debet ut bene presides: quosque ab ecclesia deponatur: ubi non debet ei debita obedientia et reuerentia subtrahi a subditis: nec inferiorum est iudicare de prelatibus: ut scilicet bene operentur vel non. Roma. xij. Tu quis es qui iudicas seruum alienum: et sic obedendum est malis prelatibus. Sed in quibus obedendum est: ostendit sanctus Theo.

scda. 2^a. q. cllij. dicens: q̄ homo simpliciter deo subijct̄ q̄tum ad om̄ia exteriora ⁊ interiora: ⁊ ideo in omnib⁹ ei tenet obedire: sed homo non tenet in oib⁹ homini obedire. Nam duobus modis cōtingere pōt q̄ supiori suo non tenet obedire. Primo modo ppter p̄ceptum maioris potestatis: nullus enī p̄cipere pōt cōtra p̄ceptum dei vel etiaz supioris p̄lati: dum illud rōnabile fuerit: vt ostendit glo. Roma. xiiij. super illud qui resistunt ei ⁊c. Secūdo modo si p̄cipit illud in quo nō est subiectus: naz in his que p̄tinent ad interiorē motum volūtat̄is: nō tenet homini obedire s̄ soli deo: sed solū in his que exteriori p̄ corpus sunt agenda: ⁊ hoc s̄m rōnem supioritatis: sicut miles duci in his q̄ p̄tinent ad bellū: seru⁹ dñs in his que p̄tinent ad disciplinaz vite ⁊ curam domesticā: christianus p̄lato p̄lato ecclesiastico in his q̄ p̄tinet ad salutem anime: non enī p̄latus ecclesiastic⁹ auctoritatē habet impandi p̄ libito suo: s̄ sicut religiosi qui p̄fiterent regularem p̄uersationē s̄m illam suis subdunt p̄latis: ⁊ ideo q̄tū ad illa sola tenent obedire que p̄t ad regularem p̄uersationē p̄tinere: q̄ est obedientia sufficiens ad salutē: sic etiam om̄is christianus qui i baptismo christianā p̄mittit p̄uersationem: s̄m illaz etiam suis p̄latis subdit: ⁊ igit q̄tum ad illa sola que requirunt ad p̄uersationem christianā: put sancta mater ecclia: non solū ex iure diuino s̄ etiam positiuo: sufficienter expressit tanq̄ necessaria ad salutē: christian⁹ obligat⁹ habetur d̄ necessitate salutis: sed q̄cquid ad hoc de bono supaddit: p̄tinet ad cumulū p̄fectionis: ⁊ sic p̄tz q̄ subditi suis p̄latis non tenent in omnib⁹ obedire sed in aliq̄bus determinate: dicit enī Guil. q̄ inferiores tenent obedire p̄latis ecclesiasticis i his ad quoz obseruationē in baptismo se obligauerūt: vt scz teneāt veram fidē cum opibus ⁊ abrenūcient sathane ⁊ p̄p̄is ei⁹ ⁊ oib⁹ opib⁹: ⁊ p̄ p̄sequēs q̄tū ad oē p̄ctm vitādū ⁊ sp̄iale bonū p̄sequendū: s̄ i alijs actib⁹ nō subdūt eis: nisi inquātū ad ista reduci seu p̄tinere p̄nt: vnde. xj. q. iij. c. nō semp̄ malum est non obedire p̄cepto: dicit glo. q̄ inferior obedire non debet nō solū q̄n est iniustū: sed etiam q̄n est inhonestū: vel etiam incomodū: quod vltimū tñ non est in omnib⁹ intelligēdū. Secūdo queri potest: cum subditus sit in obedientia p̄lati in his saltem que sunt ad aīe salutē ne-

cessaria: vtz ergo liceat ei alicui alteri cōfiteri q̄ p̄p̄o p̄lato. Ad h̄ dicēdū s̄m Rich. ⁊ Alsten. loquendū est de p̄fessione dupliciter. Uno modo put est opus virtutis directe repugnans hypocrisi: in quo q̄s seipm̄ accusat: ne alius q̄ est appareat: vel mala sua aperit ad morbi inuestigandā curatio nē: ⁊ hoc modo cōfessio fireri pōt cuilibet qui pōt adiuuare instruendo vel orando: vel de quo pōt homo erubescere ⁊ humiliari: ⁊ alter exemplo humilitat̄ meliorari: non peccatorū cognitione deprauari: ⁊ sic quis cōfiteri potest cuilibet peccatū suum siue clerico siue laico. Sic enī dicit Bern. sup canticas: Vir p̄fectus est veritatis amator: qui om̄es vellet noscere sua mala: dū tamē ei nō esset causa mali sed boni. Alio modo put est opus sacramētale ordinatū ad recōciliationem que fit p̄ absolutionē ⁊ hec cōfessio nulli est faciēda nisi p̄sbytero: vt eē de pe. ⁊ remis. c. omnes: ⁊ lz q̄daz sentire videant q̄ in casu necessitatis necessariū sit p̄fiteri laico: tñ s̄m Alsten. p̄trariū ē vtz: qz p̄sbro non laico p̄ceptū ē in dicto. c. est tñ licitū ⁊ cōgruū si assit idoneus laicus tpe necessitat̄ illi p̄fiteri: ⁊ sic itelligit magister Iniaz s̄m Hein. boye: in. iij. di. xvij. c. vi. dicens: Si defuerit p̄sbr p̄rio faciēda est cōfessio. Qz si q̄rit ad q̄d talis p̄fessio valeat: rīdet Tho. ⁊ Alsten. q̄ baptism⁹ habet efficaciam ex s̄ctificatione materie: ⁊ ideo a q̄cūqz p̄ferat alicui sacrm̄ recipit: s̄ vis p̄nie sacralis p̄sistit i s̄ctificatione ministri: ⁊ ideo q̄ laico cōfiteat: lz impleat quod ē ex p̄te sua de p̄fessione sacramentali: sacrm̄ tñ absolutōis non p̄sequit: ⁊ ideo valet tñ ad diminutionē pene q̄ fit p̄ cōfessionis meritū ⁊ penaz: sed nō p̄sequit diminutionē illā pene que fit ex vi clauū: ⁊ ideo sic p̄fessus magis punit post istam vitam q̄ cōfessus sacerdoti: minus tñ punitur q̄ si nulli fuisset cōfessus: verūtamē extra casū necessitatis q̄s cōfiteri debet p̄ p̄lo sacerdoti: vt p̄tz i dicto. c. oīs: vbi dicit Hein. boye: p̄ Hosti. ⁊ Jo. an. q̄ p̄p̄ sacerdos d̄: cui cura p̄ochialis ecclie ē cōmissa siue sit rector siue vicari⁹. Cura autē est vigil onerosa ac sollicita custodia aīaz alicui cōmissa: vt curet ne pereāt s̄ saluet: q̄ cōpetit ex lege vel cōmissione canonica aut cōsuetudine vel p̄scriptiōe p̄ sedē apli: cam non improbata: vñ p̄p̄ius sacerdos dici p̄t: q̄ habet imediatā curā. i. sacerdos p̄ochialis. Similit̄ papa et ep̄s sūt p̄p̄ij

sacerdotes et immediati: sicut archiepiscopi: ut
 est de officio archiepiscopi byteri .c. officium .c. ut sin-
 gule. Item legatus pape vel penitentiarius pa-
 pe: ut de officio legati. et idem videtur intel-
 ligendum de generali vicario episcopi: est de officio
 suo. ordi. c. inter cetera: et sufficit licentia
 cuiuslibet istorum ut quis confiteri possit alteri
 quam proprio sacerdoti: etiam si licentia sit genera-
 lis. s. non expresso cui confiteatur: ut patet in extra-
 uaganti. Jo. xxij. que incipit: vas electionis: et
 si quis dicit se habere licentiam a quoquam istorum dicit
 Dei n. boye: quod sibi credendum est: quia non est presu-
 mendum quod sit in memoriam proprie salutis. Tertio
 occasione iam dictorum quorum potest: an fratres men-
 dicantes qui deputantur ab episcopis vel etiam a
 summo pontifice ad audiendum confessiones: li-
 centiam sacerdotis provincialis habere debe-
 ant: et utrumque ipsi fratribus sic deputatis con-
 fessi teneantur semel in anno confiteri proprio sa-
 cerdoti: presertim cum sacerdos sacra ministras
 agnoscere debet vultum peccatorum suorum: ut dicit
 Ecclesiasticus. xxij. curam illius habe. Ad hoc dicitur
 quantum ad primam partem questionis: quod Jo. an. in clem.
 super cathedra: in glo. super verbo: denotat: dicit
 quod non est necesse licentiam petere propter verbum li-
 bere: et idem tenet Paulus de lazariis: et in-
 telliguntur medicantes fratres predicatores et
 minores: et ibi per Clementem quantum pro-
 rogatum est ad Augustinum. et per Jo. xxij. ad carmeli-
 tas. Quantum autem ad secundam partem questionis: dicitur
 dicitur quod licet quidam doctores sentiant ut archiepiscopus.
 et Jo. mo. quod ipsi fratribus confessi teneantur se-
 mel in anno confiteri proprio sacerdoti: tamen Jo.
 an. super verbo: absoluti: dicit quod a fratribus ab-
 soluti non habebunt ulterius necesse confiteri pro-
 prio sacerdoti. Nec obest. c. ois: quia intelligi-
 tur de illo qui alteri legitime confessus non
 erat: ut dicebat Bernardus in constitutione: inter
 ceteras: et Jo. xxij. in extraganti. vas electio-
 nis: quod de facto tenet. Et dicit Hein. boye:
 quod hoc verum est: aliter patens et officium de homini de
 modico vel de nihilo operetur: imo forsitan in qua
 da derisione haberetur: cum pauci confiterentur eis
 videntes teneri se nihilominus sacerdoti pro-
 prio eadem peccata confiteri. Idem tenet Guil.
 de mote: dicens: quod de rigore et veritate sacri
 quantum ad culpam mortalem et penam perpetuam: di-
 citur fratres in sacro penam reputantur proprio sacer-
 dotes: et sic satisfactum est capitulo: ois: sed quia con-
 fessus est exhibendum corpus christi per proprium
 presbyterum et non alium: nec potest esse bene certum presby-
 tero de confessione facta fratribus homini: idcirco
 equum et utile est ultra necessariam confessionem
 ne talibus facta: voluntaria non obmittatur: ad

ostendendum subiectionem et obedientiam suo pre-
 lato confitendo. s. illa peccata que citra ultimam
 confessionem perpetraverit vel etiam omnia si placu-
 erit: aliter enim detraheretur presbiteris et eorum eccle-
 siis: quibus provinciali dantur omnia vel denarium in
 sua confessione que consuetudo non improbat: sicut
 doctores tamen in dicto. c. ois: sunt aliquid casus in
 quibus non debet confiteri proprio sacerdoti: sed re-
 quiritur curato: imo dicitur quod potest et debet li-
 cite alteri confiteri. Primum casus est si proprius
 sacerdos sit inscius et ignarus vel indiscretus
 ut patet de pe. di. vi. c. placuit: ut deinceps
 nulli sacerdotum liceat quolibet commissum al-
 teri sacerdoti ad penam accipere: sine eius con-
 sensu cui se prius commisit: nisi per ignorantiam
 illius cui prius confessus est. Secundus casus si proprius
 sacerdos particeps est criminis: ut puta quia
 peccavit cum persona que sibi confiteatur: tunc enim
 tollitur erubescencia confitentis: et ut plurimum
 puritas contritionis impeditur: unde. xxx. q. j.
 dicitur. c. ois: quod confessionis filii quanda com-
 paternitate cum confessore contrahunt: quapro-
 pter si quis hoc scelus perpetraverit: non solum dig-
 nitatis honorem amittat: verum etiam usque ad
 exitum vite iugum penam se subdat. Et Celestinus
 papa subdit ibidem: si quis sacerdos
 cum filia spirituali fornicatus fuerit: sciat se gra-
 ve adulterium commississe: idcirco femina si laica
 est derelinquat omnia: et res suas pauperibus
 reddat et conversa in monasterio usque ad mor-
 tem deo servat: sacerdos autem quia exemplum ma-
 lum dedit hominibus: ab omni officio deponatur et
 peregrinando. xv. annos peniteat: postea vero
 ad monasterium vadit ibique cunctis diebus vi-
 te sue servat deo. Et. c. sequenti. glo. i. c. ois:
 dicitur quod ibi non est filiationis nisi que ad solum sacer-
 dotem: quia plures sacerdotis iugum posset matri-
 monio cum filiis vel filiabus confessionis. Hinc
 enim dicit Job. in. c. ois: quod presbiter grecus non au-
 diet confessionem uxoris sue: et glo. Bar. ibi-
 dem dicit quod sacerdos orietalis non audiet
 confessionem uxoris sue: quia nec ipsa libere confi-
 tetur si commisit adulterium: si ergo laicus in necessi-
 tate audiat confessionem mulieris alicuius: non
 potest postea cum ea contrahere: ar. h. si tamen con-
 trahit forte tenet matrimonium: videtur enim hoc
 tamen sacerdoti prohiberi: cuius est tamen officium sit
 audire peccata confitentium: hoc ibidem glo. sen-
 tit in detestationem criminis: quicquid tamen
 sit: licet videatur inhonestum et inconueniens: si
 tamen audit sacerdos confessionem uxoris
 sue vel concubine: dare potest utique penam: sicut
 Tho. et Alstefi. dummodo tamen aliter habeat au-
 thoritate absolventi. Tertius casus est si

fuerit sacerdos reuelator confessionis quod oīno p̄hibet in dicto. c. oīs. §. caueat oīno sacerdos ne vbo vl' signo aut quib' modo p̄dat aliq̄ten' peccatorē: s̄ si prudētiori cōsilio indiguerit illud absq̄ vlla exp̄ssione caute req̄rat: qm̄ q̄ peccatū in penitentiali iudicio sibi detectū reuelare p̄sūperit: nō solū a sacerdotio deponendū decreuimus verū etiā ad p̄nāz agendā ī artū monasteriū retrudendū. Addit Hosti. q̄ oīb' diebus vite sue pegrinādo peniteat: qd̄ itelligit q̄ diu est in p̄nā t̄pali: puta vsq̄ ad septēniū vel decēniū vel pl' vl' min': fm̄ q̄ p̄nā lim̄itata: q̄ elapsa: ē ī monasteriū de- trudend' vt ibi p̄petuā p̄nāz agat. Quartus casus si verisimiliter timeat q̄ p̄sonaz p̄fiteatē sollicitabit ad p̄ctm̄: et maxime si b̄ p̄stat ex p̄babilib' indicijis vel ex manife- sta cōfessatōe aut fama cōmuni. Quintus casus si p̄ctm̄ sit directe cōmissū p̄ p̄sonam ipsi' curati: et potissime si sit tale peccatū: cui' p̄fessio req̄rat exp̄ssionē et circūstātiāz illi' p̄sone in quā cōmissū ē: vt p̄tz de infamia: de detractatōe et h̄mōi. Sextus casus ē t̄pē iuste necessitat': vt cū q̄s infirmat' vsq̄ ad mortē: vel ītrare debet iustū bellum vel mare: vel aliq̄d sile euidēs piculum: et deest p̄p̄ri' sacerdos. Septim' casus ē si est vagabundus. ff. de iudi. l. heres absens. Octau' cum q̄s q̄rit domiciliū q̄ se p̄ferat. nā et is sine domicilio est. ff. ad municip. l. heres: i. p̄n. et l. ei'. §. cellus. In his deniq̄ casib' p̄dic' et silib': in q̄b' p̄babiliter timet penitēs ex p̄fessioe piculū im̄inere sibi vel sacerdoti: semp̄ debet recurrere ad sup̄iorē et petere licētā alteri p̄fiteatē quā si habere nō possit: idē iudiciū ē ac si non haberet copiā sacerdotis: vñ magis eligere debet laico p̄fiteri: nec ī b̄ trāsgredif' ecclie p̄ceptū: qz p̄cepta iuris positini nō se extēdūt vltra charitatē nec etiā fit iniuria sacerdoti: qz amittere p̄uilegiū videt' q̄ n̄cessa sibi p̄tate abutit': p̄cordat P̄de. Alex. Inno. et Huil. et cōmuniter addūt q̄ si nullo mō habere pōt sacerdotē aliū et necessitas im̄ineat: p̄fiteat' peccatū in genere sine eo d̄ quo possit malum puenire: et addunt Hosti. et Bay. q̄ tales nō debent p̄fiteri cuiūq̄ sacerdoti: s̄ potius illi q̄ alis habet iurisdic- tionē si saltē haberi pōt. Ad laudē dei.

De cōfessione quā et cui ē facien- da aut quā iterāda: et quāliter ē celan- da: et de absolutiōe priuilegiato-

rum: Sermo XI

De noza patrē tuū

h̄ et. Ad maiorē euidentā materiā de cōfessione plen' scire cupien- tes. Primo q̄ri pōt: utz d̄ necessitate salu- tis req̄rat cōfessio: vel sufficeret sola p̄ce- dens p̄tritio: cū enī p̄ p̄tritionē p̄cedentē peccatū dimissū credat': sequēs p̄fessio ne- cessaria nō videt'. Ad b̄ r̄ndet Huil. in suo sacramentali: q̄ si loq̄mur de illo q̄ mortaliter peccauit: tūc p̄cordāt theologi q̄ talis habet ore necessario p̄fiteri: nec papa cum tali disp̄sare posset q̄n cōfiteri tenet': cui' ratio ē substātia et materia d̄ q̄b' ecclia mi- litās fundata ē sunt sacra: quoz vnum est p̄nā q̄ sacra tollere aliud nō eēt q̄ eccliaz subuertere qd̄ papa facere nō pōt q̄ sol' vi- cari' christi est: dicit etiā Tho. q̄ papa ne- cessitatē sacroz tollere nō pōt: sicut nec in- stituere noua sacra: qz sūt ex institutiōe di- uina: s̄ dispensare posset de t̄pē. s. q̄ differ- ret vltra annū. Tñ bñ v̄z est q̄ sola cōtri- tio cū p̄posito p̄fiteatē et satisfaciendū tol- lit peccatū: et reddit viuū et mundatū pec- catorē qd̄ ostendit dñs ī Lazaro: quē sola vocatio oīno reddidit viuū: añq̄ christus eū traderet aplis ad dissoluēdū: q̄ si post- ea non p̄fiteat' vel satisficiat: ingratum se reddit et peccat mortaliter: vñ triplex ē ra- tio q̄re post p̄tritionē necessaria est p̄fessio fm̄ Huil. Prima p̄pter statutūz ecclie: qd̄ p̄cipit p̄fiteri: nam auctas et traditio ecclie obligat vt p̄ceptū: vt p̄tz. xi. di. c. in his reb'. Scda est qz ignoram' an peccatus sit dimissum: q̄ si nō: tñ in p̄nā qz sacramēta- lis ē et effectiua gratie remittit'. Tertia qz dato q̄ sim' sine peccato mortali: vt satis- faciam' p̄cepto pape: necessariū ē saltē ve- nialia p̄fiteri semel in anno: qd̄ p̄pter hoc p̄ceptum est: vt ī eucharistie receptione re- uerētiores sim': vt patz in dicto. c. omnis. Scdo q̄ri pōt: quotiēs q̄s p̄fiteri teneat': an statim p̄petrato mortali peccato. Ad b̄ r̄ndet Hein. boye: in dicto. c. oīs: ex de pe. et re. q̄ cū p̄fessio sit p̄ceptum affirmatiuū nō obligat nisi p̄ loco et t̄pē: et ecclia volu- it in b̄ p̄cepto t̄pē determinare: cuz sit p̄ce- ptū discipline nō nature: vñ determinauit q̄ ad minus semel in anno debet fieri con- fessio: vt in dicto. c. omnis: qd̄ tñ fallit ī mo- nachis nigris q̄ saltē singulis mensib' p̄fi- teri debent: vt p̄tz in cle. de sta. mo. c. ne in agro. §. sane: quā p̄stitutionē q̄ ad hoc ad

97110

97110 post 97110
requiritur

autem quā
statz post
dupl' t̄pē.

alios religiosos dilatare satis honestū ē:
 fm Jo. an. ibidē. Alij xō quis ex ecclesie
 pcepto nō obligent p̄fiteri nisi semel i an/
 no fm ius canonicum: tñ qz fm phm. viij.
 phisicoꝝ volūtas nō retardat facere opus
 volitū: nisi p̄ aliquā causā rationabilē:
 ideo dilatio p̄fessionis si nō ē ex causa rōna
 bili ⁊ meritoria: tūc vl nō ē voluntas suffi
 ciēs ad delectionē peccati: vl dilatio ex cā
 sua ē piculosa vel etiā vitiosa: ⁊ utrobis
 letale dispēdiū iminet aīe. Nam dilatio
 cōfessionis ē piculosa. Primo p̄pter ier/
 titudinē vite dicente dño: Vigilate qz ne/
 scitis diē neqz horā: ⁊ diuiti rñdit: Stulte
 hac nocte repetēt aīam tuā ⁊ c. Scdo p̄pter
 accumulationē criminū: dicit enī Greg. pec
 catū qd p̄ p̄nāz non diluif: moꝝ suo pōde
 re in aliud trahit. Tertio p̄pter elongati/
 onē a deo: ita qz difficilius p̄uertit ⁊ eius
 vita piculosius finit: dicit enī Quidius:
 Qui non ē hodie cras min⁹ aptus erit: et
 ps. Qui se elongant a te p̄ibunt. Quarto
 p̄pter indignationē iudicis qz p̄ hoc mag
 nā i gratitudinē ostēdit re⁹: timēdū ē etiā
 qz qui semel tñ p̄fitef i anno nō facit hoc
 ex amore: s̄ potius ex timore vel ex alia si
 nistra itētionē: qz si nō rediret tps̄ ieiunij:
 nō rediret etiā cū illis tps̄ p̄fessionis pec
 cati. Quinto p̄pter defraudationē grē: qz
 p̄ p̄fessionē p̄ferret: qz redderet hoīem ma
 gis firmū ad resistendū malo ⁊ inherēdū
 bono: multi nāqz desperāt a peccato posse
 resipiscere: donec dolorosa confessione stu
 duerint illud abluere. Scdo etiā dilatio ē
 vitiosa. s. ex negligētia: qz in mortali quis
 existēs iminēte necessitate p̄fitēdi non p̄fi
 tet vel ampli⁹ tardat ⁊ mortaliter peccat:
 que tps̄ necessitas qz ad obligationē p̄fes
 sionis ex quattuor attēdi potest: vt tangit
 Alex. d. hal. in. iij. pte sūme: ⁊ Tho. i. iij.
 Primo ex pte piculi iminentis. s. mortis:
 vtpote si ē in bello: in mari: vel i alio mor
 tis piculo: vel si mulier ē in partu ⁊ silib⁹.
 Scdo ex pte sacri cuiuscūqz suscipiēdi: tra
 ctandi vl p̄ferendi: vel i aliquo actu vt mi
 nistrū ecclie se exhibēdi: verbi gratia. Si
 vult sacru ordīnē recipere: celebrare: eucha
 ristia sumere vel sacramēta ministrare: ad
 quos act⁹ nullus in peccato mortali nō cō
 fessus accedere debet: copia sacerdot⁹ ob
 lata ⁊ necessitate nō vrgente. Tertio ex pte
 stimuli p̄scientie: cum scz p̄scia sibi dictat
 qz statim cōfiteri teneat: ex eo qz desperat
 se posse resistere peccato nisi p̄uia p̄fessioe

qz si illam nihilomin⁹ p̄termittat vel disse
 rat: nō excusat a mortali p̄pter p̄ceptum:
 quē incurrere pōt duplici rōne. Primo cū
 celeritas p̄fessionis p̄temnit vt actus pec
 cati sepius iteref. Scdo cū actualiter cogi
 tat dispēdiū peccati: offensam dei et alia
 hmōi: qz efficaciter illū ad penitentia inci
 tarēt: ⁊ tñ non peniteret: sed poti⁹ illi mo
 tioni resisteret qd esset resistere inspiratiōi
 spūsancti. Quarto ex parte dubij vt si ha
 bet casū de qz papa solus eū absoluere pōt:
 ⁊ nūc habet copia p̄fessoris dñi pape: ⁊ du
 bitat si illum habebit in futuro: vñ si quis
 existens i mortali i his casib⁹ differt p̄fite
 ri: non excusat a mortali: dūmodo debitā
 oportunitatē habeat. Tertio qz potest:
 vtz in aliquo casu tenet qz p̄fessionem fa
 ctam reiterare. Ad hoc rñdet Pe. in. iij.
 qz p̄fessio est i remediū ⁊ in p̄ceptū: quātū
 igit ē in remediū si qz vult itez p̄fiteri bo
 nū est ad maiorē remissionē cit⁹ obtinen
 dam: tā ex pena ⁊ verecūdia qz etiā ex vi
 clauū: quātū tñ ad p̄ceptū nō tenet illam
 iterare: nisi velit postqz chyrograph⁹ pec
 cati qz se diabolo semel obligauerat ē solu
 tus. In aliqb⁹ tñ casib⁹ p̄fessionē reitera
 re tenet. s. vel p̄pter defectū p̄fessoris: aut
 p̄pter defectū p̄fidentis: nam p̄mo reitera
 re tenet si deficit p̄fessoris clauis potentie:
 eo qz non pōt de peccato p̄fesso absoluere:
 ⁊ tūc remittet eum ad supiorē cum litteris
 vel aliter: quā tñ remissionē si peccatus oc
 cultū est facere debet de licētia penitentis
 tñ ⁊ non aliter: vel dimittat eū ire libere
 ad quēcūqz hñtē absoluēdi ptātē. Quō at
 absolutio ista fieri debet ab eo qz remittit
 ad supiorē i his d. qz ptātē hz absoluēdi:
 ondit Tho. i. qdā qdlibeto dicēs: qz sacer
 dos nō absoluit aliquē nisi qz diuinit⁹ cre
 dit⁹ absolut⁹: s̄ postqz a deo est absolut⁹: te
 net adhuc ecclie p̄fiteri: ⁊ quia dispēsatio
 absolutiōis nō ē tota minor tradita. Tene
 tur tñ ei oīa p̄fiteri: ⁊ ip̄e debet ab oīb⁹ ab
 soluere a qz pōt: ⁊ deinde tenet eū remit
 tere ad supiorē absoluēdū de residuo: ve
 rūtñ fm Tho. in. iij. di. xix. sacerdos nul
 lum absoluere pōt excōicatus a culpa: nisi
 p̄us absolut⁹ fuerit ab excōicatione: quia
 p̄ticeps nō est sacroꝝ ecclie excōicat⁹: qz
 tñ excōicati tpe necessitatis absolui p̄nt a
 quocūqz sacerdote ab oībus etiā excōica
 tionib⁹: verūtñ vt habet li. vi. de sen. ex.
 c. eos: si sic absoluta sentētia canonis vel
 hoīs: eo qz recurrere nequeūt ad eū a quo

fuerant absoluendi ppter legitimuz periculu vel impedimentu: si cessante periculo vel impedimento no presentent se illi a quo debebant absolui: mandatu eius recepturi: et vt oportet satisfacturi: reincidentur in eandem sententia: sicut et illi quibus a sede apostolica vel legatis absolutis iniungitur vt ordinario vel alteri se presentent p pnia et q in iuriatis satisfaciatur qtuocius poterint. Preterea si quis aliquem absoluit d facto qd tñ d iure no pot no credit sanctus Tho. eu absolutu ee: excusat tñ p ignorantia iuris: sed multo magis p ignorantia facti: cu credit eu hñe auctoritate nisi fuerit ignorantia crassa et affectata: sacerdos tñ no excusat cuius illud ignorare non licet: idē tenet glo. ij. in x. ex civitates: in clem. sup cathedra. Dic etia Jo. an. q quo ad pena eterna tur est: si a satisfactioe et pnia tutus no est. Quis qrit: qd de pessione sacerdoti facta: q non de iure tenet eccliaz. Ad hñ dicit Fran. de zab. q licet valeant gesta p tale platu facta donec tolerat: vt dicit Inno. et Hosti. qz tñ in foro penitentiali iterptabuntur i pte duriorē tanq tutiozem: ex de scrutinio. c. j. in glo. melius ē vt habeantur p no absolutis: ita q vniuerses qui fuerunt confessi tali plato detecto q no sit vel fuit platus: iterptabuntur debent: q ad mortuos aut iterptabuntur q ex fide saluati sunt: et absolutio valuerit: vt vult glo. ex de elec. in. c. dudum. ij. et qd ibidē textus dicit: q tales aie decipiuntur intelligitur q ad decipientē: q eas qstus gra p dere non curauit qstum in eo fuit: et ideo sanguis eoz a deo distincte requiritur: sicut qz deus nullu decipi velit qstū in eo ē: tales fm glo. saluati in sola fide. Secdo vero iterare tenet si defuit confessoris clauis scientie: qz nescit discernere in lepra et lepra: tñc enī discretiori denuo pfitendū ē: vt i dicto c. ois: de pe. di. vj. placuit. Tertio iterare tenet ex pte defectus pfitētis: qñ scienter dimidiauit pessionē tacendo mortale peccatu: dicit enī Hein. boye: in dicto. c. ois: q no est licitū si quis in fraudē vel ppter verediam diuersis pfitetur: cuiuslibet pte dūtaxat reuelādo ppter verediam: sicut qdam faciunt pfitentes maximā cogertē peccatoz: vt de pe. di. v. c. j. vnde Tho. in. iij. di. xvij. dicit q de necessitate pessionis est: q hō oia peccata sua confiteatur q ptunc habet in memoria alioqn no ē pfitio: sed confessiois simulatio: sed si quis no habuit in memoria quod postea recordatur: suffi-

cit q hoc peccatum dicat explicitē et alia i generali: dicendo q cum alia multa confiteretur hoc oblitus fuit: idē p. Quarto si confitens contempserit vel neglexerit satisfacere et oblitus est iniunctā satisfactionē: quā si sciret et eas implere vellet non oporteret ob hoc iterare pessionem. Quintū qdem addere volunt de eo qui redit ad peccata confessa: quia q reincident non videtur esse verus penitens: sed potius irrisor: de pe. di. iij. c. qui reincident. Sed ad hoc respondet sanctus Tho. in. iij. di. xxij. q reciduas nullo modo tenet peccata dimissa directe pfiteri nec in generali nec in speciali cuiusq confiteatur: sed indirecte sicut illud sine quo sciri no potest debet modus satisfactionis: tenet reciduas notificare peccata dimissa quātū sufficit ad hoc vt sciatur que satisfactio possit illi congruentius iniungi: vt si frequenter lapsum carnis passus est ex aliqua occasione p satisfactionē talis occasio pscidatur: et similiter de alijs peccatis. Sextum etiam qdam addunt de eo qui pfitus est in pposito non deserēdi peccatu: d hoc tamē casu dicit Tho. in. iij. di. xvij. q confessio fm q est actus virtutis no valet sine charitate q est principiu merendi s fm q est ps sacramenti ordinat pfitētē ad sacerdotem qui clauis ecclie habet: et p pfitio nem confitentis cognoscit psciam ei: et fm hoc pot etia esse in eo q no ē contritus: qz pot pta sua sacerdoti nota facere: et clauib ecclie se subijcere: et quis tñc no pceptat absolutiois fructu: recedente tñ fictione incipiet recipere sicut etia i alijs sacramentis: vñ no tenet iterare pessionem ad quā fictus accedit: sed tenet postmodū fictionē suaz confiteri: cōcordat p. Ad hoc etia facere videtur de pe. di. j. c. mensuras. s. no ita: vbi dicit. Nec est necesse vt semel sacerdoti confessi sumus denuo pfiteamur: sed lingua cordis no carnis apud verū iudicē ea iugiter confiteri debemus: et licet Ray. et Hosti. contrariū tenent: tñ istud verius videtur. Hinc extra de pe. et re. c. q qdam: dicit Alex. iij. q lz non sit vera hñi pnia: admittēda tamen est eoz confessio: et crebris salutarib monitis est pnia indicēda: glo. talis penitentia no ē vera. i. fructuosa quo ad vitam eternā: valet tñ ei q facit et sentiet fructum eius cū de alio crimine penitentia egerit: vt pty de pe. di. iij. s. vlt. in fine. Quarto qrit potest an peregrini confiteri pnt alieno sacerdoti: et absolui a crimine cuius abso-

lutionem sibi retinuit ep̄s. Ad hoc r̄ndet
 Huil. q̄ si acceperit perā ⁊ baculū vel al̄s
 licētia a pp̄ijs sacerdotib⁹: p̄sumendū est
 eis datam licētia p̄fitendi: ⁊ tūc absolui
 possunt etiā a casib⁹ ep̄o reseruat̄s: maxi
 me cū instat t̄ps generalis cōmunionis vt
 ī pascha: debet illi t̄h̄ inūgi q̄ cū habuerit
 copiā sui ep̄i vel alterius habent̄ auctori
 tatē absoluedi iterū cōfiteatur illi p̄n̄iaz
 ab illo recipiēs. Si vero sine licētia sui sa
 cerdotis pegrinantur: ab alio non p̄nt ab
 solui nisi ī necessitate. Et idem est de alijs
 negotiatorib⁹ ⁊ viatorib⁹: fm̄ Inno. ⁊ Ho
 sti. In extrema t̄h̄ necessitate pōt q̄libet ab
 solui auctoritate aplica: nec requirit̄ iterū
 cōfessionis vel absolutionis: si t̄h̄ fuis
 set excōmunicat⁹ ⁊ in tali necessitate abso
 lutus: si postea se representat ep̄o: reincident
 in eandē sentētia: vt li. vj. de sen. excom. c.
 eos. Quinto p̄terea q̄ri pōt: vtz habēs
 p̄fessionale vl̄ p̄uilegiū papale: in quo ha
 bet talis clausula: q̄ sup̄ peccatis que sibi
 p̄fiteberis nisi talia sint p̄pter q̄ merito se
 des aplica sit p̄sulēda: an vigore istoꝝ ver
 boꝝ absolui pōt ab excōicatione ortum ha
 bēte a canone illo. xxvij. q. iij. si q̄s suadē
 te diabolo: hui⁹ sacrilegij vitiū incurrerit
 q̄ in clericū vel in monachū violēt̄as ma
 nus intecerit: anathemat̄ vinculo subiace
 ar: ⁊ null⁹ ep̄oꝝ illū absoluerē p̄sumat nisi
 mort̄ v̄gēte piculo ⁊c. vel si incurrerit ex
 cōmunicatōne malozē ob p̄ticipatōez vel
 in alijs excōmunicatōib⁹. Ad h̄ r̄ndet vir
 magne sciēt̄ie d̄ns Jacob⁹ cameraç. decan⁹
 q̄ ab om̄i excōicatione pōt absolui nisi pa
 pa sibi specialiter absolutōez reseruaerit.
 Casus aut̄ papales reseruat̄i sūt: atrox p̄
 cussio clerici: falsatio bulle papalis: cōbu
 stio eccl̄ie post denūciatōne: simonia ī or
 dine si suspensus a diuinis vl̄ maior̄ excō
 municatione ligat⁹ se diuinis imisceat offi
 cijs vt p̄us irregularis efficiat. In ceter̄ ve
 ro q̄ specialit̄ pape nō reseruaerit: p̄fessor p̄
 dicit⁹ absoluerē pōt: ar. c. nup. §. in sc̄do: eꝛ
 de sen. excō. nā ibi dicit: q̄ q̄ d̄itor cano
 nis ei⁹ absolutōez sibi sp̄calit̄ nō retinu
 erit eo ip̄o p̄cessisse videt̄ alijs facultatē re
 laxādi: sicut cū sedes aplica p̄uilegiat ali
 q̄s deuotas p̄sonas simul cōmorantes: vt
 sc̄z possint eligere p̄fessorē a q̄ faciunt cele
 briari recipiant sacramēta ⁊c. semp̄ addit il
 lam clausulā iure parrochialis eccl̄ie sem
 per saluo: de quo d̄ns abbas magister Ar
 noldus sancti p̄pauli in trajecto decretoꝝ

doctor p̄sultus respōdit: ex quo dicta clau
 sula frequēter in priuile. inserit̄: ip̄az clau
 sulam ip̄e papa met̄ exponit extra de priuile
 legijs in. c. in his: ⁊ vult q̄ priuilegiati pri
 uilegijs eis concessis vtant̄: dum tamē ab
 his que iure parrochiali p̄ueniunt absti
 neant: quasi dicat p̄cessis vtant̄: sed om̄ia
 emolumenta inde p̄uenientia parrochiali
 cedant eccl̄ie: in q̄bus latet eccl̄ie p̄iudiciū.
 Unde dicūt doctores ī dicto. c. ī his:
 q̄ non recipiant alienos ad diuina d̄nicis
 diebus ⁊ festiuis: in p̄tēptū p̄sbyteri par
 rochialis: vt eꝛ de parrochijs: in. c. vt do
 minicis: ⁊ q̄ nō benedicāt mulieres: neq̄
 puulos baptizēt: nec decimas vel oblatio
 nes parrochianoꝝ recipiant: nec iniūgāt
 parrochianis penitentia: nec eis tradant
 eucharistiam ⁊ similia. Sexto deniq̄ q̄ri
 potest: cum nullo modo liceat reuelare cō
 fessionē: vtrum si quis reuelat alicui ī con
 fessione cōsilio vel secreto talia que nō sūt
 de sui natura peccata: vt quia reuelat sa
 cerdoti que debet vel que sibi debent̄: vel
 deponit penes eum aliquā pecuniā sub ti
 tulo cōfessionis an celare teneat. Respon
 det Ray. ⁊ Huil. q̄ sacerdos non debet ta
 lia recipere sub titulo cōfessionis: si tamē
 p̄ indiscretionē sic recipit: nō tenet celare
 nisi per modū cōsiliij vel secreti: ⁊ iura que
 puniūt reuelantes cōfessiones non atten
 dunt nisi ad peccata: vnde sacerdos si cō
 pelleretur p̄ iuramētū de tali debito reue
 lando: vel depositarius de pecunia apud
 se reposita: tenet vtriq̄ dicere veritatem.
 etiam si prius iurasset de non reuelando:
 q̄ non esset obseruandū iuramētū in p̄iudicium
 iuris alieni: secus tamē si iniuste ⁊
 p̄ tyrannū inquireret: tūc enī subterfuge
 re deberet tacendo vel sophisticē respōdē
 do: peccatū vero quod solum scit̄ in cōfes
 sione non licet reuelare alicui etiam cuz li
 cētia p̄fitētis fm̄ Tho. p̄de. ⁊ Hein. boyc:
 sed faciet sibi dici extra confessionem ⁊ sic
 petet licentiam reuelandi: cuius ratio est
 quia quasi de essentia sacramenti est con
 fessionem celare: nisi forte p̄fitens velit q̄
 absolute sciat ⁊ libere ad dicēdū alicui so
 li sed non alijs: vel in similib⁹ casib⁹. Ad
 dit etiam Hein. boyc: in dicto. c. om̄is. §.
 caueat: q̄ si quis cōfiteatur cōmittendū vt
 homicidiū maleficiū ⁊c. et dicit se non pos
 se temptationi resistere tunc fm̄ roth. sacer
 dos reuelare potest his qui possūt p̄desse
 ⁊ non obesse: q̄ sic exponit textū: de pe. di.

p. r. om̄is utriusq̄; p̄p̄.

vj. c. sacerdos. Idem Archid. ibi. et Jo. ij. q. j. c. si peccauerit. sup verbo pditor: q nō est pditio reuelatio de peccato futuro s̄ de p̄terito. Credit Hein. boyc: q nō tenet celare in vi cōfessiōis sacramentalis: qz nō est vera p̄fessio eo q de peccato cōmittēdo nō pōt dari penitētia: sed tenet celare in vi secreti. Secretū aut in tali casu celari nō debet: qz tantū malū qlibet impedire tenet cōstantijs debitis: vt patet de iureiurā. c. quēadmodū. s. vlti. fm Hosti. Tamē scotus: Tho. Richard⁹ ⁊ Pe. cōtrariū dicūt in. iij. sed impediri debet malū oimodo sine exp̄ssione p̄sone: dicit etiam Asteñ. q si laicus casu audiat peccata cōfiteētis sacerdoti tenet illud celare ex p̄cepto iuris nature ⁊ iuris diuini ⁊ positiu. Similit̄ si cōfessor alicui reuelaret qd̄ tm̄ sciuit ex cōfessione. Ad laudē dei.

De oblatiōibus in ecclesia dandis ⁊ recipiendis vel respuēdis: et de solutiōibus decimarū p̄daliū ⁊ p̄sonaliū ⁊ mixtarū: Sermo XII

Onora patrē tuū

h rē. Secūdo debem⁹ honorare patres sp̄uales eis fideliter subueniendo i omnib⁹ necessitatib⁹ in cui⁹ argumentū dicit̄ de cōse. dist. j. c. Dis christian⁹ p̄curet ad missarū solēnia aliqd̄ deo offerre ⁊ ducere ad memoriā qd̄ deus p̄ Moysen dixit: Nō apparebis i⁹ spectu meo vacu⁹: ⁊ in collectis sanctoꝝ patrū liquido apparet: q oēs christiani aliquid deo offerre ex vsu sc̄toꝝ patrū debēt. Ad hui⁹ igit̄ euidentiā p̄mo q̄ri pōt: vrū oblatiōes vsuales que fiūt in ecclia parrochiali p̄sbytero ad altare sūt de necessitate p̄cepti: p̄fertim cū i lege veteri p̄cepit dñs ne vacuis manib⁹ veniret ad templū: vt dictū est. Ad B̄ respōdet sanct⁹ Tho. sc̄da 2. q. lxxxvj. q nomē oblatiōis cōe est ad oēs res q exhibent̄ in in cultura dei vel in vsu ministroꝝ expēdēdo: ⁊ hmōi oblatiōes de sui rōne habēt qd̄ offerant̄ volūtarie: fm illud Exo. xxv. De homīe q̄ vltione⁹ offert accipietis rē. ⁊ Matth. v. Si offers mun⁹ tuū. Quadruplici tm̄ rōne tm̄ rōne q̄s tenet̄ ad oblatiōes illas. p̄mo ex p̄cedētī duentiōe: sicut cū alicui concedit̄ fund⁹ ecclie vt certis t̄pib⁹ oblatiōē faciat: qd̄ tm̄ h̄z rōnē census. Secūdo p̄pter p̄cedentē deputatiōē vel pro-

missionē: sicut cū q̄s offert donatiōē i⁹ vsu uos: vel cū in testamēto reliquit ecclie aliquid rem mobilē vel imobilē in postē solūendā. Tertio p̄pter ecclie vel ministri necessitatē: puta si minister ecclie nō haberet vnde sustētare: vt patet dicto. c. oīs xp̄ianus. qd̄ intelligit̄ tanq̄ p̄ceptū: duz minister paup̄ est: vñ dicit̄ ibi glo. credo q si sacerdos paup̄ est: pōt eis diuina officia subtrahere nisi dent: tutius t̄m est q cogant̄ p̄ supiorē: qd̄ etiā fieri debet. xij. q. ij. c. charitatē. Quarto p̄pter consuetudinē: tenent̄ em̄ fideles in solēnitatib⁹ aliquib⁹ ad aliquas oblatiōes cōsuetas: ad hoc extra de sumo. c. ad aplicā: vbi dicit̄ q per ep̄m loci veritate cognita: cōpescant̄ q̄ maliciose nitunt̄ laudabilē cōsuetudinē imutare: ⁊ in glo. Et hec festa sunt p̄cipue quattuor p̄nalia: ⁊ addit Tho. q in his duobus vltimis casib⁹ remanet oblatiō quodāmodo volūtaria q̄tū ad quātitatē vel speciē rei oblate: vñ q̄ debitas oblatiōes non reddūt puniri possūt p̄ subtractionē sacramētoꝝ: nō p̄ ip̄m sacerdotē cui sunt oblatiōes faciende: ne videat̄ p̄ sacramētoꝝ exhibitiōē aliquid exigere: sed p̄ supiorē aliquē. Secūdo x̄o queri pōt: vtrū ne aliquoꝝ oblatiōes sunt respuēde: p̄fertim cū d̄ Deut. xxij. Nō offeres mercedē p̄stibuli i domo dñi dei tui. Ad hoc r̄ndet Asteñ. lib. vj. tit. xxxij. q aliquoꝝ oblatiō respuēda est i criminis sui detestationē. p̄mo si q̄s sp̄ote ⁊ sine necessitate rebaptizat⁹ est ab hereticis: illius oblatiōes biētiō nō sunt recipiende: etiā si peniteat: vt patet de cōse. dist. iij. c. eos quos. vbi subdit̄ q duobus annis etiā oblatiōes modis omnib⁹ nō sinant̄ offerre rē. vide. Secūdo si sit heretic⁹ vel credens. s. receptor hereticoꝝ: ⁊ p̄pter hoc denūciatus: excōicatus: ⁊ idem est de quolibet excōicato publico: vt patet extra de heret. c. excōicamus itaq̄. s. credentes. vbi subditur q cleric⁹ nec elemosynas nec oblatiōes eorū recipiant: alioquin suo priuēnt̄ officio. Tertio si emunitatē ecclesie violauit nec emendare velit: vt. xvij. q. iij. c. miroz. vbi phibet̄ recipi oblatiō etiam a tota familia dom⁹ illius q̄ vim ecclesie intulit. Quarto si sit meretrix publica: vt Deut. xxij. Nō accipies mercedē p̄stibuli vnde non pōt facere publicā oblatiōē ad altare: sed bñ pōt de turpi lucro facere elemosynā: ⁊ hoc ne sacerdos peccatū illius approbare videat̄. xliij. q. v. c. non sane. in

fl. et simile est de alijs criminibus notorijs et horredis. Quinto si sit vsurari⁹ public⁹ vt extra de vsuf. c. qz in omnibus. Sexto si sit raptor obstinat⁹ et inobediens: vt extra de rapto. c. sup eo. Septimo si sit oppressor pauperu. j. q. j. c. nō est putāda elemosyna. et. xc. dist. c. oblationes. Octauo si sint ab inuicē discordātes et se odientes: nec reuocari possunt ad cōcordiā: vt eo. c. oblatio/ nes dissidentiu fratru. i. christianoꝝ neq; i sacrarū neq; in gazophilaciū recipiant: glo. cū eoz odiū est notoriū. Sequit: Sillr dona eoz qui paupes opprimūt a sacerdotibus refutanda sunt. Ratio aut quare ab istis elemosyne recipi pnt et nō oblatiōes: qz elemosyne fiūt in occultis: de quo nihil ad ecclesiā: vt de simo. c. sicut tuis. Oblatiōes x̄o in publico q̄ phibent: ne exinde peccator p̄soleat: et ne pctm̄ ipius ecclesia publice videat approbare. Tertio q̄ri pōt vtrū homies teneant dare decimas ex necessitate p̄cepti: p̄sertim cū illa sola homies obseruare tenent tpe gratie: q̄ a christo per aplos sunt mādata: fm̄ illud Matth. vlē. Docentes eos suare oīa quecūq; mādaui vobis: et aplos dicē Act. xx. Nō enī subterfugi quo min⁹ annūciarē vobis oīne cōsiliū dei: sed neq; i doctrina x̄pi neq; aploꝝ aliqd cōtinet d̄ solutiōe decimarū: qz qd̄ dicit Matth. xxij. Nec oportuit facere ad tēpus p̄teritū legalis obseruatiōe referendū videat. Ad hoc r̄idet sanct⁹ Tho. sc̄da 2^a. q. lxxxvij. inter alia: qz decime in lege veteri dabant ad sustētationē ministroꝝ dei: et est p̄ceptū ptim morale inditū naturalī rationi: qd̄ enī his q̄ diuino cultui ministra bant ad salutē toti⁹ popul⁹ victus necessaria mīstraret ratio naturalis dicit: sicut et his q̄ cōmuni vtilitati inuigilāt: vt p̄ncipibus: militibus et alijs quib⁹ stipendia victus debent a populo. j. Coꝝ. ix. Quis militat stipendijs suis vnq̄. Partim etiā erat iudiciale: robur habēs ex institutiōe diuina. s. certa determinatio stipēdij: quod debet ministris diuini cultus: que ponit decimā partem illis tribuendā: et quia mater ecclesia sequēs vestigia diuini p̄cepti de decimis soluendis: fm̄ quādam humanitatē instituit determinatiōe decime partis soluendā ecclesie ministris tempore noue legis: vt non minus populus noue legis: ministris noui testamēti exhiberet q̄ populus veteris legis: cum obligetur ad maiora: fm̄ illud Matth. v. Nisi abunda

uerit iusticia et. cum etiā ministri noui testamenti sint maioris dignitatis: et sic patz qz ad solutionē decimarū tenent partim ex iure nature: partim ex institutiōe ecclesie: et quia radix solutionis decimarū est debitu quo seminātib⁹ spiritualia debent carnalia: fm̄ illd. j. Coꝝ. ix. Si nos vobis spiritualia seminamus: non magnū est si nos carnalia vestra metamus: ideo sup hoc debitu fundauit ecclesia determinatiōe solutionis decimarū: oīa autē que possidet hō sub carnalibus cōtinent: et ideo de omnibus possessis decime sunt soluende. Ad cuius euidentia sciendū: qz quedā sunt decime psonales: que scz debent ex negocio artificio: scientia: militia: venatiōe: piscatione: de molendinis: balneis: fullonijs: metallarijs: lapidinis et hmoi. Quedaz x̄o sūt p̄diales: q. s. pueniūt ex ipis p̄dij. Quedam etiam dici possunt mixte: vt de agnis: apibus et alijs fetibus animaliu: et de puentibus exinde receptis: vt de lacte lana: melle et similib⁹: qz partim a p̄dij pueniunt vnde animalia veniunt: partim a custodia psonarū: et ad vtrasq; soluēdas obligant christianī. N si obijcit: solutio decimarū videt ex veteri lege introducta: sed in lege veteri nullū p̄ceptū dat de psonalibus decimis: que. s. soluūtur de his q̄ cōquirat aliquis de p̄prio actu mercatiōis militie et. ergo nec in noua lege tenet ad hoc aliquis. Ad hoc respondet Tho. vbi supra: qz specialis ratio fuit cur in lege veteri non fuit datū mandatū in psonalibus decimis fm̄ cōditionē populi illius: quia omnes tribus certas possessiones habebāt de quibus poterant sufficiēter puidere leuitis qui carebant possessionibus: nō autē interdicebat eis quin de alijs opibus honestis lucrarent: sicut et alij iudei: sed populus noue legis est vbiq; p mundū diffusus: quozū plurimi possessiones nō habent. sed de aliquibus negocijs viuūt: qui nihil cōferrent ad subsidiū ministroꝝ dei: si de negocijs eorum non soluerent. Ministris etiā noue legis artius interdicit: ne se ingerāt negocijs lucratiuis: fm̄ illd. ij. Thimo. ij. Nemo militans deo implicat se negocijs secularibus: et ideo in noua lege tenent homies ad decimas psonales fm̄ cōsuetudinē patrie et indigentia ministroꝝ: vnde Aug⁹. dicit: et habet. xvj. q. j. c. decime: de militia: de negocio: et de artificio reddes decimas: et fm̄ Tho. et Hosti. deci

me dari debent de omni lucro licito. **Q**uod si querit: vtrum etiã de illicitis acquisitis tenet quis dare decimas. Respondet Hostiensis. qd p̄diales decime dari debent indistincte a possidente p̄dia: siue iuste siue iniuste: siue a catholico: heretico: iudeo: pagano: vt extra eo. ti. c. de terris. De p̄sonalibus autē distinguit: aut tenet ad restitutionē: vt in furto: rapina: simonia: vsura: ludo: iniusta exactione: iniusta sententia: iniusto bello ⁊ hmōi: tunc decime nec debent dari nec recipi: si x̄o non tenetur ad restitutionem: vt in meretricio: lenocinio: histrionatu ⁊ similibus: ⁊ tunc si ex peccato notorio questus puenit: ecclesia nō debet recipere ne peccatū videat approbare: secus si occultum est quous p̄latus hoc sciat: ar. xxxij. q. v. c. christiana. et. vj. q. j. c. si omnia. idem Tho. vbi supra: ar. ij. in solutione secundū argumētū. Quarto queri potest cū fm iura de omnibus decimis tam p̄sonalibus q̄ p̄dialibus solutio fieri debet: cur ecclesiarū p̄lati non exigunt de omnibus: ne negligentia eorum sit alijs causa delinquēdi. Ad hoc dicendū: qd licet ecclesia possit exigere decimas tam p̄sonales q̄ p̄diales: tamē laudabiliter nō requirit in illis locis vbi sine scandalo requiri nō possent p̄pter dissuetudinē vel aliã causam: sicut Paulus laudabiliter noluit vti potestate a deo sibi tradita: vt scz acciperet stipēdia victus ab his quibus euangelium p̄dicabat: ne daret impedimentū aliquod euangelio: ⁊ ex hoc etiã excusare possunt non soluētes sed diuersimode: nam decime p̄sonales fm Ray. ⁊ Hosti. non sunt de diuino iure sicut p̄diales: sed tm̄ debent ex iure positiuo: qz Leuiti. vlti. tm̄ de p̄dialibus fit mentio: consuetudo autē ius humanū tollit: dum est pure positiuū vel in toto si est generalis: vel in parte si est specialis vel particularis: vt. xij. dist. c. consuetudo. ⁊ vide latius superius: vnde videt qd cōtraria consuetudo a culpa liberet illas non soluētes: sed ille decime necessarie sunt soluēde que debentur ex lege diuina vel loci cōsuetudine approbata: vtpote p̄diales: vt extra de decimis. c. in aliquibus. vbi subdit: Ille q̄ppe decime necessario sunt soluēde que debentur ex lege diuina vel loci cōsuetudine approbata: vt decime p̄diales: vel mixte: vt pote de omnibus fructibus terrarū arborū hortorum: nutrimentis animalium: lana: lacte: feno: lignis: piscationibus: venationibus

⁊c. **Q**uod si obijciat Leuiti. vlti. Non mandatur solus decima nisi de frugibus ⁊ pomis arborū: ⁊ animalibus que transeunt sub virga pastoris: sed p̄ter hec sunt etiã quedam minuta que homini pueniunt: scz herbe que nascunt i horto ⁊ alia hmōi: ergo nec de illis in noua lege tenet quis dare decimas. Ad hoc r̄ndet Tho. vbi s̄. qd ea que ordinantur in finē sunt iudicanda fm qd cōpetunt fini. Decimarū autē solutio est debita non p̄pter se s̄ p̄pter m̄stros quorū honestati nō puenit: vt etiã minima exacta diligentia requirant: hoc enī in vitium cōputat: vt patet p̄ phm in. iij. Ethic. ⁊ ideo rex regū non determinauit: vt de huiusmodi minutis rebus decimas darent: sed hoc reliquit arbitrio dare volentū: qz minima quasi nihil cōputant: ⁊ ideo phariseis de his decimas dantibus ait d̄s. Oportuit hec scz minima facere: ⁊ illa scz maiora legis nō omittere. Preterea vbi de antiqua cōsuetudine nulla decima soluunt: licet ecclesia possit ibi requirere decimas saltem p̄diales: tamē laudabiliter nō requirit eas in locis vbi sine scandalo requiri nō possent p̄pter dissuetudinē vel aliã causam: nec tamē illi qui non soluunt in locis illis sunt in statu damnationis: nisi forte p̄pter obstinationē habentes voluntatē nō soluēdi etiã si ab eis pertinaciter peterent: hec Tho. Vel pot̄ dici fm Huil. qd quādo nulla decima soluit: videt qd d̄ni p̄diorum breui manu soluerint ecclesie decimas: ⁊ eis deinceps ecclesia redonauerit: ⁊ fm Hosti. compositio inter p̄sonam ecclesiasticā ⁊ laicos super aliqua pte decime seu tota de consensu superioris prelati valet: vt patet extra de transac. c. statumimus: vt si super decimis inter vos ⁊ aliquā p̄sonam ecclesiasticā assensu episcopi vel archiepiscopi sui compositio facta fuerit: rata ⁊ incōcussa persistat. Quinto queri potest: vtrum in aliquo casu laici possunt absqz peccato decimas in feudum habere. Ad hoc respondet glo. extra de deci. c. quis. qd hodie decime in feudū dari nō possunt sicut alia feuda: vt extra de feud. c. j. sed causa quare olim clerici antiquis temporibus dabant laicis in feudum hec erat: vt laici defenderent ecclesias ab hereticis ⁊ alijs oppressoribus: postea x̄o cum cessauit non fuerunt concessę: imo expresse fuit prohibitum: quia sine peccato non possunt eas laici detinere: et decimas ab antiquo concessas adhuc possident laici et eorum

edꝝ successores: tamē si aliqua noualla cō/
surgūt in decimatōe laicoꝝ: nō accrescunt
eis: vt eo. ti. c. tua nobis. ⁊ in glo. vñ d̄ fm
Ray. a tpe lateranēsis cōcilij celebrati sub
Alexādro: nullo mō possunt decime laicis
cōferri: nec valeret talis collatio vel infeu/
datio: vt eo. ti. c. phibem⁹: qđ sane intelli/
git fm Hosti. nisi a papa: vt in cōstitutōe
feudoꝝ episcopū vel abbatē: qz si ius p̄cipi
endi fructus tempales decimarū fuerit lai
co cōcessum ante dictū cōcilij: ⁊ laicus hñ
vīuat ⁊ defendit ecclesiā sicut fidelis vasal
lus: excusari potest: als in aīe piculū tenet
illas: ex quib⁹ patet qđ piculosum est habe
re redditus decimales: vel etiā nō soluere
decimas ecclesijs: ita qđ religiosi qui dicūt
aliqua: quib⁹ a solutiōe decimarū audiētes
retrahāt: siue in sermonib⁹ siue alibi: ipso
facto sunt excōicati: vt i. de. de penis. c. cu/
piētes. **E**contra x̄o fm Ray. remuneratio
fideliter soluētium decimas q̄druplex est.
Prima est abūdātia fructuū. Malach. iij.
In decimis ⁊ in p̄mitijs ⁊ in penurijs vos
maledicti estis ⁊ me vos cōfixistis gens to
ta: inferte omnē decimatōez i horreū meū:
vt sit cibus in domo mea: ⁊ p̄bate me sup
hoc dicit dñs: si nō aperuero vobis catha
ractas celi: ⁊ effudero vobis benedictionē
vsq; ad abūdātiā: ex qđ patet qđ cā penurie
fuit s̄tractio decimarū: vñ Malach. ibidē:
qz mihi nō reddidistis decimas ⁊ p̄mitias
idcirco in fame ⁊ penuria maledicti estis.
Secūda ē sanitas corpoꝝ: Aug⁹. ⁊ habes.
xvi. q. j. c. decime. si decimā dederis nō solū
abūdantiā fructuū recipies: sed etiā sani
tatē corpis cōsequeris. **T**ertia est remissio
peccatoꝝ: Aug. ibidē: deus noster qui di
gnatus est nobis totū dare: decimā a no
bis dignatus est accipere: non sibi sed no
bis sine dubio p̄futurā: nō ergo dñs deus
p̄miū postulat sed honorē: glo. gratis vult
beneficia cōcedere: nō pro p̄cio sed tñ ho
nozem vult habere. **Q**uarta est regnū ce
leste: Aug. ibidē: qui ergo sibi aut premiū
compare: aut peccatoꝝ indulgentiā desi
derat p̄mereri: reddat decimā. **E**t iterum:
cum enī dando decimas ⁊ terrena ⁊ cele
stia premia possis p̄mereri: p̄ auaricia du
plici benedictiōe fraudaris: hec est em̄ dñi
iustissima p̄suetudo: vt si tu illi decimā nō
dederis: tu ad decimā reuoceris. s. partē qđ
cecidit cuz lucifero. **S**equit⁹: dabis impio
milli qđ non vis dare sacerdoti: vt patet
ibidem. q. vij. c. maiores nostri ideo copijs

oibus abūdabant: qz decimas deo dabāt
⁊ censum cesari reddebant: mō qz discessit
denotio dei: accessit indictio fisci: nolun⁹
cū deo partiri decimas: modo autē tollit
totū: hoc tollit fiscus qđ nō accipit christ⁹:
hoc ibi: ⁊ sunt verba Aug. **T**ertio debe
mus honorare parētes spūales reuerentiā
corporalē ⁊ mentalē exhibēdo: vtpote qđ
de⁹ honorauit eos deos appellādo: ⁊ iterū
ait i euāgelio: Qui vos audit me audit: ⁊
qđ vos spernit me spernit: nā qđtiēs aliqđ reli
gioso vel sacerdoti detrahāt: totiēs capiti
christi coronā spineā iponit: qz ipi sunt ca
put ⁊ supior: ps ecclie militāt: quotiēs eis
iniuriā fecerit: totiēs xpm clauis cōfodit:
quotiēs eis cōuiciat⁹ fuerit: totiēs i xpi fa
ciē spuit: qđtiēs exosus habuerit: totiēs xpi
latus trāssigit: qz quāto sunt magis hono
rādi: tanto detestabilior est dehonozatio.
Propter tria nāq; specialit⁹ sunt honorā
di. **P**rimo rōne cōis vtilitatis: qz fideles
p̄ absolutiōe purificāt: ⁊ per sacra inesse
gratie cōfirmāt: ⁊ regnū celozū p̄ clauē lin
gue reserāt. **S**ecūdo rōne dignitatis qđ tan
ta est qđ creatorē suū mirabiliter creant et
⁊ p̄ nostra salute hostiā imortalē cōsecrāt.
Tertio rōne nre necessitatis: qz irā dei per
oblationē placant ⁊ manū dei extentā ad
vlescendū oblatiōis virtute ne feriat cōti
nent: ⁊ ideo dñs ostēdit i dathan ⁊ abiron
quātū detestet⁹ peccatū illud quo qđs deho
nozat sacerdotes. **M**inc. xj. q. j. c. sacerdoti
bus scribit Grego. impatori Mauricio inē
alia. **Q**uid mirū si illos pietas vestra di
gnet⁹ honorare: quib⁹ in eloquio suo ho
nozem tribuēs: eos aut angelos aut deos
ipse etiā appellat deus ⁊c. vide ibidem de
honore sacerdotū. **A**d laudē dei.

**De obediētia religiosoz in qui
bus obedire tenent: ⁊ vtrū sit po
tissima virtutū: ⁊ de triplici obe
dientia:**

Sermo XIII

Honoꝝ patrē tuū

H ⁊c. **S**ecūdo mō p̄ patrē spūalem
intelligit⁹ oīs supior: in religione
quē silr honorare iubemur: verā obediē
tiā ⁊ reuerentiā exhibēdo. **A**d cui⁹ cui
dentiā primo queri pōt: vtrū religiosus sp̄
peccet mortalit⁹ trāssgrediēdo qđcūq; eozū
qđ i reglā tenet: p̄sertim cū voueat seruare
regulā quā profitet⁹. **A**d b̄ r̄idet. **A**sten. ii.

vj. ti. xlvij. ar. ij. q. nō semp peccet mortali-
ter: non em̄ equaliter obligat ad obseruā-
dum oīa que cōtinent ibidē: sed fm̄ maius
et minus fm̄ q. diuersimode ibi tradunt:
nam in regulis sanctorū patrū aliqua cōti-
nent p̄ modū p̄cepti et inhibitiōis: aliq̄ x̄o
p̄ modū statuti rōnabilis: et aliqua p̄ mo-
dū monitiōis et hortatiōis et h̄mōi: qd̄ ma-
xime p̄ in reglā beati Fr̄cis̄ci. Religiosus
igit̄ illa trāsgrediēdo q̄ cōtinent in reglā
sue p̄fessiōis p̄ modū p̄cepti et inhibitiōis
peccat mortalit̄: s̄ ea trāsgrediēdo q̄ p̄tinē-
tur ibidē p̄ aliū modū non peccat mortalit̄
quātū ē de virtute regule: nisi forte rōne ex-
cessus libidinis vel cōtemptus: als̄ si sancti
p̄res religiones instituētēs aliquā regulā
eql̄iter obligare vellēt ad oīa cōtēta in ea:
tūc frustra difformit̄ fm̄ diuersitatē dictorū
modorū ea tradidissent. Et h̄ r̄n̄sio p̄firmat
p̄ Grego. ix. Inno. iij. Alex. iij. Nicol. v.
q̄ declarādo regulā sancti Fr̄cis̄ci: deter-
minat nō obligari fr̄es p̄ regulā nisi ad ea
q̄ in ip̄a p̄ceptorie v̄l inhibitorie sūt exp̄ssa.
An̄ dicit̄ Jo. an. in. c. relatū: ex̄ ne cle. v̄l mo.
q̄ solū tria subalia sūt in p̄cepto: et quo ad
ea q̄ p̄tinent: ex̄ d̄ sta. mo. c. cū ad monaste-
riū. reliqua x̄o nō sūt de p̄cepto nisi p̄cep-
torie v̄l p̄hibitorie ponant̄ i reglā: als̄ em̄
vix ex̄ quatuor monachis vn̄ saluaret. Se-
cūdo q̄ri pōt in q̄b̄ religiosus tenet obedi-
re p̄lato et in q̄bus nō: p̄sertim cū simpl̄cī
p̄misit obediētā sic et paup̄tatē et castitatē
circa q̄ duo nulla cadit disp̄satio: vt p̄z ex̄
de sta. mo. c. cū ad monasteriū: i si. Ad hoc
r̄ndet glo. ex̄ de tēp. or. in. c. ad aures. q̄ nō
semp̄ ē obediēdū p̄lato: si tñ p̄latus excōl-
cet subditū: tūc sine sententiā sit iusta siue
nō: semp̄ est obediēdū sn̄ie: fm̄ Greg. xj. q.
iij. c. j. vbi dicit̄: Sententiā pastoris siue iusta
siue iniusta fuerit timenda est: Glo. nisi in
duob̄ casibus. s̄. cū sententiā est post appel-
lationē lata: et cum p̄tinet intollerabilē er-
rorem: extra de sen. excō. c. p̄ tuas. Et vbi
cūq̄ sententiā est nllā: nō est obediēdū. eo.
ti. statum̄. li. vj. Secūdo nō tenet obedi-
re p̄cepto p̄lato qm̄ nō p̄tinet ad officiū suū
qd̄ p̄cipit: vj. q. j. c. quia frater. An̄ Berfr̄.
in li. de p̄cepto et disp̄satiōe dicit̄: Subditus
nec citra p̄fessionē nec vltra p̄missū cogē-
dus est p̄ legē obediētice: ex quo patz: q̄ nec
in grauioribus nec in leuioribus que oīno
p̄ter regulā sunt obedire tenet: q̄ non tenet
nisi quatenus se obligauit sua p̄fessiōe:
licz p̄fecta obediētia sit etiā in his obedi-

re Inquātū bona sunt vel ad bonū referibi-
lia. Tertio tenet obedire p̄lato qm̄ p̄cipit
ea q̄ p̄tinent ad officiū: vt patet in dicto. c.
ad aures. An̄ dicit̄ Tho. sc̄da 2. q. ciiij. q̄
religiosi p̄fitent obediētā q̄tū ad re-
gularē conuersationē: fm̄ quā suis p̄latis
subdunt: et ideo q̄tū ad illa sola tenent
obedire: q̄ possunt ad regularē cōuersatio-
nē p̄tinere: et hec est obediētia sufficiens ad
salutem: et hoc intelligit̄ fm̄ glo. vbi. s̄. qm̄
p̄latus nō decipit in p̄cepto p̄ aliquā igno-
rantia vel indiscretionē: nā excusaret̄ q̄s
p̄ impotentia absolutā: qm̄ sc̄z adimplere
nullo mō potest qd̄ mandat: q̄ impossibi-
liū nulla ē obligatio: vel etiā qm̄ talis obe-
dientia ex aliqua accidētali causa subdito
vergeret in piculū anime. Quarto nō de-
bet obedire p̄lato p̄cipienti illud qd̄ oīno
malū est: licz p̄lato videat̄ bonum et iustū:
vt extra de resti. spo. c. litteras. seruato qd̄
dicit̄ extra de sen. excō. c. in q̄sitioni. An̄ et
si subditus haberet conscientia resistentē:
illam sequi deberet etiā si esset erronea ne
edificaret ad gehennā: extra de simo. c. p̄
tuas: debet tamē subditus conari vt infoz-
met suam cōscientia: vt sit p̄formis p̄cepto
p̄lato sui q̄tūz pōt: vt de p̄scrip. c. si. in glo.
de quo latinus videbit̄ infra. Quinto si p̄-
latus scienter p̄cipit qd̄ malū est multomi-
nus illi obediēdū ē. xj. q. iij. c. q̄ resistit et̄.
S̄z quid si illud iubeat qd̄ facere nō debe-
as: hic sane contemne potestātē et̄. si tamē
aliquid p̄latus aīo p̄uerso mādauit qd̄ nō
esset malū in se: tunc obediētia mereret du-
plex premiū. Sexto si dubiū sit p̄ceptum:
an sc̄z sit bonū vel malū: tunc p̄pter obedi-
entia bonū excusat a peccato: licz in veri-
tate sit malū: vt. xxij. q. j. quid culpaf. cir-
ca si. De bellis dubijs: vbi dñs peccat p̄ci-
piendo: non seruus obediendo: intelligē-
ge tamē in dubio esse obediēdū: nisi du-
bietas esset tam crassa et supina que nō ex-
cusaret: vt si mādaret aliquid cōtra articu-
los fidei et p̄hibitionis: vel cōtra generale
statutū ecclesie: aut etiā si esset ignorantia
affectata: in talibus em̄ dubietas nō excu-
sat: nec etiā ignorantia. xvj. q. j. c. si cupis.
esse q̄ diceris monachus: vbi subdit q̄ nō
multū distat in vitio v̄l decipe posse vel de-
cipi christianū et̄. Nam si quis que dei sūt
ignorat ignorabit: vt patet. xxxvij. dist. c.
qui ea. Clericū dicit̄. xj. q. iij. c. quid ergo.
q̄ licz nunq̄ per obediētia malū fieri de-
bet: aliquādo tamē p̄ obediētia bonū qd̄

agis intermitteri debet: et glo. dicit: quod pro obedientia bonum est pati etiam quod iniustum est: et imple-
re debemus preceptum licet vix sit tolerabile. Septimo non tenet obedire quoniam precipit aliquid
in derogationem iurisdictionis maioris prelati: ut si preciperet minor prelati quod maiori visi-
tanti non diceret aliquid de revelandis in-
visitatione: vel quod nullus loqueretur aliquid
de bono anime sue vel ordinis sui: quia vi-
sitator qui est delegatus est maior suo pre-
lato si est datus a suo superiore. Octavo si
quis eximit a potestate prelati sui illius au-
toritate qui hoc potest: utpote cum mona-
chus factus sit episcopus: nam licet eis postquam
facti sunt episcopi que non licebat ante epi-
scopatui: ut ostendit .xviiij. q. i. c. statutum
est. in glo. q. ut dicit textus ibidem: statu-
tum est et secundum sanctos patres rationabiliter a
synodo confirmatum est: ut monachus quem
canonica electio a iugo regule monastice
professionis absoluit: et sacra ordinatio de
monacho episcopum facit. et glo. absoluit
ab obedientia sui abbatis cum sit factus de-
filio pater. Item a monachali regula non in-
prie habendo nec in habitu reiiciendo: sed
in ieiunijs: vigilijs: modo cantandi: silentio
etiam non potest omnino vacare cum habere de-
beat tubam preconis. Item potest sibi facere
comatres quod prius non licuit: quod sane intel-
ligit puerum leuando: sed monachus potest
puerum baptizare: ut .xviiij. q. ij. c. puenit. j.
in glo. sed episcopus potest etiam leuare puerum:
exemplo Grego. qui prius monachus factus
est: et postea cum esset diaconus cardinalis:
copater imperatoris Mauricij factus est. Item
monachus existens legitimus est heres et
accipit hereditatem non sibi sed ecclesie et cete-
ra ibidem. Tertio queri potest an religiosus
teneatur magis obedire suo abbati quam suo
diocesano: presertim cum sit illius ordinis
qui non sunt exempti. Ad hoc respondet Hein-
boyc: extra de sta. mona. c. cum ad mona-
sterium. In prima diuisione dicens: aut que-
rimus de his que versantur in foro iudicia-
li: et tunc plus obedire tenetur episcopo quam
abbati. C. de epis. et cleri. in auten. in cau-
sa animarum: puta ab episcopo suscepta in de-
cimaru et primitiaru ratione reddenda: in
causis iudicialibus: ut patet. xi. q. j. c. de
p. s. l. xj. dist. c. obitum. in fi. et sic intellige
quod notat glo. xij. dist. c. de his: ubi etiam di-
cit: quod de regulis cantandi vel officandi in
ecclesia debet similiter obedire episcopo
seu metropolitano: aut querimus in his qui

spectant officium abbatis: puta in regulis
seruandis et circa regule correctionem siue in
fractione voti abstinencie in silentio retinen-
do et similibus: et tunc debet in illis abbati
suo obedire: ut. xviiij. q. ij. c. nullam. in fi. nec
etiam obedire debet episcopo vocanti eum ad
ministerium suum vel comitatum inuito abbate:
quod hoc solum pertinet ad papam: quod si mona-
chus abbate consentiente vocatus sit: vel
etiam auctoritate pape nec ibi ordinis statu-
ta seruare poterit: consulendum est quod si po-
test ad claustrum reuertat: nec se periculis
exponat comodis alienis. Quarto que-
ri potest occasione predictorum: utrum in regis obli-
gat preceptum prelati vel conscientia: presertim cum
ipsa videatur obligare virtute diuini precepti
vel prohibiti. Ad hoc respondet sanctus Tho. in
li. questionum de veritate. q. xvij. prout lucide
declaratum est in sermonibus de tribus partibus
penitencie: ubi agit de elemosynis spiritualibus.

Quinto queri potest: utrum obedientia sit
maxima virtutum: presertim cum dicitur. s. Regum
xv. Sauli melior est obedientia quam victime:
sed oblatio victimarum pertinet ad religionem
que est potissima inter omnes virtutes mo-
rales. Ad hoc respondet doctor sanctus scda 2.
q. c. liij. quod sicut peccatum in hoc consistit quod homo
contempto deo commutabilibus bonis inhe-
ret: sic meritum virtuosi actus consistit econ-
trario in hoc quod homo contemptis bonis crea-
tis deo inheret: finis autem potior est his que
sunt ad finem. Si ergo bona creata propter
contemnitur ut deo inherere: maior est laus
virtutis ex hoc quod deo inheret quam ex hoc quod
bona creata contemnitur: et ideo virtutes ille
quibus deo secundum se inheret. s. theologice: sunt
potiores virtutibus moralibus quibus aliquid
terrenum contemnitur ut deo inherere. Inter
virtutes autem morales tanto aliqua potior
est: quanto magis aliquid contemnitur ut deo
inherere. Sunt ergo tria genera bonorum hu-
manorum que potest homo contemnere propter
deum: quorum infimum sunt exteriora bona: me-
dium sunt bona corporis: et supremum anime bo-
na: inter que quodammodo precipua est vo-
luntas inquam. s. p. voluntatem homo omnibus
alijs bonis vult: et ideo pro se loquendo lau-
dabilior est obedientie virtus: que propter
deum contemnitur propria voluntatem quam alie vir-
tutes morales: que propter deum aliqua alia
bona contemnitur. Et Gregorius dicit vlti. moral.
quod obedientia victimis iure proponitur: quia pro
victimis aliena caro: per obedientiam vero
voluntas propria mactatur: unde etiam alia

Quaecumque virtutum opera ex hoc meritoria sunt apud deum: quia sunt ut obedias diuine voluntati: nam si quis etiam martyrium sustineret: vel cuncta sua pauperibus erogaret: nisi hoc ordinaret ad impletionem diuine voluntatis: quod directe pertinet ad obedientiam: non possent esse meritoria: sicut nec si fieret sine charitate que sine obedientia esse non potest: ideo dicit Gregorius in vltima moralium quod obedientia tanto magis est meritoria quanto minus habet de suo. Mirum: quod obedientia sicut et quelibet alia virtus debet habere propriam voluntatem in suum proprium obiectum: non autem in id quod repugnans est ei: proprium autem obiectum ipsius obedientie est preceptum: quod ex alterius voluntate procedit: scilicet diuina vel humana: unde obedientia reddit promptam hominis voluntatem ad implendum voluntatem alterius scilicet precipientis: si autem id quod ei precipitur sit ei volitum propter se: etiam absque ratione precepti: sicut accidit frequenter in prosperis: iam ex propria voluntate tendit in id et non videtur implere propter preceptum: sed propter propriam voluntatem: sed quando id quod precipitur nullo modo est secundum se volitum: sed secundum se consideratum proprie voluntati repugnans sic accidit in prosperis: tunc omnino manifestum est quod non implet nisi propter preceptum: et ideo dicit Gregorius in vltima moralium quod obedientia que habet aliquid de suo in prosperis est nulla vel minor: quia scilicet voluntas propria non videtur tendere principaliter ad implendum preceptum sed assequendum proprium volitum: in aduersis autem vel difficilibus est maior: quia propria voluntas in nihil aliud tendit quam in preceptum: sed hoc intelligendum est secundum id quod exterius apparet: nam secundum iudicium dei quod corda rimatur: contingere potest quod obedientia in prosperis aliquid habes de suo: propter hoc non sit minus laudabilis: si scilicet propria voluntas obedientis non minus deuote tendat ad impletionem precepti: plus innitens precepto quam proprio volito. Preterea sciendum est quod obedientiam ad quam se quis voto presertim religionis constrinxit: vberior est merito: quia iam meretur ex voto quod est actus patrie vel religionis: inter ceteras autem virtutes morales patria est precipua: quia concernit preceptum prime tabule: et etiam meretur ex obedientia: unde talis se plus subiicit deo obedientiam vouendo et profitendo quam solum profitendo: eo quod subiicit actum et potestatem: ita quod non potest aliud decetero facere quam quod sibi fuerit imperatum: sicut plus facit qui dat aborem cum

fructu quam qui dat solum fructum. Notandum tamen quod obedientia triplex distinguitur. Quaedam enim dicitur imperfecta sufficiens tamen ad salutem: quia scilicet quis obedit tamen in his que seruare promisit: vel que in illis implicite continentur: sicut sunt illa sine quibus religionis professio non seruatur: ut recipere officia ordinis et huiusmodi: et talis obedientia necessitatis est: sicque solum obedire tenentur in his que possunt ad regularem conuersationem pertinere: et si precipere aliquid supra vel infra vel contra professionem vel regulam factam: ad hoc non tenentur: et hoc vult Bernardus in libro de preceptis et diuersis dicens: Subditus nec citra professionem nec ultra promissum cogendus est. Quaedam est autem obedientia perfecta: que scilicet se extendit ad omnia humano modo possibilis: que non sunt contra deum vel contra regulam quam quis confessus est: et si prelati ex passione vel pueris intentione dura precipere aut graua: dummodo non sint mala simpliciter vel in aliquo casu: tunc obediens duplicem meretur coronam: quod si durum alicui videatur: recolat obedientiam Abrahe filium imolantis: et Ezechielis penitentiam acceptantis eiusdem quarto: de quo plenius patet alibi: recolat inquam hercule de quo legitur quod iuno uxor iouis inuidens herculi: quem ipse in almena genuerat: omnia difficilia solebat illi precipere: ipsum enim misit ad hispaniam ad occidendum Heryonem: ad infernum ad educendum cerberum: in arbalidiam ad superandum hydram quibus capitibus: hercules omnia compleuit: ita quod iuno citius fuit fessa precipiendo quam hercules obediendo sic in religione dato quod hercules: id est sapiens subditus prelatum habeat pro nouerca: quia scilicet sibi non cessat difficilia maliciose precipere: ipse tamen debet ei in omnibus obedire: et eum obediendo patientia fatigare: ita quod prelati malus citius fatigari debet precipiendo quam subditus obediendo. Quaedam denique obedientia est indiscreta obediens etiam in illicitis et illa vitupabilis est. Pro quo sciendum quod si precipit quod simpliciter malum est: nequaquam est obediendum. Si vero dubium est tunc obediens excusatur a peccato propter obedientie bonum: licet in veritate sit malum: nisi dubietas esset tam crassa et supina quam non excusaret: ut si mandaret quod esset contra articulos fidei: vel preceptum diuinum: vel contra generale preceptum vel statutum ecclesie: aut directe contra professam regulam: presertim in his casibus in quibus prelati dispensare non potest: ut in tribus votis substantialibus: et in his que habentur extra de statu monachorum. c. cum ad p. liij.

monasteriū: si certū ē q̄ pōt dispōsare: tunc
debet subditus obedire: si vō dubiū est an
platus pōt: tūc subdit⁹ excusat rōne dubij
si obedit. Ad laudē dei.

De charitate increata: et qualiter
diligat seipsam: angelos: homines:
et omnia creata: Sermo XIII

Honora patrē tuum

b et. Tertio p̄ceptū hoc exponitur
de patre et matre eternali: id est d̄

A

deo et christo: beataq; virgine q̄ dicitur ma-
gratie et misericordie. Nos q̄ parētes ho-
norare debem⁹ tripliciter: eos scz p̄ omnib⁹
et sup̄ oīa diligēdo: obediēdo: ac p̄ charita-
tiuā subuentionē deū in suis mēbris hono-
rando: iugiterq; cordiali affectu deo iugit̄
seruēdo et gr̄as agēdo. Primo inquā eos
honorare debem⁹ p̄ omnib⁹ et sup̄ oīa dili-
gendo: ad qd̄ homo potissime moueri de-
bet ex eo: q̄ in tantis b̄ficijs amoris nos
deus diligēdo p̄uenit: vt omnē ingrati-
dinē et tepiditatē a nostris cordibus p̄cul-
pelleret: et si quib⁹ piguisset amare iam sal-
tem nos tantū amatos nō pigeat remeare:
qz charitas fm̄ aplm̄ est finis p̄cepti: quia
omnia opa q̄ sunt in p̄cepto tendūt ad cha-
ritatē: vt magis ac magis augeat. Est autē
charitas dilectio q̄ deus sup̄ oīa et ī omni-
bus diligit p̄pter se: et p̄imus p̄pter deū
et ī deo: que charitas vt dicit Aug⁹. nascit̄
in appetitu. s. cū quis appetit fieri volūta-
te dei sup̄ oīa: nutrit̄ autē in cogitatōe: cū
scz in hoc cogitat et in hoc p̄ficit: roborat̄
inquā in opatione ac tandē p̄ficit: cum ab
hoc se nō auertit p̄pter aliqua mala q̄ sibi
adueniūt: verūtamenē qz p̄pter defectus na-
turales et impedimenta corpalia hec plene
cōsequi nō pōt in hac vita: cupit dissolui et
esse cū christo: vbi plenius et p̄fectius hoc
adipisci sperat: scz qz voluntas dei sup̄ oīa
fiat: de hac igit̄ virtute charitatē licz mul-
ta dixisse me memini: p̄sertim in lt. qui intitu-
lat̄ scala amoris: ac in lib. qui intitulat̄
edemym cōtemplatiuozū: in sermonib⁹ qz
de diuersis: ne tamē hāc eminētissimā vir-
tutem intactā ī hoc opusculo videar p̄ter-
isse: quedā statui sub breuitate p̄sequi. Et
p̄mo de virtute charitatis in se. De qua
p̄mo queri potest: vtrum charitas sit ali-
quid creatum in anima: p̄sertim cum nihil
creatū est infinite virtutis: sed magis oīs
creatura vanitas est: charitas autē non est

B

vanitas sed vanitati repugnat: et est infini-
te virtutis: qz animā hominis ad infinitū
bonū p̄ducit: vnde deus spūaliter est ani-
me vita sicut aīa corporis vita: iuxta illud
Deut. xxv. Ipse est vita tua: sed aīa viuifi-
cat corpus p̄ seipsam: ergo deus est anime
vita quā vtiq; viuificat p̄ charitatē: iuxta
illud. i. Job. iij. Nos scimus qm̄ translati
sum⁹ d̄ morte ad vitā qm̄ diligim⁹ fratres.
Ad hoc r̄ndet magister sententiā in p̄mo
dist. xvij. qz charitas nō est aliquid creatū
in aīa: sed est ipse spūsanctus mentē inha-
bitans: nō est tñ intentio sua qz iste motus
dilectōis q̄ deū diligim⁹ sit ipse spūsanct⁹
s̄ qz ipse mor⁹ dilectōis est a spūsancto non
mediāte aliq̄ habitu: sic a spūsancto s̄ aliq̄
actus virtuosū mediātibus habitibus alit̄
arū virtutū: puta habit⁹ spei: fidei vel alte-
rius virtutis: et hoc dicebat p̄pter excellē-
tiā charitatis: et in hoc magister sententiā
habuit aliquos sequaces: verūtamenē cōmu-
niter doctores hoc improbat sup̄ hunc lo-
cum. Nam Bonauē. dicit ibidē: qz est po-
nere charitatem fm̄ cōmunē opinionē que
est habitus creatus informāns animā: et ra-
tionē hui⁹ sumit tripliciter. Primo ex pte
essentie charitatis: qz charitas est bonitas
creature rōnalis: ipsam p̄ficiens et distin-
guens et ordinans et disponens. Secūdo a
pte virtutis: qz charitas qua deū diligim⁹
est virtus: nō qz deus tñ coopat̄ in nobis
sed etiā quia nostra volūtas coopat̄ deo:
adiutores enī dei sumus: et qz cum coope-
ramur deo: necesse ē similit̄ nos cōformari
sibi: necesse est etiā qz ab illa summa chari-
tate relinquat̄ in nobis aliq̄ exemplum ī
effectu nostro p̄ quod moueat illi confor-
miter: volūtas enī libera est et nata moueri
ad opposita: et ideo ponit̄ in nobis virtus
charitatis create: nō p̄pter defectum a pte
dei in nobis coopantis: sed volūtatis no-
stre sibi coopantis. Tertio a pte operatio-
nis ponit̄ necessitas: quia reformatio sine
recreatio: vnio et dilectio: non tñ sunt ab
alio vt ab efficiēte: sed etiā vt ab informā-
te: informans autē est charitas creata: licz
enī recreatio ab increato p̄ modū efficien-
tis sicut creatio: tamē recreatio vel refor-
matio reliquit vltērius formā: et id̄ necesse
est ponere habitū informantē: s̄ ille. Tho.
etiā in sc̄da 2. q. xxij. dictam opinionē re-
probat: dicens: inter alia: qz motus chari-
tatis non ita procedit a spūsancto mentem
humanā mouentē: qz būana mens sit mo-

ta tñ: et nullo modo sit pñcipiū motus hu-
 ius: qz hoc esset ptra rationē volūtarij cu-
 ius pñcipiū oportet in ipso esse: al's em̄ se-
 queref qd diligere nō esset voluntariuz qd
 implicat ptradictionez: qz de sui rōne amor
 iportat qd sit actus volūtatis. Nec dici po-
 test qd moueat voluntatē ad actū diligēdi
 sicut mouet instrumentū: qd si sit pñcipiū
 actus: nō tñ est ipso agere v' non agere: qz
 sic etiā tolleret ratio voluntarij et exclude-
 ret rō meriti: sed oportet qd a spūs sancto sic
 moueat ad diligendū: qd etiā et ipsa sit effi-
 ciens hunc actū: nullus aut actus ab aliq
 potētia actiua pducit nisi sit ei p naturalē
 p aliquā formā q sit actionis pñcipiū: vñ
 deus q omnia mouet ad fines debitos: sin-
 gulis rebus formas indidit: p quas ad fi-
 nes a deo sibi pstitutos inclināf: et sic vt
 dicit Sap. viij. Disponit oīa suauit: mani-
 festū est aut qd actus charitatis naturā po-
 tentie voluntatis excedit: ideo nisi aliqua
 forma naturali potētie supadderef p quas
 ad actū dilectiōis inclināref: scdm hoc es-
 set etiā iste act' ipfectior naturalib' actib'
 et etiā actibus aliaz virtutū: nec esset facil'
 et delectabilis qd patet esse falsum: qz nul-
 la virtus tantā inclinationē habz ad actū
 suū sicut charitas: nec aliqua tā delectabi-
 lis operaf. Hinc maxime necessariuz est qd
 ad actū charitatis aliqua habitualis for-
 ma supaddita sit naturali potētie inclinās
 ipam ad charitatis actū et delectabilif ope-
 rari faciens: vñ licet effectiue deus sit vita
 anime p charitatē et corporis: p animaz tñ
 formaliter charitas vita anime est: sic ani-
 ma corporis vita. Unde p h' pcludi pōt: qd
 sicut anima imediate vnif corpi: sic et cha-
 ritas anime: et opaf formalif efficacia for-
 me scdm virtutē agentis qd formā iducit:
 et ideo charitas nō est vanitas: sed fac' effe-
 ctū infinitū dū deo pūgit animā iustificā-
 do ipam: h' em̄ demonstrat infinitatē virtu-
 tis diuine que est charitatis actor. Ex dict'
 igitur pater: qd duplex est charitas: scz in-
 creata que deus est: et creata que dei donū
 est: vñ Bern. in li. de dili. deum dicit recte
 charitas et deus et dei donū: itaqz charitas
 dat charitatē substātia accidētālē: vbi dā-
 tē significat nomē substantie ē vbi donum
 qualitatis. Secūdo vero qri pōt de cha-
 ritate increata q deus est: vtrū scz sit eadē
 dilectio diuina respectu creaturaz cū ea q
 est vnus persone in diuinis respectu alte-
 rius: pferim cū ex hoc sequeret q dilectio

dei respectu creaturaz esset summa: sic illa
 q est respectu psonaz adinuicē: qz dilectio
 dei nō potest intendi: nec etiā remitti. Ad
 hoc dicendū fm Alex. de hales in li. j. vbi
 agit de dilectiōe dei ad creaturas: qd ali-
 qd diligere idē est qd illi bonū velle. Dicē-
 dū igit' qd diligere dei duplicē habet com-
 parationē: vnā ad ipam dei voluntatē: ali-
 am ad ipm volitū: cū ergo dicit' pater dili-
 git filiū v' ecōuerso: ibi est summū bonum
 tā ex pte voluntatis qd ex pte voliti: qz pater
 filio nō potest velle maius bonum qd vult.
 Cū vero dicit' deus diligit creaturā: h' di-
 lectio est etiā summa p cōparationē ad vo-
 luntatē diligentis: qz nec pōt eē maior nec
 intendi nec remitti: et sic est in termīo dile-
 ctionis: ac p psequēs est eadē dilectio cum
 dilectiōe illa q est respectu psonaz: qz dei
 voluntas est sua essentia: de qua dilectiōe
 dicit dñs ad discipulos: sicut dilexit me pa-
 ter et ego dilexi vos: verūtamē p cōparati-
 onē ad creaturā dilectā siue ad ipm volitū
 qd ex dilectiōe deus efficit in creatura: vel
 qd iam factū ei placet: tūc nō est summa di-
 lectio sed pōt esse maior: qz pōt huic crea-
 to velle maius bonū: sicut potest ipm face-
 re melius qd sit: scdm qd li melius nomina-
 lē accipit. Ex his cōsequēf eliciendū est
 qd qm est ex pte voliti v' creature dilecte:
 qz meliores sunt creature in ordīe et gra-
 du suo: tāto magis sunt diligibiles: qz bo-
 nū rōne boni diligibile est: et ideo quātum
 est in qualibet creatura de bono tantū ē di-
 ligibilis et ab eo plus diligit: qd volunta-
 tē habet bene mensuratā et ordinatā sic est
 in deo. Sed obijcīf qd deus nō diligit crea-
 turā nisi fm qd creatura est in deo et ab eter-
 no fuit in deo: ppter quod creaturā etiam
 dilexit ab eterno: sicut scriptū ē Ephes. ij.
 Elegit nos ante mūdi constitutionē: nec ē
 electio sine dilectiōe: alioqn vt dicit Hugo
 ea est vis amoris qd necesse est amantē esse
 talē quale est id qd amat. Si deus igit' cre-
 aturā diligeret in esse pprio necessariū essz
 illū trāformari in creaturā v' in similitu-
 dinē creature: qd cū sit ipossibile non dili-
 git creaturā nisi scdm qd est in seipso. Ad h'
 respondet Alex. de hales ibidē qd illa au-
 ctoritas Hugonis pprie intelligitur: vbi
 amās minus nobile est amato v' simplici-
 ter vel scdm quid sicut est in hominibus:
 aliquis em̄ amans aliquid qm sit minus
 nobile simpliciē sic minimus v' aliquid si-
 mile: tamen in eo quod illud affectat et cir-

ca illud afficitur supponit seipsum amato
 et sic quodammodo transformatur in illud:
 sic autem non est in deo: unde non oportet quod
 transformetur in amatum: non enim intelligitur
 verbum illud de dilectione que est voluntas
 boni qualis est dilectio dei: sed intelligitur
 de dilectione que est affectio que quodam-
 modo transformat amantem in amatum. Et
 etiam dicit Bonauen. sup. iij. di. quod amor di-
 uinus non est amor affectionis inclinans ad
 alterum: sed potius inclinans et trahens ad se-
 ipsum: unde diuinus amor potius amata
 transformat et conformat ipsi amati quam e-
 uerso: secundum ergo quod duplex est conformatio
 rerum ad deum. scilicet secundum similitudinem vestigij et
 secundum similitudinem expressam que est ratio ima-
 ginis: secundum hoc dei dilectio dupliciter accipi
 potest. Primo generaliter scilicet in effectibus
 nature que communiter et generaliter conueniunt om-
 nibus creaturis: et sic diuina dilectio est re-
 spectu omnis creature. Secundo specialiter. scilicet in
 effectibus gratie que conueniunt tantum creature ra-
 tionali non habenti defectum alicuius criminis:
 et sic diuina dilectio non est nisi respectu eius
 creature cui charitatem conueniunt: ita quod per illam
 charitatem unione proxima deo adhereat ut
 sic per charitatem in deo maneat et deus in eo.
 Tertio quod potest de creatura magis a deo
 dilecta: utrum scilicet deus magis diligit homi-
 nem vel angelum: preterea cum tanto creatura vel
 deatur amabilior quanto est deo similior: sed
 angelica natura videtur deo similior: ut pro-
 te natura nobilior. Ad hoc respondet Bona-
 uentura. sup. iij. di. xxxij. quod deus dicitur dilige-
 re creaturam non ratione affectionis animi sed ra-
 tione conuenientie alicuius boni: sic quod dilectio
 dei quoties dicitur esse dilectio effectus quam af-
 fectus. Duplex est igitur effectus principalis
 ipsius dei respectu creature rationalis. scilicet con-
 ditionis in qua ostenditur dei potentia: et sic
 magis dilexit angelos: quia meliora obtu-
 lit eis naturalia. Secundus autem effectus est re-
 perationis in qua manifestatur dei misericordia
 et sic magis dilexit homines que scilicet releuauit et
 angelos deseruit: et sic in dilectione dei mu-
 tuo se excedunt: dicendum igitur quod si loquimur de
 excessu dilectionis sed statum prout tunc magis di-
 ligat angelos quam homines: utpote deo simi-
 liores quam nobiliores: que et uno solo motu
 merito glorificauit: qui et nullam habent
 retardationem que prepediunt que minus in deum
 totaliter tendere valeant. Si vero loquimur
 secundum statum gratie finalis in quo erit reparatio con-
 summata: tunc videtur satis rationabiliter dici

posse quod magis diligit homines: quod de pluri-
 bus habebit homo in paradiso vel gratias
 et deuotus existat deo quam angelus: tunc propter
 beneficium incarnationis: quia ut dicitur He-
 breo. ij. Nusquam angelos apprehendit sed se-
 men abrae: tunc propter beneficium redemptio-
 nis: quia ut dicitur Job. xv. Maiorem hac di-
 lectionem nemo habet et posuit enim animam
 suam pro hominibus releuandis non pro angelis
 tunc propter beneficium eminentis glorificationis:
 quod constituit in altiori gradu honoris huma-
 na naturam in utroque sexu quam angelicam: scilicet
 christum et eius nobilissimam matrem. Di-
 lexit insuper deus humanum genus tam in sta-
 tu inimicitie quam in statu amicitie: non autem
 angelicum genus quod post casum omnino de-
 seruit: et hec manifestatur erga nos non solum
 diuine charitatis magnitudinem: sed etiam
 eius nimietatem: secundum illud Ephe. ij. Deus
 qui diues est in misericordia propter nimiam
 charitatem qua dilexit nos: cum essemus mor-
 tui peccato reuiuificauit nos in christo: et
 licet angelus est deo similior: quanto ad ea que
 sunt nature non tamen quanto ad dona gratie: mo-
 do dei dilectio magis pensat dona nature
 supradicta: quam ea que sunt naturaliter insita.
 Considera nunc o anima quantum tibi dilecti-
 onem ostendit deus in via: quantum exhibe-
 bit in patria: obtulit enim in christo pro salu-
 te tua suam diuinitatem: nobilissimam animam
 et innocentissimam carnem: offert insuper omnibus
 eminentissimam charitatem: ut merito dicat
 Iacobus in canonica sua: Omne datum opte-
 rum et omne donum perfectum desursum est descen-
 dens a patre luminum: amplectere igitur am-
 plectere totis precordijs: amplectere dona dei
 tui o sponsa christi: et exultando cum propheta
 iubila deo dicens: Quid retribuam domino: un-
 de sponsus tuus in hac vita tanti te estima-
 uit: tantaque charitate salutem tuam sitit: quod de
 eo dicit Bernardus. Si christus tot membra habu-
 isset quod sunt stelle in celo: et quilibet membrorum
 corpus habuisset: omnia illa corpora ad lignum
 crucis dedisset: antequam animam unam quantum ad
 se est in damnatione reliquisset: si ergo tan-
 tam habuit charitatem in recreatione: o quanto ex-
 hibebit in eterna glorificatione: Dicit enim
 Bernardus in re. christi: quod dilectio qua omnis
 angelica natura pariter et humana se mutuo
 diligunt: respectu illius dilectionis que christus in-
 quanto homo diligit minimum gloriosum est minor
 quam centum ad circumferentiam celi chrysellini con-
 siderato ipso fonte: unde talis amor originem
 habet: veritatem dilectionem dei summi ad

inimū beatū q̄s explicet: nā tanta dilectione deus trinus et vnus fert in minimū beatū: q̄ si ponat̄ ex vna pte dilectio dei ad minimū beatū: et ex alia pte dilectio christi in q̄tū homo et beate marie omniū et angelorū et sanctorū quā spirāt in deū et inter se inuicē nulla potest esse equiparatio quia finiti ad infinitū nulla pōt esse cōparatio: et ideo amor quē minimus sanctus spirat in deū maior est q̄ amor christi in q̄tū homo et amor beate virginis omniūq̄ sanctorū et angelorū quē spirāt inuicē in se: sic maior ē circūferētia celi chrySTALLINI MINI/MO CENTRO: quia talis dilectio dei est vnus de tribus principalibus actibus substantialis glorie: qd̄ nos feliciter expiri cōcedat iesus christus sponsus eterne glorie.

De charitate creata que est potissima virtutū in qua cōsistit omne meritū: Sermo XV

Onora patrē tuū.

H Expediti vtrūq̄ de charitate in creata que deus est. Iā de charitate creata que dei donū est s̄mo succinetur pcurrat De q̄ p̄io queri pōt vtrū scz charitas creata que cordibus fidelīū infunditur: sit specialis virtus: p̄sertim cum charitas nihil aliud esse videt̄ q̄ amicitia q̄daz: sed amicitia nō ponit̄ a p̄ho virtus: vt patet in. iij. li. Ethic: qz nec cōnumerat̄ inter virtutes morales nec inter intellectuales. Ad hoc r̄ndet breuiter Richar. sup. iij. di. xxvij. q̄ charitas est virtus vna s̄m specie specialissima: qz in plures species nō diuidit̄: charitas enī p̄stituit̄ in specie ex sui cōparatione ad primū suū et principale ac formale obiectū qd̄ nō est nisi vnū: scz ipse deus sub ratione q̄ est summū bonū: quo solo plenarie volūtas beatificari pōt: hec aut̄ formalis ratio obiecti charitatis nō est diuisibilis in plures rōnes eo q̄ impossibile est esse plura bona q̄ sint summa bona: qz nō esset summū bonū in quo nō esset oēs rōnes boni p̄ modū excellētiorē q̄ inuenirent̄ in aliquo alio bono: nec tale bonū posset esse principale charitatis obiectū: eo q̄ in tali bono volūtas beatificari nō possz. Ad obiectū ergo dicendū s̄m Tho. scda. 2. q. xxij. q̄ p̄bus in. viij. Ethic. nō negat amicitiam esse virtutē: sed dicit q̄ ē virtus v̄l cū virtute: pōt tñ dici q̄ amicitia p̄prie nō est virtus p̄ se ab alijs distincta: qz nō habz rōnē

laudabilis et honesti nisi ex obiecto: scdm scz q̄ fundat̄ sup honestate virtutū: qd̄ patet ex eo: qz nō quelibet amicitia rationem habz laudabilis et honesti sic patet in amicitia delectabilis et vtilis: vñ amicitia virtuosa magis est aliqd̄ p̄sequēs ad virtutes q̄ sit virtus: nec ē simile de charitate q̄ nō fundatur principalit̄ super virtute humana: sed sup bonitate diuina: vnde Aug. li. de moribus ecclesie Charitas est virtus q̄ animi nostri rectissima affectio est q̄ p̄iugit nos deo q̄ ipm diligimus. Et si obijciat q̄ charitas habet duo obiecta: scz deū et primū: et ergo nō est vna virtus s̄m specie. Respondet ibidē Richar. q̄ primus nō est principale et formale obiectū charitatis: qz p̄ charitatē ipm nō diligimus nisi p̄pter deum.

Secūdo vero q̄ri pōt vtrū charitas sit potissima virtutū sic sentire videt̄ apls. j. Cor. xij. Maior aut̄ horū est charitas. Ad hoc respondet Tho. vbi. s̄. q̄ ex quo bonū in actibus hūanis attendit̄ s̄m q̄ regula debita regulant̄: ideo necesse est q̄ hūana virtus q̄ p̄ncipiū est bonorū actū p̄sistat in attingēdo regulā hūanorū actuum. Duplex ē ergo regula hūanorū actū: scz humana rō et deus: sed deus ē regula prima a q̄ etiā humana rō est regulanda. Hinc virtutes theologice q̄ p̄sistūt in attingēdo illā regulā primā: eo q̄ earū obiectū est deus: excellentiores sūt virtutib⁹ moralib⁹ v̄l intellectuales q̄ p̄sistūt in attingēdo rōnē hūanā: p̄pter qd̄ oportet vt et in se ipas virtutes theologicas illa sit potior q̄ magis deū attingit sic charitas: qz fides et spes attingūt q̄dez deū s̄m q̄ ex ipso p̄uēit nob̄ v̄l cognitio veri v̄l adeptio boni: s̄ charitas ipm deū attingit vt in ipso s̄stat: nō vt eo nob̄ aliqd̄ p̄uēiat: et sic charitas ē excellētior fide et spe: ac p̄ p̄sequēs oib⁹ alijs virtutib⁹: et qd̄ maius est sine charitate nulla pōt eē virtus vera v̄l meritoria: sicut ostendit apls. j. Cor. xij. si distribuero in cibos pauperū omnē facultatē meā: et si tradidero corp⁹ meū et c. Huius aut̄ ratio est: qz virtus ordinat̄ ad bonū: sed bonū p̄ncipalit̄ est finis: nā ea que sunt ad finē nō dicunt̄ bona nisi in ordine ad finē. Sicut ergo duplex est finis. s̄. vltimus et proximus: ita duplex est bonum scilicet vltimū et hoc est principale bonū hominis: scz dei fruitio: iuxta illō p̄s̄. Mihi adherere deo bonū est. et ad hoc ordinatur homo p̄ charitatē Et bonū primū v̄l particulare et scdariū qd̄ ē duplex eē potest. Cū

quidē vere bonū vtpote q̄tū in se est ordi-
nabile ad principale bonū q̄d est vltimus
finis. Aliud autē est bonū apparēs et nō ve-
rū: quoniam abducit a finali bono: sic aua-
rorū prudentia qua diuersa genera locello-
rū excogitat: et auarorum iusticia qua metu
grauū damnoz p̄temnunt alienū et aua-
rorū tēperantia qua luxurie cohibēt appe-
titū qm̄ sumptuosa est: et auaroz fortitudo
qua vt ait Horatius. Per mare pauperiē
fugiunt: p̄ saxa ignes: vt dicit Aug. in. liij.
li. contra Julianū: et ideo necē ē habere cha-
ritatē vt et virtutes meritoze reddā et deo
grate: qz p̄ solā charitatē ordinant act⁹ om-
niū aliaz virtutū in finē vltimū: ac p̄ cōse-
quēs dat formā actib⁹ oīm aliaz virtutū:
vñ generalit̄ charitas dicit̄ radix virtutū
qz p̄ illā oēs alie nutriunt̄ virtutes: nec s̄z
Breg. in Omel. hz q̄c̄ viriditat̄ ram⁹ bo-
ni opis: si nō p̄maserit in radice charitat̄.
Dicit̄ etiā fundamentū virtutū: eo q̄ oēs
alias virtutes valēter sustētat: dicit̄ etiā
forma virtutū nō quidē exemplarit̄ aut es-
sentialit̄ s̄ magis effectiue: qz formā oībus
īponit ordinās eas ad vltimū finē. Unde
pprie virtutes dicunt̄ in ordine ad actus
formatos: dicit̄ etiā mat̄ virtutū: qz ex ap-
petitu finis cōcipit actus aliaz virtutū im-
perādo eos. Unde merito dicit̄ charitas
maxima virtutū: qz dicit̄ ī euāgelio Mat̄.
xxij. q̄ dilectio dei est primū et maximum
mandatū. Tertio p̄inde queri pōt vtrū
incharitativa dilectioe p̄sistat omne meri-
tū sicut intelligere dat ap̄lus in dicta au-
ctoritate: si distribuero: cum tñ ecōtra diffi-
cultas in operādo videat̄ augere meritū:
eo q̄ scdm̄ p̄hum virtus est circa difficile et
bonū ergo maior virtus circa magis diffi-
cile et mai⁹ bonū: sed charitativa dilectio
difficultatē in operādo dimīnuit: qz dicit̄
Aug. in li. p̄fes. qui amat nō laborat: omnis
enī labor nō amantib⁹ grauis ē: solū amor
est q̄d nomē difficultatis erubescit. Ad b̄
rūdet Rich. sup. iij. di. xxx. q̄ pprie loquen-
do de merito scdm̄ q̄ p̄sistit ī actu remune-
rabilī de cōdigno in vita eterna: sic omne
meritū aut est charitativa dei dilectio: aut
tñ illud q̄d in ipso actu formale ē p̄ chari-
tatiuā dei dilectionē: p̄ hoc enī q̄ volūtas
p̄ charitatē diligit deū p̄pter se et sup̄ omnia:
vult actus alios rectos esse p̄ illū cui p̄p̄
se et sup̄ omnia adheret: q̄d est ip̄os referri
in finē vltimū modo debito: et sicut rectitu-
do est in actu ex sui p̄formitate ad regulaz

suā que in naturalibus est natura et in arti-
ficialibus ars: et in moralibus ratio recta
et lex diuina: sic etiā illud q̄d est formale in
merito sicut ipsa remunerabilitas q̄ in ip̄o
est ex sui debita relatione in vltimū finē:
et ex p̄sequētī ip̄a ratio remunerabilitatis
q̄ īmerito est formal̄ ex charitativa dei dile-
ctione causata est: vnde omne meritū q̄ntuz
ad illud q̄d est īmerito formale cōsistit esse
tialit̄ v̄ causalit̄ in charitativa dei dilecti-
one. Ad obiectū ergo dicendū q̄ difficul-
tas ad operandū pueniēs ex habitudine
mala: quā sibi peccator p̄ actus malos acq̄-
sinit nō auget meritū: nec facilitas que est
in opante p̄ virtutē minuit meritū. Bona-
uentura vero sup. liij. di. xxvij. supaddit q̄
charitas sup̄ omnes virtutes primatū te-
net: et efficacia meriti p̄ prius attribuenda
est actui charitatis q̄ actui aliarū virtutū
eo q̄ ipsa cōpletina sit omniū virtutū: et in
ipsius actu cōnectit̄ ip̄m meritū. Ratio ve-
ro quare charitas tanta ceteris virtutib⁹
excellētia p̄minet est: qz maxime nos effi-
cit deiformes: tū ratiōe liberalis exhibiti-
onis: quia sicut deus ex amore tribuit oīa
dona: sic charitas liberaliter exequit̄ oīa
obsequia et mandata: tū rōne p̄formis vnio-
nis: qz sicut filij patri nectunt̄ nexu amor̄
et vniunt̄: sic homo p̄ charitatē adherēdo
deospūs vnus efficit̄: p̄pter q̄d dicit̄. Jo-
han. xvij. Et sint p̄sumati in vnū sic et nos
vnū sumus: tū etiā rōne finalis quietatio-
nis: qz cū amor sit p̄dus sp̄uale facit in de-
um tendere et in deū quiescere sicut corp⁹
ralia p̄ sua pondera in locis p̄p̄is firma-
ri habēt et stabiliri: vnde Aug. in li. p̄fes.
ponderib⁹ suis agunt̄ oīa et loca sua petūt
pondus meū amor meus est: illo feroz q̄cū-
qz feroz. P̄terea beatus Bernardin⁹ in
euāgelio enō de charitate dicit̄ in alia:
q̄ ip̄a tate p̄ciositatis est in p̄spectu dei: q̄
oīa p̄ciosa reddit: et ideo p̄ auz designat̄ in
Apoē. iij. vbi dicit̄ suadeo tibi emere a me
aurū ignitū et p̄batū vt locuples fias: naz
sicut aurū ē preciiū omniū thesauroz: siue
sint lapides p̄ciosi: p̄dia: domus: mercan-
tie siue quicq̄d aliud est appreciabile auri p̄-
cioso existimabit̄: sic etiā cuncte cogitatio-
nes: affectiōes: locutiōes: opatiōes et silia
charitatis precio cōmensurantur: quia de-
us opera non ponderat sed affectū: vt pla-
ne patet. xxiiij. q. j. c. odi. in fine: vbi dicit̄
dñs iterr̄ogat cor nō manū: quāto nāqz pu-
riori seu feruētiori amore placitū aliqd̄ deo

facimus: tanto reddi ei gratiosius. *Mine Luc. xj.* Laudata est pauperula vidua q̄ misit i gazophylaciū duo minuta: nō quia multa et magna fecit: sed qm̄ ampla charitate dilexit. Nec solū aurū ē amor: sed etiā oīa que fiūt ex charitate: non tm̄ q̄ sunt de genere bono: sed etiā indifferentia reddit eadē charitas aurea: in cuius figura dicit *ij. Regū vj.* q̄ nihil erat in tēplo qd̄ nō auro tegeret: quia que fiūt ex charitate redduntur aurea q̄bus anima iusti celesti sp̄so decent exornat: vnde p̄s. *Asstitit regia a dextris tuis in vestitu de au.* Cuius ratio est: quia licet prius actus charitatis quez imediate elicit sit diligere deū et primū sicut quelibet virtus vnicū solū actū habet quē elicit: sicut actus fidei quē elicit est credere: et sic de alijs virtutibus: nullusq̄ ab eadē virtute alius actus alicū: charitas tamē supra virtutes oēs hāc obtinet supēnitentiā: q̄ quīs eaz actus prius imediate nō eliceat s̄ eliciunt ab habitib⁹ prijs: p̄ ipam tm̄ oēs actus virtuosū virtualit̄ imperant: et eos a prijs habitib⁹ elicere faciunt: qz cūctas virtutes in charitate cōnexitatem habēt: et ex h̄ cūctas virtutes virtuosasq̄ opatiōes charitas reddit meritorias. In sup nō solū virtutes et opatiōes virtuose p̄ charitatē meritorie reddunt: s̄ et omnia alia siue p̄spera siue aduersa siue mixta siue bona gratie siue mala pene et mala culpe coopantur charitatē habēti in bonū: tā p̄ciosa nāq̄ et efficac̄ est ap̄ deū charitas sancta q̄ etiā p̄cā coopant illi in bonum: vt dicit glo. sup illd̄ *Roma. viij.* Diligentibus deū omnia coopant in bonū. Nec mirū cū voluntas impat omnib⁹ potētis sic amor omnibus virtutibus: nō minor est in bono diuina dilectio q̄ in malo diuina offēsiō: s̄ arrogāti bona p̄uertunt in malū: qz nō opant ad dei gl̄iam sed ad p̄p̄riā: si ergo arrogantia virtutes v̄l opa virtuosa p̄uertit in vitia: nō minus charitas diuina malū p̄uertit et coopant in bonū: ex hijs ergo sequit̄ q̄ charitas omnia reddit meritoria: sic etiā sola illius fuitia sunt remuneratiōne digna. Pro quo sciendū q̄ omne obsequiū deo ipensū aut illi ipendit̄ ex amore recto et puro qui est amor gratuitus nō querēs que sua sūt: aut timore pene v̄l vindicte: aut ex spe mercedis t̄pal̄ v̄l et̄ne aut alia quacūq̄ ratione sese potius q̄ deum respiciente: ergo si obsequiū impendit̄ ex amore puro credit illum esse bonū q̄ eidez

hoc impendit: quia nulli rectus amor et prius ipendit̄ ab aliq̄ nisi credat illum esse bonū et merito sue bonitatis h̄mōi amore esse dignū et p̄sequēs tale obsequiū est mere gratuitū ac solū p̄p̄rie remuneratione dignū: qui vero nō gratis reddit obsequiū deo sed ex quadā necessitate v̄l coactiōe cuiuscūq̄ suppositiōis: nō p̄p̄rie dicēd⁹ est remuneratiōe dignus: sed magis illi p̄cuius ope sue elocate reddēdū est. Deniq̄ diuinus amor est ille thesaur⁹ euangelic⁹ a deo naturalit̄ in humano corde recondit⁹: quē q̄ inuenit hō vadit et vedit omnia vt emat: id ē redimat agrū illū illicito cōplexu amoris vitiosi miserabilit̄ alienatū et venditū: de qua. s̄. emptiōe dicit̄ in canticis: si dedit homo totā substātiā domus sue p̄ dilectione quasi nihil despiciet eā: nimirū cū sit vtilitatis infinite: tū qz quolibet actu charitatis mercat̄ regnū dei: dicēte dño: q̄ dederis calicē aque frigide tm̄ in nomine meo: amē dico vobis nō p̄det mercedē suā: tum etiā sicut diues efficitur cui omnes mercātie et extractus lucrosi reddunt: sic mille milies eos ditiores spiritalit̄ reddit ipa charitas in mercātis oīm virtutū et virtuosoz operū: et hoc tangit ap̄lus. *i. Cor. xij.* dicens: charitas patiens est. s̄. q̄tū ad habitū patientie in anima: et ideo nō deficit in aduersis que occurrūt in illatis: penis: iniurijs: contumelijs: infortunijs et similib⁹: nā sic aurū p̄cussū dilatat̄ sic in aduersis p̄ssa charitas auget: vnde p̄s. *In tribulatiōe dilatasti mihi.* Secundo benigna est: id est benigna: quia reddit bonū pro malo: vñ glo. sup illud *Ephes. iij.* Estote inuicē benigni: id est largi de facultatibus vestris: et h̄ maxime vos p̄sequentib⁹: Tertio nō emulatur: id est nō inuidet aliene felicitati: vel p̄speritati spiritali vel tēporali. Quarto nō agit perperā: id est p̄uerse p̄stando impedimentū ne bona fiāt: vel rationē operū nō deformat intentione nō recta. Quinto nō inflatur de donis v̄l bonis adeptis. Sexto nō est ambitiosa: scz de bono acq̄rēdo quia vult subesse nō p̄cesse. Septimo non querit que sua sunt sed dei gl̄iā et cōmuniem p̄fectū. Octauo nō irritatur: id est nō prouocat ad irā: qz nō habet appetitū vindicandi sed vituperationē p̄uertit in refectiōne et plagā in medicinā. Nonno non cogitat malū scz rancoris v̄l vindicte v̄l etiā suspicionis sinistre. Decimo nō gaudet super iniquitate scz propria vel aliena sed do-

let. Unde cōgādet veritati seꝛ cogni / tionis vel operis in se ⁊ in alijs. Duodeci / mo omnia suffert. s. respectu difficultatum / quas patit ad exeꝛquēda opera virtuosa. / Tredecimo omnia credit. s. que veritas in / scripturis suadet. Quarto decimo oīa spe / rat. s. que christus p̄misit. Quinto decimo / omnia sustinet. s. respectu absētie dilati sū / mi boni p̄missi qđ patiēter expectat a deo / qđ p̄ nullā cāz ab ichoato bono desistit.

De subiecto charitatis qđ ē hu / mana volūtas: ⁊ de quinq; donis / que recipit anima ab infusa chari / tate: Sermo XVI

Nonna patrē tuū.

b Post aliquāta discussionē chari / tatis in se: videndū est de ei⁹ sub / iecto in quo p̄prie p̄sistit diuina dilectio.

A De quo primo queri potest vtrū ipsa vo / luntas hominis sit subiectū charitatis: et / videtur qđ nō: quia charitas amor quidem / est: sed amor scđm phum est in cōcupiscibi / li: ⁊ ideo charitas est in cōcupiscibili ⁊ nō ī / volūtate immo potius esset in libero arbi / trio: quia charitas vt in p̄cedēti sermone / declaratū est se excedit ad oēs actus huma / nos: scđm illud. 1. Corinth. vi. Omnia ope / ra v̄ra in charitate fiāt: sed p̄ncipiū huma / noꝝ actū est libeꝛ arbitriū: ergo p̄ conse / quēs videtur qđ charitas maxime sit in li / bero arbitrio sicut in subiecto: ⁊ p̄sequēs / nō in voluntate. Ad hoc r̄ndet Tho. scđa / 2. q. xxiiij. qđ duplex est appetitus. s. sēsitī / uus ⁊ intellectiū⁹ qui dicit volūtas ⁊ vtri / usq; obiectū ē bonū licet diuersimode: nā / obiectū appetitus sensitīui est bonū p̄ sen / sum apprehensū: obiectū autē appetitus / intellectiui vel voluntatis est bonū sub cō / muni ratione boni put est apprehensibile / ab intellectu. Charitatē autē obiectū nō ē / aliqđ sensibile bonū: sed bonū diuinū qđ / intellectu solo cognoscit: ⁊ ideo charitatis / subiectū nō est appetitus sensitīuus sed in / tellectiūus. i. volūtas. cū em̄ ad bonū di / uinū qđ est intelligibile se vis cōcupiscibil / extendere non potest: sed volūtas sola: / ideo concupiscibilis subiectū charitatē es / se non potest. Nec etiā libeꝛ arbitriū: qz / licet libeꝛū arbitriū non est alia potentia a / voluntate: tamen charitas non est in volū / tate scđm rationē libeꝛi arbitrii cuius aci⁹

est eligerē: quoniam electio est eoꝝ que sunt / ad finem: voluntas autē est ipsius finis: vt / dicitur in. iij. Ethic. vnde charitas cuius / obiectū est vltimus finis magis dici debz / esse in voluntate q̄ in libero arbitrio: ⁊ cō / grue satis: qz sicut voluntas imperat om / nibus potentijs: sic amor omnibus virtu / tibus. Secundo queri pōt vtrū illa chari / tas in nobis causetur naturalit̄ vl ex infu / sione spiritūsancti vl ex bonis actib⁹ p̄ce / dentibus: p̄sertim quia qđ est cōmune cre / aturis omnibus: naturalit̄ etiā inest homi / nibus: sed vt dicit Dion. iij. c. de di. no. / omnibus diligibile ⁊ amabile ē bonū diu / nū qđ est obiectū charitatis: ⁊ ideo nobis / naturaliter inest aut saltē acquiri ex acti / bus p̄cedentibus: iuxta illud. 1. Timoth. / 1. Finis p̄cepti charitas est de corde bono / ⁊ p̄scientia pura ⁊ fide nō ficta: ⁊ p̄ conse / quens non est ex infusione. Ad hoc r̄ndet / Tho. vbi. s. qđ charitas ē amicitia quedā / ad deū fundata sup cogitatione beatitudi / nis eterne: hec autē cōmunicatio nō debet / esse fm bona naturalia sed scđm dona gra / tuita: quia vt dicit Ro. vi. Gratia dei vita / eterna. Hinc ipsa charitas nature facultā / tem excedit: qđ autē excedit nature facul / tatē non potest esse naturale nec acquiri p̄ / potentias naturales: quia naturalis effe / ctus suam causā non transcendit: ⁊ sic nob / non inest naturaliter ipsa charitas: licet ī / est nobis dei dilectio que fundat sup com / municatione bonoꝝ naturalū: de qua di / cit ibidē Dion. nec etiā charitas p̄ vires / naturales acquiri potest: licet actus virtu / osi p̄cedentes hominē disponāt ad recipi / endum charitatis infusionē vt tangit di / cta auctoritas apli: sed per gratuitā infu / sionē sancti spirit⁹ acquiri qđ est amor pa / tris ⁊ filij: cuius participatio in nobis est / ipsa charitas creata: de qua dicit aplus Ro / ma. v. Charitas dei diffusa est in cordibus / nostris p̄ spiritūsanctū qui datus est nob: / ⁊ hec est operatio quedā potissima diuine / bonitatis. Ad cuius effectū p̄ficiendū di / uina dignatio postulat: puer. xxiiij. dicens: / Fili p̄be mibi cor tuū: sic em̄ accipitri vo / lanti sufficit si cor p̄de sue sibi retineat: sic / christo sufficit dū solū cor hominis obtine / at: pro quo nimirū adipiscendo de celo vo / lauit in virginis vterū: de vtero in presepi / um: de presepio in patibulū: de cruce in se / pulchrū necnō ad infernū: deinde ad resur / rectionis gloriā: ac tandē ad patris dexte

ram ut sic cor humanū plenus possideret: per cor aut intelligit voluntas: quia deus animam querit in corde et voluntate in anima: unde et in euangelio per cor voluntas intelligitur: ubi dicitur: diliges deum deum tuum ex toto corde tuo. Cuius ratio est: quia sic cor corporale est principium omnium motuum corporaliū: ita etiam voluntas maxime quantum ad intentionem finis ultimi quiescit obiectū charitatis est principium omnium motuum spiritalium: ut igitur sciamus quod per charitatem excellentissima dona nobis a deo donantur. Sciendum est prout sufficit ad presentem speculationem quod infusa diuinitus charitate quinque dona acceptissima recipimus. Primum donum est diuini amoris conaturalitas: nam diuina bonitas que spiritui facta et appropriatur nullam aliam virtutem collocat in humano corde sic illi conaturalis: sic amor et charitatem: quia ut dicitur prima Iohannis. .iiij. Deus charitas est scilicet increata immensus: immortalis: a qua quidem charitate quidam purus et infinitus actus amoris procedit: cum igitur animam humanam creauit deus ad imaginem utriusque charitatis et similitudinem infiniti actus amoris sui creauit illam. Hinc postquam puenit ad libertatem rationis usum: tunc ex esse proprio quandam habet aptitudinem ad amandum sine qua aliquo modo esse non potest: necessarium enim est illi diligere bonum incommutabile quod deus est: aut bonum commutabile quod mundus est. Ipsa quoque per libertatem arbitrii in medio constituta dinoscitur: ut ad quodcumque voluerit se diuertere possit: et hec in anima aptitudo diligendi quodammodo est imago dei: a qua scilicet aptitudinem procedit quodammodo velox et efficax amor actus per quem infiniti actus diuini amoris similitudo clarius demonstratur: ex quo relinquitur quod nulla virtus ita conaturalis est in anima humana sicut ipsa charitas. Secundum donum est ipsius diuinitatis conformitas: super omnes enim virtutes amor animam deo conformatur: cuius ratio est: quia deus charitas est: et ideo melius per charitatem quam per aliquam aliam virtutem tanquam deo conformis ratio animae conformis in deum transformatur: unde dicit Hugo de arra anime: quod ea vis amoris est ut te tale esse necesse sit: quod est illud quod amas et cui per affectum coniungaris in ipsius similitudinem ipsa quodammodo dilectionis societate transformaris: et ideo subdit ibidem: Deus charitas est et qui manet in charitate in deo manet et deus in eo. Si enim ut refert philosophus. ii. pollit. Aristophanos nos dicit: quod amantes desiderant ex duobus unum fieri: et Tullius de amicitia dicit: quod is est ami-

cus qui est tanquam alius idem: quanto magis secundum apostolum. i. Cor. vi. Qui adheret deo. scilicet per amorem perfectum unum spiritus est cum eo. Expimur enim in nobis: quod vis amoris ardet totaliter ad hoc nititur: inhiat et gestit: ut non solum sit iustum ipsius amatum: sed et ut quodammodo sit ipsum amatum. Hinc est intentio talis in amore dei valenter excedit: quod incomparabiliter diligat deum dilectum quam seipsum. Tertium donum est ipsius anime formositas: nam postquam anima per charitatem deo fuerit conformis quod non erit decor ipsius anime formosus: cum sit in ea vera similitudo diuinitatis. Pro quo sciendum secundum Alex. de haeresibus ac alios doctores quod imago dei in anima consistit in naturalibus proprietatibus et potentis eius: similitudo vero consistit in gratuitis: id est in virtutibus charitate diuina formatis et decoratis: precipue tamen in ipsa charitate et diuina dilectione: unde licet anima cunctas virtutes et dona habeat si charitate priuatur deformis est: et ideo diuinitas quod euidenter ostendit apostolus. i. Corinth. xiiij. ubi dicitur: Si linguis hominum loquar et angelorum: charitatem autem non habeo. Hinc ait Hugo quod hoc priuilegium sola charitas habet ut deus dicatur et sit: non enim diuinitas humilitas est et patientia: quia cum omnis virtus dei donum sit: nulla propter charitatem hoc habet: ut non solum dei donum sed et deus dici possit: reliqua igitur gratiarum dona largitur deus et his quos reprobatur: solum autem charitatem quasi seipsum his tantum quibus diligit in premium seruat: hec ille. Anima namque humana carboni similis est: qui si extinctus fuerit obscuram indaginem induit: si vero perfecte ignitus fuerit totus splendidus et igni similitudo apparebit: sic anima humana dum amore diuino per peccatum fuerit extincta: id est charitatis igne priuata: terram nigredinem immo et diabolicam turpitudinem induit. Hinc de talibus dicitur. iij. dicitur: denigrata est super carbones facies eorum: quibus in euangelio puenit in peccato dominus: vos ex parte diabolo estis: quia filij similitudinem patris habere debetis: quod enim torpescit in diabolo nisi peccatum: ut pote cuius natura ineffabili preclaritudine et nobilitate condita est sed charitate priuata et sordiditate deformatur. Contra hoc dum anima fuerit charitatis igne incensa prout efficit pulcherrima deo: quod similitudo: quod enim carbo ignitus nisi ignis cessari debeat: cum iam ignis factus est forma carbonis: et quod anima charitatis igne perfecte successa: nisi non dico deus sed deificata cessari debeat: cui dicitur in psalmo. confessionem quam scilicet turpitudinem peccatorum deponit: et decorem scilicet charitatis induit

amictus lumine scz diuine gratie sicut ve /
 stimento: vnde charitas iā facta est anime
 forma: sicut forma corporis est anima: et si /
 cut ignis operit carbonis nigredinem: sic
 charitas operit peccatorum multitudinē. **Ve**
 rū ne meū putes ficticiū audi Aug^o. dicē /
 rem: qualis est hominis dilectio talis ē ho /
 mo: si terrā diligis terra es: si celū celū es:
 si autē diligis deū nō audeo dicere deus es
 sed audi ppham dicentē: ego dixi dii estis
 et filij excelsi omnes. hec ille. **Quartū do**
 nū est spiritualis vite veritas: nam in sola
 charitate cōsistit tā virtutū omnium q̄ etiaz
 ipsius anime vita. **Hinc** ait ppha: querite
 dñm id est amorē eternū q̄ est deus et hoc p
 amorē et viuet aīa vīa: cui p̄s. et aīa mea il /
 li viuet. **Felix** ap̄lus q̄ hanc vitā exptus
 ait: viuo ego iam nō ego: viuit vero in me
 christus. **De** hac autē vita dicit Aug. inter
 alia: q̄ sicut vita corporis anima est: ita vi
 ta anime deus est: sicut corpus expirat dū
 amittit animā: sic anima expirat dū amit /
 tit deū: de^o amissus mors anime: aīa amis /
 sa mors corporis: et licet corpus nrm mori
 possit tñ idipm q̄ diligimus scz anima mo
 ri nō pōt cū diligit deū: cui mors est nō di /
 ligere deū. hec ille. **Et** Bern. Fons vite est
 charitas: nec animā illā viuere dixerim q̄
 de illo nō hauserit. **Haurire** quō pōt nisi p̄ /
 sens sit ipi fonti q̄ charitas est q̄ deus est.
 hec ille. **Sed** quō inquis adhuc vite fontē
 appropinquare poteris? **Rūdet** ad hoc Au /
 gusti. q̄ pes anime amor est: qui si prauus
 est dicitur cupiditas v̄ libido: si rectus est
 dicitur charitas. **Hīs** igitur pedib^o ambu /
 lat anima ad bonū incōmutabile v̄ cōmu /
 tabile: qz charitas est anime motus ad fru
 endū deo ppter deū et se ac pximū p̄p̄ de /
 um: cupiditas autē est anime mot^o ad fru
 endū se ac pximo et quolibet corporeo non
 ppter deū ad deū ergo fm Aug. q̄ vbiqz p̄ /
 sens est: vbiqz totus: non pedibus licet ire
 sed moribus: mores aut nri nō ex eo qd̄ q̄ /
 qz nouit: s̄ ex eo q̄ diligit diudicari solēt:
 nec faciunt bonos v̄ malos mores nisi bo
 ni v̄ mali amores: ppter qd̄ longe a pecca /
 toribus salus: vt dicit ibidē Aug. sup p̄s.
 non loco sed dissimilitudine: qd̄ est dissimi /
 litudine: mala vita: malis moribus: si enī
 bonis moribus deo appropinquamus: ma
 lis moribus recedimus a deo: vnde p̄grue
 idē homo corpore stās in vno loco: et amā /
 do deū accedit ad deū: et amādo iniquitatez
 recedit a deo. hec ille. **deniqz** sicut charitas

animā viuificat sic et virtutes actiōesqz vir /
 tuosas meritorias reddit et viuidas: vt su /
 pra tactū est. **Quintū** donū est amoris in /
 satiabilis suauitas: nulla autē virtus alia
 tantā facit experiri delectationē et cōplacē
 tiā sicut charitas: tā in deo q̄ in creaturis:
 fēserat hoc qui dicebat: **Q̄** dulcia faucib^o
 meis eloquia tua sup mel ori meo: et iterū:
 iudicia dñi vera iustificata i se metipa dul /
 ciora et c. **Cū** igit amor dei suauissim^o est tā
 in affectu q̄ in effectu: dicente Bern. in li.
 de diligendo deū: vbi amor est labor non ē
 sed sapor: quoniā amanti nihil ē difficile.
Ideo p̄sequens nec satiari pōt desiderio
 qui nō nisi desiderare p̄cupiscit: iuxta illd̄
 p̄s. **Cōcupiuit** aīa m. de. ius. t. in omni tēpo.
 ppter s̄ aut anima deū amās amore nō sa /
 tiatur: quia deus amor ē quē q̄ amat amo /
 rem amat: amare aut amorē facit circulum
 vt nullus debeat esse finis v̄ mēsurā amo
 ris: vnde **Dyonis.** li. de di. no. q̄ amor scili /
 cet eternus ostendit sicut quidā etern^o cir
 culus p̄ optimū ex optimo in optimū ine /
 narrabili cōuersione circūies: et in s̄ circu /
 lo spiritus amans p̄plectit^o et ad infinitum
 amorē cōplectendū inuitat: ex qua inuita
 tatione surgit qdam appetitus insatiabili /
 tas q̄ omnia vorat: qz de copia facit inopi /
 am: dū ex p̄gustatis dei delitijs ampli^o in /
 ardescit in desiderijs: qz et si dat ad pleni /
 tudinē nunqz tñ ad satietatez. **Hinc** ecclī. xx
 iij. dicit. qui me edūt adhuc esuriūt. **De**
 hac igit charitate in ordine ad subiectum
 adhuc duo queri p̄nt. **Primū** est vtrū cha
 ritas habita pōt diminui v̄ totaliter amic
 ti: p̄sertim cū dicit Aug^o. viij. de trinitate: q̄
 si dilectio nō est vera dilectio dicēda nō ē:
 sed sicut idē dicit in epla ad Julianū comi
 tē: charitas que deserit pōt nō vera fuit: er /
 go neqz charitas fuit. **Ad** hoc rūdet Tho.
 scda. 2. q. xxiiij. inter alia: q̄ charitas ha
 bita diminui nō potest: neqz p̄ actū pecca /
 ti mortalis: qz mortale charitatē totaliter
 corrūpit tā effectiue: qz charitati p̄trariat^o
 q̄ etiā meritorie: qz dignus est q̄ illi deus
 subtrahat totaliter ipam charitatē: nec eti
 am p̄ actū peccati venialis: nec quidē effe /
 ctive: qz ad charitatē non attingit: s̄ tñ ad
 feruorē charitatis: nec etiā meritorie: quia
 deus non plus vel prius se auertit ab hoīe
 q̄ homo auertit se a deo: similiter diminui
 nō pōt p̄ cessationē ab actu virtutis directe
 loquēdo: qz licet virtutes ex actib^o acq̄si /
 te p̄ cessationē diminui possunt: vt dicit p̄s

vij. Ethic. q̄ multas amicitias inappella-
tio soluit: id est non appellare amicū vel ei
nō colloqui: cui⁹ rō est: qz p̄seruatio vni⁹
cui⁹q; rei depēdet ex sua causa. Causa x̄o
virtutis acq̄sita est actus hūanus: quibus
cessantib⁹ virtus acq̄sita diminiuit: ⁊ tan-
dem totalit̄ corrūpit: sed hoc in charitate
locū nō habet: qz solū a deo infundit: ⁊ sic
actu charitatis cessante nō diminiuit cha-
ritas directe nec corrūpit si desit mortale
peccatū: indirecte tñ loquendo diminiutio
charitat⁹ dici pōt dispositio ad corrūptōez
īpius que sit p̄ venialia peccata vel etiā p̄
cessationē ab exercitio operū charitatis: s̄
p̄ mortale totalit̄ corrūpi pōt: qz subiectū
charitatis est ad bonū ⁊ ad malū vertibile
s̄m arbitrij libertatē. Secūdo queri pōt:
vtrū charitas augeti pōt. Ad hoc ibidem
breuiter rñdet Tho. q̄ charitas nō auget
p̄ hoc q̄ charitas addit charitati sic quā-
dā ponunt: sed p̄ hoc q̄ charitas intendit
in subiecto: ita q̄ subiectū magis ac magis
charitatē p̄cipat: s̄m q̄ magis reducit in
actū illius ⁊ illi magis subdit: nō tñ intel-
ligendū est q̄ in quolibet actu charitatis
īp̄a charitas auget: sed quilibet actus cha-
ritatis disponit ad augmentū charitatis:
inquātū ex vno actu charitatis p̄ntoz red-
dit ad agendū s̄m charitatē: ⁊ sic abilita-
te crescēte p̄umpit in actū feruentiorē di-
lectionis quo conet ad charitatis p̄fectio-
nem: ⁊ tunc charitas auget in actu: ⁊ hūc
quidē augmēto charitatis nullus termin⁹
imponi pōt in statu vie: tñ qz charitas s̄m
rōnē p̄p̄ie speciei terminū augmēti nō ha-
bet: eo q̄ est p̄cipatio quedā infinite cha-
ritatis q̄ est sp̄ssancti: tñ etiā qz cā agens
charitatē est infinite virtutis. s. deus: tum
deniq; qz crescēte charitate semp in subie-
cto superescit abilitas ad vltērius p̄ceden-
dum vel augmentandū: capacitas enī cre-
ature rōnalis p̄ charitatē auget: qz p̄ īp̄am
cor dilatā: iuxta illud. ij. Cor. vj. Cor no-
strū dilatātū est: ⁊ ideo semp remanet abi-
litas ad maius augmentū. Ad lau.

De obiecto charitatis scz sūmo
bono: ⁊ de mercātia amoris: ac de
quattuor que sunt p̄ ordinē ex cha-
ritate diligēda: Sermo XVII

Quora patrē tuū

m rē. Jā ordine debito videndū est

de obiecto īpius charitatis: de q̄ p̄mo que-
ri pōt: vtrū summa bonitas sit p̄ma rō dili-
gendi om̄ne illud qd̄ ex charitate diligit: ac
p̄ p̄sequēs obiectū formale īpi⁹ charitatis:
p̄sertim cū sic se habet ens ad cognitionē:
ita bonū ad dilectionē: sed p̄ma rō cogno-
scendi nō est sūmū ens sed ens cōe creatori
⁊ creature cōitate analogā: s̄ s̄m p̄ma rō
diligendi nō est summa bonitas s̄ bonitas
cōis creatoris ⁊ creature cōitate analogā.

Ad hoc rñdet Rich. sup. iij. dis. xxvij. q̄
p̄ma rō diligēdi ex charitate est ipsa sūma
bonitas: qz sicut p̄mo rō videndi est illud
rōne cui⁹ mouet visū quicqd̄ mouet visum
vt lumē vel color: ⁊ sicut p̄ma rō intelligē-
di ē illud rōne cui⁹ intelligit quicqd̄ intel-
ligit vt ens vel verū: sic cōcedendū ē illud
esse p̄mā rōnem diligēdi ex charitate: rōne
cui⁹ diligit quicqd̄ ex charitate diligit: s̄
enī summa bonitas p̄pter quā oīa diligen-
da sunt q̄ ex charitate sunt diligēda. Ad
obiectū igit̄ dicendū: q̄ nō est s̄m de p̄ma
rōne diligēdi ex charitate: ⁊ de p̄ma rōne
diligēdi cōiter deū: qz sicut diligere cōmu-
ni⁹ est q̄ ex charitate diligere: sic p̄ma rō
diligēdi cōmunitoz ē q̄ p̄ma rō diligēdi ex
charitate: ⁊ ideo si def̄ q̄ p̄ma rō diligēdi
cōmuniter dicti nō sit summa bonitas: sed
bonitas cōmunitoz creatoris ⁊ creature cōi-
tate analogā: put̄ p̄cludere videt̄ argumē-
tū: nō tñ p̄pter hoc sequit̄ q̄ summa boni-
tas non sit p̄ma rō diligēdi ex charitate: ex
q̄b⁹ p̄cludit̄ qd̄ sūma bonitas ē p̄ma rō di-
ligēdi ex charitate ⁊ obiectū formale īpi⁹
charitat⁹. Pro q̄ sciendū q̄ sūma bonitas
pōt p̄siderari duplicit̄: scz s̄m esse qd̄ h̄z in
re: vel s̄m esse qd̄ h̄z in aīa vl̄ mēte. Sūma
bonitas s̄ ē formale charitat⁹ obiectū: s̄m
ēē qd̄ h̄z in re: ⁊ ex cōsequētī est eius obie-
ctū s̄m esse qd̄ habet in n̄ra mente. Cui⁹ rō
est: qz esse reale bonitatis idē est cum ipsa
bonitate: sed esse suū qd̄ habet in n̄ra men-
te in rōne cognoscibilis est īp̄m esse nostre
mentī rēp̄sentari: vel ab ea aliquo mō co-
gnosci: mō nostra volūtas p̄ charitatē p̄i-
mo ⁊ p̄ncipalit̄ tendit p̄ dilectionē in īp̄am
summā bonitatē in suo reali esse qd̄ est idē
cum ea: ⁊ ex consequētī diligit eam nostre
mentī p̄sentari: ⁊ a nostra mente cognosci.
Hinc est qd̄ domin⁹ vniuersaliter omnib⁹
p̄ceptum charitatis indixit: dicens: Dili-
ges dominū deū tuū ex toto corde tuo ⁊c.
⁊ ne queram⁹ diuerticulū ad excusandas
excusationes in peccatis: īp̄a charitas om̄

nibus venalis exponit: nec est personarum acceptio apud deum: ut dicitur Roma. ij. quia solus suum oriri facit super bonos et malos: et pluit super iustos et iniustos: ut dicitur Matth. v. Nec est qui se abscondat a calore eius: ut dicitur psalmus. Vis nunc videre signum mercatorie amoris huius: audi psalmus. Suavis dominus uniuersis: et misericors eius super rectos. neminem tamen ad eius emptionem violentat: sed ut dicitur Ecclesi. xv. Deus ab initio constituit hominem rectum: et reliquit eum in manu consilij sui: tamen autem suadet quod coacta seruitia non acceptat: vnde dicitur Apocalypsis. iij. Dicitis quod diues sum et locuples et nullus ego: et nescitis quod tu miser es et miserabilis: pauper: cecus et nudus: suadeo tibi emere a me aurum ignitum et probatum ut locuples fias et vestimentis albis induaris: ut non appareat confusio nuditatis tue: hoc tibi. Sed forte causeris de difficultate tam inueniendi quam ad eundem felicissimam apothecam huius mercatorie: et licet multi essent qui eam comparare vellent: tamen locoque incertitudo et itineris longitudo eos ab hoc proposito reuocaret. Ad hoc fidenter respondeo quod deus qui charitas est: ubique regnat: ubique maiestas eius omnia replet: ac eius charitas complectitur uniuersa: quantum prope est dominus omnibus in uocantibus eum in veritate: si tamen eius apothecam magis delectat inuenire: queramus eam cum sponsa dicente: Indica mihi quem diligit anima mea: ubi pascas: ubi cubes in meridie: ne vagari incipiam post greges sodalium tuarum: curre fidelis sponsa ad lectulum sponsi tui et mercantiam amoris inuenies: curre inquam ad dimensionem crucis: quod nulli vendit amor nisi in hac apotheca: ubi ex amore pater filium et filius obtulit semetipsum: amplectere illum cum magdalena et scrutando comprehende si potes cum omnibus sanctis que sit longitudo: latitudo: sublimitas et profundum amoris huius felicissime apothecae: felix paulus qui dicebat: Mihi autem absit gloriari nisi in cruce domini nostri iesu christi. Sed rursus de quantitate precij expanescis forsitan quod angustias tuas incopabiliter excedat: et dicitis cum apostolo: Velle quidem adiacet mihi: perficere autem non inuenio. Unde ad eandem margaritam comparandam allectus: Hugo dicit inter alia. O charitas si scirem quantum vales precium pro te appenderem: sed forte excedis angustias meas: nec inuenire potero precium tuum penes me: dabo tamen quod habeo et totum quod habeo: et tota domus mee substantia te com-

mutabo: et cum totum dederero totum quasi nihil iam reputabo: omnes delectationes carnis mee: omnes iocunditates cordis mei propter te libenter impendam ut te sola possidere valeam: tu sola mihi charior: tu sola vtilior: tu sola suauior: tu sola iocundior amplius delectaris: abundantius satians: tutius saluans: feliciter conseruans: et postea causam subdit comparationis huius dicens: Numquid parum est deum in se manentem habere tantum est charitatem possidere: quod fuit in Berni. Deus charitas est: quid preciosius: et qui manet in charitate in deo manet: quid securius: et deus in eo: quid iocundius: vnde inquit ergo tantum inuentam precium ad comparandum? Sed ne expanescas ne diffidas o homo: omnes satiare desiderat qui omnes ad hunc vite fontem inuitat: dicens Job. vij. si quis sitit. scilicet amor: veniat. scilicet affectionis passio ad me scilicet fontem indeficientem vite et charitatis: ad me torrentem inebriantis voluptatis: ad me dulcedinem transformantis amoris et bibat: sed quo precio domine: omnes inquit sitientes venite ad aquas scilicet gratie et charitatis: et qui non habetis argentum prope: emite et comedite: venite emite abique argento et absque vlla commutatione vinum scilicet amoris et charitatis et lac puritatis: quod charitas optat multitudinem peccatorum: non ergo emit auro vel argento non quibuslibet localibus vel ornamentis: non adulterinis crinibus aut fucamētis: nec candidatis vestibus: nec rostrat calceis: hec enim omnia domini sunt licet ab hominibus abutantur. Deinde est terra et plenitudo eius de propria moneta margaritam hanc comparare necesse est non de his que domini sunt: cuius scilicet omnia bona temporalia: corporalia: spiritualia et eterna: aptenda est que propria bursa et propria moneta tradenda bursa nostra cor nostrum est in qua moneta nostra recodit scilicet scelera et peccata que nostra sunt et propria: et hec dominus pro mercantia amoris gratanter acceptat: quod illa tamen sunt nostra: omnia vero bona dei sunt: iam considera quid das et quid recipis: nihil charius eo quod emit: nihil vilius eo quod emit: precium soluis cum peccata humiliter recognoscis et confiteris: charitatem recipis cum remissionem acquiris: audi precium solventem: dixi confitebor aduersum me iniusticiam meam domino: audi margaritam diuine dilectionis recipientem: et tu remisisti impietatem peccati mei. O pelagus infiniti amoris quod agis quod sustines: o sublimites sapientie dei que exuperas omnem sensum quem ex amore quodammodo stulta

facta es: nūmos scelerū nostrorū acceptās
 ⁊ amplissimū donum tue charitatis indul/
 gens: vt amore tuo beatos nos facias ine/
 ternū: vñ querit Aug^o. in li. cōfes. qđ tibi
 sum bone iesu vt amari te iubeas ⁊ p̄cipi/
 as: ⁊ nisi faciā irascaris ⁊ minaris mihi in/
 gentes miseras. Rñdet Bern. lib. de dili/
 gendo deū cū amat, deus nihil aliud vult
 qđ amari certissime ob aliud non amat nisi
 vt amef sciens ipsos amore beatos qui se
 amauerint. Secūdo p̄ncipaliter queri pōt
 ex quo s̄m Augu. j. de doc. xp̄iana. q̄ttuor
 sunt diligēda. Anū qđ est supra nos. Alte/
 rū qđ nos sum^o. Tertū qđ est iuxta nos.
 Et quartū qđ est infra nos. Vtrū scz omne
 illud qđ est supra nos p̄ naturā ex charita/
 te diligendū est: p̄sertim cū non solū deus
 videat supra nos esse: sed etiā angeli boni
 ⁊ mali: ⁊ ipsa beatitudo quā expectamus.
 Ad hoc rñdet Rich. vbi supra: qđ omne illū
 qđ p̄ naturā est supra nos: ex charitate di/
 ligendū est: nam qđ deus ex charitate dili/
 gendus est: satis patet ex iam dictis. Dili/
 gendi sunt etiā sancti angeli ex charitate
 cum sint p̄ticipes eterne beatitudinis: in q̄
 comunicāt homines cū angelis: sicut dicit
 Matth. xxij. qđ in resurrectōe erūt homines
 sicut angeli in celo charitatis enī amicitia
 vt dictū est supra: fundat sup cōmunicati/
 one beatitudinis et̄ne. Nec mirū si diligē/
 di sunt: cum ⁊ ipsi affectu pariter ⁊ effectū
 cordialiter nos diligūt: nam q̄tum ad pri/
 mū dicit Origen. sup librū numeroꝝ ome/
 lia. lxxix. Agunt angeli diem festū letantes
 sup his qui refugiētes cōsortia demonū: p̄
 exercitia virtutū se festināt angelicis socia/
 re cōsortijs. Q̄tum etiā ad secūdum dicit
 ibidem omel. lxxvj. Adest vnicuiq; nostrū
 etiā minimis qui sunt in ecclesia: angelus
 bonus: angelus dei: qui regat: qđ moueat:
 qui gubernet: qui p̄ actibus nostris corri/
 gendis: ⁊ miseratioibus poscēdis: quoti/
 die videat faciē patris: hec ille. Ceterū dīa
 bolus cū sit nomē nature in malicia obsti/
 nate: ideo cōcedi nō debet qđ sit ex charita/
 te diligēdus: nisi cum hac determinatiōe:
 scz rōne sue nature que naturaliter est bo/
 na ⁊ a deo est: nō est tamē eius natura dili/
 genda ex charitate amore amicitie: quo rei
 dilecte vitā eternā optamus: imo ex chari/
 tate in eius eterna punitiōe diligere debe/
 mus dei iusticiā: iuxta illud ps̄. Retabit
 iustus cū viderit vindictā: sed illā naturā
 ex charitate diligere debemus: volēdo eā

cōseruari ad dei gloriā: sicut etiā diligim^o
 creaturas irrōnabiles: nō qđ velim^o eis bo/
 nū vite eterne: s̄ in quātū volum^o eos p̄ma/
 nere ad dei gloriā ⁊ vtilitatē hoīm. Deniq;
 beatitudo silr est ex charitate diligēda: qz
 nō tm̄ illud ex charitate diligif ad qđ ha/
 bet amicitia: s̄ etiā bonū illud qđ optam^o
 amico vel qđ manere volum^o illi^o gr̄a: s̄m
 quē modū beatitudinē ex charitate diligi/
 mus: eā enī nobis ⁊ amicis volum^o: ⁊ eay
 ad dei gloriā manere volum^o: ad quē sum/
 me charitatis amicitia h̄re debem^o: nō tm̄
 est intelligēdū qđ beatitudo creata sit p̄ na/
 turā supra nos cū sit accidēs: ⁊ natura s̄be
 sit nobilioꝝ qđ accidētis. Tertio p̄ncipalr
 q̄ri pōt: vtrū ex charitate diligēdū sit illud
 qđ sum^o nos: p̄sertim cū id qđ ad charita/
 tē p̄tinet: nō pōt eē vitupabile: qz charitas
 nō agit p̄perā: vt d̄r. j. ad Cor. xij. s̄ amare
 seipm̄ ē vitupabile. dicit enī. ij. ad Timo.
 liij. In nouissimis dieb^o instabūt tpa picu/
 losa: ⁊ erūt hoīes seipos amātes. Ad hoc
 rñdet Tho. scda 2^a. q. xxv. qđ cū charitas
 sit amicitia quedā: iō duplicif de charita/
 te loqui possum^o. Vno mō s̄ cōi rōne ami/
 citie: ⁊ sic amicitia p̄tē nō habet ad seipm̄
 s̄ aliqd̄ mai^o amicitia: qz amicitia vnionē
 quādā importat. Dic enī Diony. qđ amor ē
 virt^o vnitiua: vnicuiq; aut ad seipm̄ ē vni/
 tas qđ potior ē vnione. Vñ sic vnitas est p̄n/
 ciptū vnionis: sic amor qđ qđ seipm̄ diligit ē
 forma ⁊ radix amicitie: in hoc enī amicitia
 habemus ad alios: qđ ad eos nos habem^o
 sic ad nosipos. Alio mō loqui possum^o de
 charitate s̄m p̄p̄riā rōnē ip̄i^o: put. s̄ est ami/
 citia homis ad deū p̄ncipaliter: ⁊ ex p̄nti ad
 ea qđ dei sunt: inē qđ etiā est ip̄e hō qđ charita/
 tē habet: ⁊ sic inē cetera qđ ex charitate dili/
 git qđ ad deū p̄tinetia: etiā seipm̄ ex chari/
 tate diligit. Qđ aut amātes seipos vitupe/
 rant in q̄tū amāt se s̄m naturā sensibilem
 cui dānabilitē obtēpant: s̄ enī nō est x̄e ex
 charitate seipm̄ amare: s̄ qđ x̄e seipz amat
 s̄m naturā rōnalē: vt velit sibi ea bona qđ
 p̄tinet ad p̄fectionē rōnis: ⁊ s̄ mō p̄cipue p̄
 charitatē p̄tinet diligere seipm̄. Quarto
 p̄ncipaliter queri pōt: vtrū ex charitate di/
 ligendū sit omne illud qđ est iuxta nos: quo
 ad naturā eiusdē speciei nobiscū complete
 existēs in specie: id est oīs hō siue bon^o siue
 mal^o: p̄sertim cū d̄r Sap. xij. Silr odio s̄
 deo impi^o et impietas ei^o. Ad h̄ dic Rich.
 vbi supra: qđ omne illud qđ est iuxta nos di/
 ligendū est in q̄tū hō est: dilectiōe amicitie

optando sibi beatitudinē eternā: si nō fuerit obstinatus in malicia: qđ dico propter antichristū: qui h̄ mō nō erit diligēd⁹: sed eo mō diligēdus est quo diabolus: vt iam dictū est. Unde homo inquātū hō nō odit a deo: sed sua impietas p̄ se: et ip̄emet p̄ accidens rōne impietatis sue: si ḡ dei inimicus non potest a charitate excludi: quāto minus inimicus p̄p̄rius: sicut plus est p̄deranda iniuria diuina ḡ p̄p̄ria. Hinc dicit Bonauē. sup. iij. dist. xxx. qđ charitas ī homine verā nō est: nisi diligat om̄e diligibile: diligibile autē a charitate est om̄e illud qđ est possibile ad beatitudinē puentre: et ideo non habet aliquis charitatē nisi diligat omnes illos qui sunt in statu vie: siue sint amici siue inimici. Unde in ps̄. dicit: Latū mandatū tuū nimis: quia mandatū charitatis ad omnes se extendit: et sicut lōgitudō mādati se extendit ad om̄e differentiā tēporis: sic latitudo ad om̄e p̄sonā hominis viatoris. Sciendū tamē qđ duplex est amoris affectus. Quidā est a charitate elicitus: scz quo ḡs optat alteri summū bonum siue beatitudinē eternā: et ad illū affectum omnes tenent tam erga inimicos ḡ erga amicos. Alius est amoris affectus a charitate impatus: quo scz optat ḡs alteri bonū tempore et p̄speritatē transitoria: et ad illum affectū non tenent ex necessitate: sed tm̄ ex p̄fectione: vt inimicos diligant: sed sufficit qđ nō odiant et de eorū aduersitate nō gaudeant: nisi forte ad aliqđ bonū inde speratū. Quinto p̄ncipaliter queri potest: vtrū ex charitate sit diligendū om̄e illud qđ est infra nos quo ad naturā. s. corpus nostrū: p̄sertim qđ si corpus nostrū est diligibile ex charitate: eo qđ seruit aīe: p̄ consequēs etiā om̄s aliē creature que sunt infra nos essent diligibiles ex charitate: cuz omnia creata seruiāt aīe: inquātū p̄ ea reduci pōt in dei cognitionē: s̄m apostolū dicentē Romā. j. Inuisibilia dei a creatura mūdi p̄ ea que facta sunt intellecta conspiciunt. Ad hoc r̄ndet Bonauē. sup. iij. dist. xxvij. Qđ cū charitas sit p̄odus inclinās ad summū bonum et p̄fectam beatitudinē: omne illud facit diligere qđ est beatū et beatificabile: qz ḡ cōtingit aliquid esse beatū tripliciter: scz p̄ essentiā sic solus deus: et per p̄mā influētia sic rōnalis spūs ac p̄ quādā redundantiā sic corp⁹ hūanū: in qđ gaudiū glorie redūdat p̄ p̄iunctionē sui ad aīaz beatā. Hinc ē qđ oīa ista sunt ex charitate dili-

gēda s̄m p̄us et posteri⁹: s̄m malus et min⁹ sicqz patz qđ charitas nō solū nos facit deū diligere et rōnalē spiritū s̄ etiā corp⁹. Verū tamē s̄m Ric̄. ibidē: aliē creature irrōnables ad nostrā essentiā nō p̄tinētes: sūt quīdem ex charitate diligēde: nō tm̄ dilectiōe amicitie p̄p̄rie loquēdo: s̄ inquātū ex charitate volum⁹ illas cōseruari ad honorem dei et vtilitatē hoīm: ḡs ex charitate diligimus dilectiōe amicitie: sic em̄ et de⁹ ex charitate creaturas illas diligit: sūt illud Sapientie. xj. Diligis oīa que sunt. Ad lau.

De ordine charitatis respectu diligibiliū: ac de mō diligēdi obiectū formale charitatis qđ est summū bonū: Sermo XVIII

Onora patrē tuū.

m 12. Post p̄missa videndū est de ordine charitatis respectu diligibiliū: ac de mō diligēdi vnūqđqz diligibiliū: vt sic salubriter amās ad vnūqđqz diligibiliū ordinate moueri valeat: et dicat illud Cant. ij. Introduxit me rex in cellā vt nariā: ordinauit in me charitatē. Ad cuius euidentia p̄mo queri pōt: vtrū sit ordo in charitate respectu diligibiliū: sic sentire videt Aug⁹. in li. de doctr. christiana. c. vij. dicens: Inter diligibilia p̄mo ordinati sumus ad illud qđ est supra nos: deinde ad illud qđ nos sumus: tertio ad illud qđ est iuxta nos: et quarto ad illud qđ est infra nos. Ad hoc r̄ndet Ric̄. sup. iij. dist. xxix. qđ ordo quidam est respectu diligibiliū: qz s̄m Aug. xj. de ciui. dei. et. xij. p̄f. Amor est p̄odus anime: sicut ergo corpora p̄ sua pondera ordinate mouent ad loca sua: et ordinate in eis quiescūt: sic anima p̄ charitativū amorē ordinate mouet ad diligibilia: ita qđ hic ordo est p̄ ipsam charitatē inclinatiue: qz voluntatē inclināt ad diligibilia: s̄m qđ plus et minus habet de bonitate ceteris paribus: cum enī nō sit diligibile nisi bonū s̄m qđ res plus habet de bonitate plus etiam habet de diligibilitate: in actib⁹ aut charitatis ē ordo ille formalis: ipsi em̄ actus charitatis respectu diligibiliū ordinati sunt: et in h̄ ordine diligibiliū: ip̄e de⁹ qđ est summū bonū p̄matū obtinet: qz qlibet amicitia illū specialiter respicit in quo p̄ncipaliter est illud bonū: sup cui⁹ cōsolationē fundat amicitia: eo qđ ip̄o p̄ncipa-